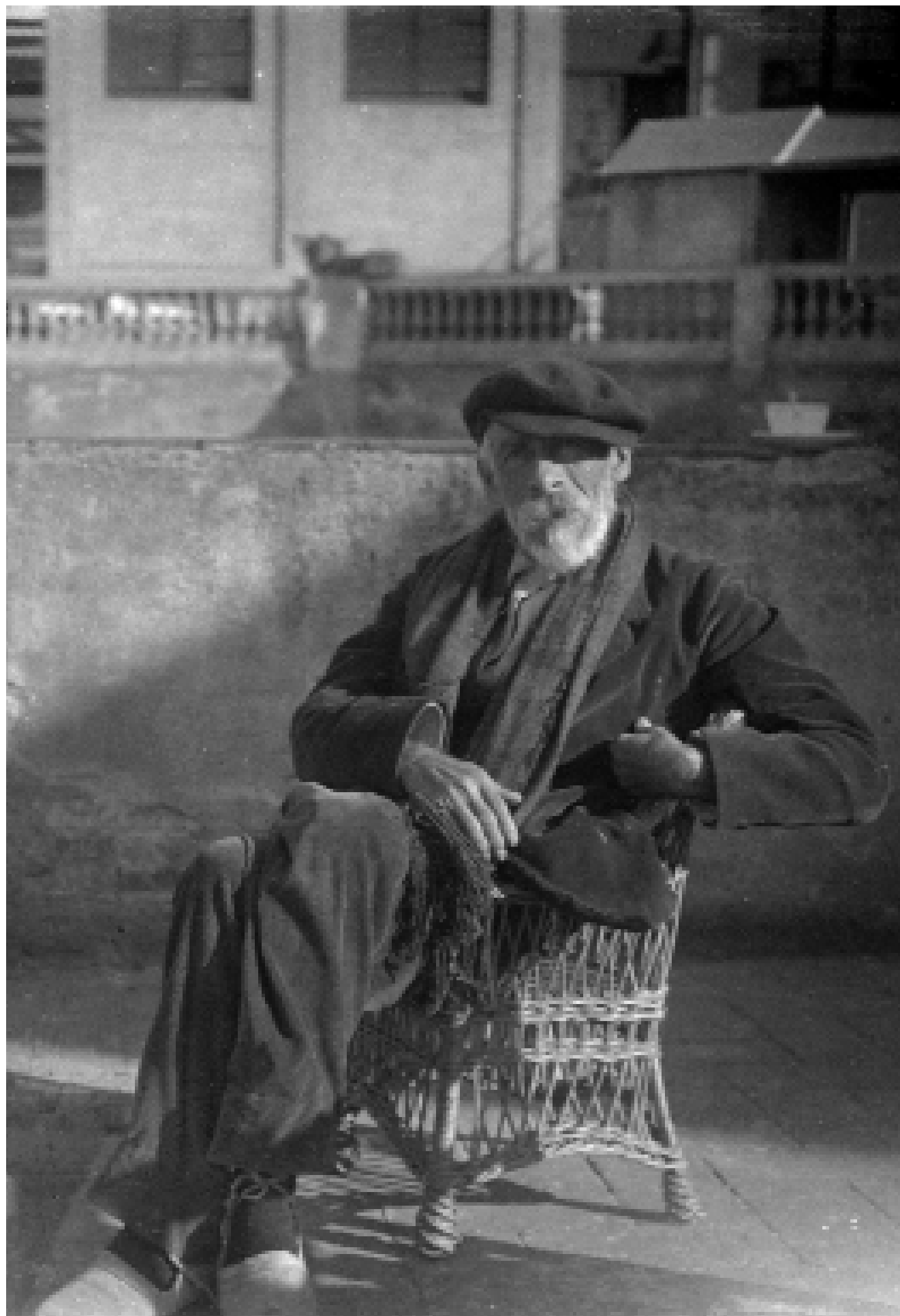

francesc gimenó

i els paisatgistes del montgrí

francesc gimenó
i els paisatgistes del montgrí

Francesc Gimeno al terrat de casa seva a Sant Gervasi, el 14 de desembre de 1926.
Foto de Miquel Martínez. Arxiu Martínez Solans.

francesc gimeno

i els paisatgistes del montgrí

Museu de la
Mediterrània

agraïments

Volem expressar el nostre agraïment a totes aquelles persones que ens han ajudat d'una manera o altra, a les que ens han guiat a través dels seus records per esbrinar fets que irremediablement s'haurien perdut, a les que ens han ofert pistes per arribar a localitzar obres i a les que generosament ens han obert les portes de casa seva per mostrar-nos la seva col·lecció privada de pintura, i que ens han permès seguir en la nostra recerca per poder portar a terme aquesta exposició. A totes elles, gràcies:

Antoni Alvarez, Narcís-Jordi Aragó, família Argelich-Gimeno, Ramon Arus, Alvaro Albericio, Joan Badia i Homs, Xavier Bisbe, Teresa Camps, Jordi A. Carbonell, Joan Cruilles, família Casacuberta, Mercè Doñate, família Estrada, Narcís Fàbrega, Mercè Doñate, Victòria Durà, Albert Figuerola, Francesc Fontbona, Joan Fuster, Jaume Gotarra, Montserrat Isern, vídua Coromina, Francesc Izquierdo- Rosa Maria Martínez, Dolors Junyent, Ramon Mascort, Josep Mir, Lluís Mora, Rosa Maria Pau, Joan Maria Pau, família Pericot, Miquel Puig, Elvira Puig, Artur Ramon, Guillem Roques, Olga de Sandoval, Caterina Sastre, Joan Vicenç Soler, Milagros Torres, Pere Vila, doctor Josep Vilallonga, Joan Viñas. I a totes aquelles persones que han volgut restar en l'anonimat.

I a les institucions:

Arxiu Històric de la Ciutat de Girona, Arxiu general del MNAC, Arxiu Municipal de Begur, Arxiu Municipal de Palafrugell, Arxiu Municipal de Torroella de Montgrí, Servei d'Arxiu de Palamós, Banc de Sabadell, Biblioteca Casa de Cultura de Girona, Biblioteca Marcel·lí Domingo, Tortosa, Biblioteca Municipal de Figueres, Biblioteca d'Història de l'Art del MNAC, Biblioteca Nacional de Catalunya, Biblioteca de Palafrugell, Col·legi d'Arquitectes de la ciutat de Girona, Editorial AUSA, Fundació Folch i Torres, Fundació Josep Pla, Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, Galeria Art Petritxol, Galeria Gothsland, Dolors Junyent Galeria d'Art, Lluís Mora Galeria d'Art, Artur Ramon Galeria d'Art, Marcs i Quadres Caubet, Tortosa, Museu Diocesà de Barcelona, Museu Abelló (Mollet del Vallès), Museu d'Art de Sabadell, Museu de l'Empordà (Figueres), Museu de Montserrat, Museu Nacional d'Art de Catalunya, Museu de la Pesca (Palamós), Museu Víctor Balaguer.

crèdits

EXPOSICIONS

Organitza:
Museu de la Mediterrània Can
Quintana
Museu d'Art de Girona

Comissaria:
Mariona Seguranyes

Coordinació:
Irene Forts Plana
Antoni Roviras

Disseny:
Mostra Comunicació, S.L.

Muntatge:
Mostra Comunicació, S.L.

Transport i moviment de peces:
Transports Corcoy
Transports Monterola

Assegurances:
Departament de Cultura de la
Generalitat de Catalunya
Aon Gil y Carvajal

Difusió i comunicació:
Anna Mir
Eva Pascual

CATÀLEG

Edita:
Museu de la Mediterrània Can
Quintana
Museu d'Art de Girona

Textos:
Joan Badia-Homs
Teresa Camps
Mariona Seguranyes

Coordinació:
Irene Forts Plana
Antoni Roviras

Fotografies i imatges:
Fotògraf: Enric Bruguera
© de la resta, dels propietaris

Disseny i maquetació:
Mostra Comunicació, S.L.

Correcció:
Consorti per a la Normalització
Lingüística (CPLN)

Impressió:
Alzamora
Dipòsit legal Gi-1040-2007

© dels textos, els autors
© de les fotografies, els autors
© edició Museu de la Mediterrània -
Can Quintana, Museu d'Art de Girona,
2007
© tots els drets reservats

Portada:

Francesc Gimeno:

Teulades, (Torroella de Montgrí),
c.1918.Oli sobre taula, 27 x 37 cm.
Signat. Col·lecció particular, Barcelona.
Cortesia de Dolors Junyent Galeria
d'Art.

Índex

Presentació: Antoni Roviras, director del Museu de la Mediterrània i Josep Maria Trullén, director del Museu d'Art de Girona	9
Introducció: Mariona Seguranyes, comissària de l'exposició, historiadora de l'art i doctora en humanitats	10
Punt de Partida	12
1. Ramón Call i Modest Urgell, guies de Francesc Gimeno <i>Mariona Seguranyes</i>	
1.1 Ramón Call, amic i guia de Francesc Gimeno a Torroella de Montgrí	14
1.2 Modest Urgell, guia o acompanyant de Francesc Gimeno?	24
2. Francesc Gimeno, Paisatgista de l'Empordà <i>Mariona Seguranyes</i>	
2.1 L'arribada de Gimeno a Torroella de Montgrí; els primers paisatges empordanesos	34
2.2 Els primers retrats dels fills i les anades i vingudes de Torroella de Montgrí	48
2.3 Nous paisatges i retorn a Torroella de Montgrí i a l'Empordà	54
2.4 Un quadern revelador	74
2.5 El Francesc Gimeno del color	82
2.6 Manuscrits de Francesc Gimeno	87
3. Martí Gimeno i el paisatge del Montgrí <i>Mariona Seguranyes</i>	92
4. La campanya pictòrica de Joaquim Mir al Montgrí, el 1935 <i>Mariona Seguranyes</i>	98
5. Josep Maria Mascort, paisatgista del Montgrí <i>Mariona Seguranyes</i>	108
El pintor Joaquim Mir a Torroella de Montgrí <i>Teresa Camps, doctora en Història de l'Art, professora titular d'Història de l'Art de la Universitat Autònoma de Barcelona</i>	122
Francesc Gimeno i la llum de l'Empordà <i>Joan Badia i Homs, historiador</i>	130
Obres exposades	143

Amb la inauguració de l'exposició *"Francesc Gimeno i els paisatgistes del Montgrí"*, el Museu de la Mediterrània de Torroella de Montgrí i el Museu d'Art de Girona aconseguïxen una fita important en el coneixement de l'obra d'un dels pintors més destacats de la pintura catalana de tots els temps, Francesc Gimeno (1858-1927).

Francesc Gimeno va estar sempre arrelat a Torroella de Montgrí on molta gent el valorava i l'estimava. Només d'aquesta manera s'entén que, poc després de morir, el poble li dedicés un carrer amb el seu nom al lloc on va transcórrer part de la seva vida i on es forjà com a persona i com a pintor, l'antiga fonda Martinet.

La mostra, fruit, tal com ha de ser, d'un treball de recerca propiciat per les beques de recerca Joan Torró i Cabratosa, instituïdes pel Museu de la Mediterrània, ha culminat el seu camí amb un projecte expositiu que ens permet apropar-nos al nostre paisatge més estimat: el Montgrí, el Baix Ter i la Costa Brava, una terra de llum i colors típicament mediterranis que ens torna a seduir una vegada més, aquest cop de la mà de la paleta dels pintors com Francesc Gimeno, Joaquim Mir i Josep Maria Mascort.

Sense poder parlar d'una escola pictòrica, Francesc Gimeno (1858-1927), Joaquim Mir (1873-1940) i Josep Maria Mascort (1870-1947) ens proposen una lectura del territori en clau artística i ens fan adonar un cop més de la bellesa i de la fragili-

tat d'un paisatge que és la millor herència que hem rebut dels avantpassats i el millor regal que podem deixar als qui vindran darrere nostre.

L'obra que s'exhibirà és una oportunitat única de poder veure directament el traç del mestre Francesc Gimeno en obres provinents de molts fons dels grans museus de Catalunya, però també d'obres particulars que fins avui no havien sortit a la llum i que, sens dubte, aporten noves visions de l'artista i de la resta de pintors paisatgistes que figuren en l'exposició.

Aquest catàleg tindrà una vida més llarga que l'exposició, que per necessitat ha de ser efímera i aportarà nova llum al coneixement de l'obra de Francesc Gimeno. Creiem que enterra definitivament la imatge d'un pintor dissortat i pretén destacar els seus encerts i la seva recerca constant en la pintura.

El fet que dos museus de les comarques gironines hagin treballat conjuntament en aquest projecte ha suposat un indubtable enriquiment i comportarà que un major públic pugui gaudir de la mostra que serà itinerant entre Torroella de Montgrí i Girona.

Ens agradaria agrair el suport a tothom que ha fet possible que aquest projecte arribés a bon port, a tots els centres i persones que ens han permès incorporar les seves obres a l'exposició i especialment a la tenacitat i al bon fer de la comissària del projecte Mariona Seguranyes.

Antoni Roviras, director del Museu de la Mediterrània
Josep Maria Trullén, director del Museu d'Art de Girona

Pròleg

“Francesc Gimeno i els paisatgistes del Montgrí” és el fruit de diversos anys de recerca sobre la relació de Gimeno amb l’Empordà i el Montgrí. Aquesta exposició ressegueix, de la manera més propera possible, totes les passes d’un home que es va sentir atret i lligat a un paisatge, que va madurar la seva pintura lentament i que, sempre que les condicions personals li permeteren, hi va tornar per pintar, per conèixer-lo extensament, per viure’l i respirar-lo.

Per a Gimeno, tal com podrem llegir en els seus manuscrits, l’art està amarrat a la natura, l’artista s’ha d’identificar amb aquesta natura sagrada, i Gimeno escollirà sobretot l’Empordà per a aquesta unió amb el paisatge. Primer, en els seus inicis, quan encara té l’esperança de viure dels encàrrecs ho portarà a terme d’una manera molt mesurada; però a poc a poc la seva paleta s’anirà aclarint amb la llum translúcida d’aquest indret; després, aquesta sincrasi s’intensificarà a partir del 1915, quan iniciï les seves campanyes pictòriques, i de nou l’Empordà i el Montgrí seran espais escollits per aïllar-se en el seu procés místic del contacte amb el paisatge i el seu entorn humà, Torroella de Montgrí, on van créixer els seus fills i on farà algunes de les seves millors teles, per les quals serà i és recordat, i que esdevindran fites de l’art català.

Aquesta exposició persegueix demostrar com l’entorn natural i l’atmosfera de l’Empordà van marcar la seva obra i van esdevenir transcendents per a l’evolució de tota la seva obra plàstica; i tenim la intuïció que ho hem aconseguit.

Hem volgut encetar aquesta mostra en aquell any màgic, el 1887, en què Gimeno va posar els peus per primer cop a Torroella de Montgrí, i que va marcar l'inici de tota una vida artística entregada a la natura; i hem analitzat l'obra d'aquells que el van guiar i el van acompanyar, cap a aquell indret amagat i singular, Ramon Call i Modest Urgell.

Darrere l'estela de Gimeno, hi ha d'altres artistes que han escollit voluntàriament el Montgrí per pintar, com és el cas del seu fill Martí Gimeno, que fixarà el seu punt de partida creatiu a Torroella; o bé Joaquim Mir, que hi passarà l'estiu del 1935, moment de gran plenitud creativa; o bé Josep Maria Mascort, que ha dedicat tota una vida a treballar en aquest paisatge. Però cap d'ells podrà obviar les obres de Gimeno, els seus contrapicats de les cales de Begur, les visions del castell i l'església de Belcaire i aquelles sagrades teulades, des d'on es sentia més a prop que mai del seu Montgrí i del cel de l'Empordà, des d'on observava l'univers creat per una mà divina. El pas de Gimeno també marcarà, sens dubte, la vida de Torroella de Montgrí i justament és aquí on més respectat i estimat serà. Alhora, ell amb les seves teles de natura pura, fascinarà a un jove Josep Pla, en el moment que l'escriptor estigui formulant el seu camí creatiu. Torroella, aquell 1887, li predestinarà la vida quan conegui Caterina Massaguer, filla gran de la Fonda, se n'enamori i s'hi casi.

Vida i obra són indestruïbles en Francesc Gimeno, i de la mateixa manera s'intercalaran en les seves

teles, els retrats dels seus fills a l'interior del menjador de la Fonda amb aquells paisatges que ens parlen d'un espai transcendent, d'una experiència del sublim, que tots compartim, quan els observem.

Creiem que calia una exposició com aquesta per contextualitzar l'obra de Gimeno a l'Empordà, que esdevindrà un espai familiar per a l'artista, un lloc de repòs, d'aïllament, de treball, d'on entrarà i sortirà diverses vegades al llarg de la seva vida. Per altra banda, aquesta mostra serveix per reivindicar el Montgrí com a espai creatiu, on acudiràn altres pintors.

Aquesta mostra no hagués estat possible sense la col·laboració d'una llarga llista de gent que ens ha ajudat localitzant peces, donant-nos testimoni de records personals, i que ens ha ofert una mà quan les nostres forces s'esgotaven; a totes elles, gràcies.

En especial el meu agraïment a Joan Badia Homs, el meu contacte al Baix Empordà; a Francesc Fontbona i Teresa Camps, les meves brúixoles a Barcelona, i a Jordi A. Carbonell, per les converses mantingudes a l'entorn de Francesc Gimeno. També a les institucions i a les persones que han cregut d'entrada en aquest projecte: Can Quintana, Museu de la Mediterrània, i el seu director Antoni Roviras, i el Museu d'Art de Girona i el seu ex-director Josep Manuel Rueda i l'actual director Josep Maria Trullen.

Mariona Seguranyes Bolaños.
Comissària de l'exposició. Historiadora de l'art. Doctora en humanitats

PUNT DE PARTIDA

Aquesta exposició arrenca en el moment que arriben al Baix Empordà, a Torroella de Montgrí, tres artistes que van a la indagació de paisatges. Cada un d'ells cercarà el seu propi tros de natura per plasmar-la en la seva tela. Estem parlant de Modest Urgell, Ramon Call i Francesc Gimeno. Molt possiblement, si Gimeno no s'hagués deixat guiar pels seus dos companys de viatge, no hauria entrat mai tan profundament ni tan íntimament en aquesta zona geogràfica de Torroella de Montgrí, que va marcar l'atmosfera de les seves teles, i també el va marcar sentimentalment quan es va enamorar de Caterina Massaguer, filla de la fonda de can Martinet, a través de la qual estarà sempre més lligat a aquest poble, malgrat la seva constant itinerància.

Qui ens relata el pas d'aquests tres personatges per Torroella de Montgrí el 1887 és Josep Pla, que recull fonts orals d'habitants de la mateixa vila de Torroella de Montgrí i ho explica extensament en l'*Homenot* i en els articles publicats a *Destino*¹ que dedica al pintor: "Un bon dia de l'any 1887 arribaren a Torroella de Montgrí tres curiosos personatges, tots tres pintors desigualment coneguts en els medis artístics de la capital. L'un era Modest Urgell, el pintor de cementiris i paisatges llòbrecs i solitaris. [...] Dels tres joves artistes, si Urgell semblava portar la veu cantant i mantenia la suggestió general i Gimeno apareixia una mica en segon terme, el tercer expedicionari semblava l'home de les possibilitats, vull dir el de més diners explícits i sonats. Aquest era Ramon Call, pintor especialitzat en l'art del retrat." ²

Josep Pla mantindrà un contacte directe amb el pintor Gimeno a principi dels anys deu, tal com ell mateix ens explica en l'*Homenot* de l'artista, quan es reunien amb els seus amics de tertúlia a Palafrugell, a la taverna on el vell Gimeno també hi passava per reposar forces, després de les seves campanyes pictòriques, moltes de les quals esdevien autèntiques expedicions a l'exploració d'un bon tros de natura per pintar.

Però nosaltres volem recular a aquell moment màgic de l'any 1887, quan arribaren els tres homes a una Torroella de Montgrí completament rural, i volem saber com cada un d'ells s'enfrontarà amb aquell paisatge del Baix Empordà i amb la seva gent, en aquelles jornades de treball que s'allargaven fins que la llum es ponía, per després recollir-se a la vora del foc, a la fonda Martinet, per fer tertúlia i festejar amb les filles de la mestressa de la fonda, tal com faran Francesc Gimeno i el tinent Martínez Anido, que en aquells dies també es trobava hostatjat al mateix hostal, comandant una guarnició instal·lada a l'Estartit, i que més tard serà nomenat el governador de Barcelona. El tinent s'enamorà de la filla petita de l'amo de la fonda, la Siseta; mentre que Gimeno escollirà la filla gran, Caterina. Esbrinar un xic més d'aquells dies, conèixer les obres i el tarannà de cada un dels artistes que condueixen Gimeno a aquest racó de món ens ajudarà sens dubte a entendre l'artista, tortosí de naixença, però que lentament es convertirà en fill adoptiu de Torroella de Montgrí, estimat per la majoria dels seus habitants.

¹ Vegeu, PLA Josep, "Sobre el pintor Gimeno", *Destino*, 23-04-1949, núm. 611, on relata els mateixos fets, amb petits matisos diferents, però en aquest article situa l'arribada dels tres artistes a Torroella de Montgrí el 1893, que més tard rectificarà en l'*Homenot* que dedicarà al pintor.

² PLA Josep. *Francesc Gimeno, pintor, el Vell*, dins *Homenots. Tercera sèrie*, Barcelona: Ed. Destino, OC XXI, 1972, pàg. 100-102

1 RAMÓN CALL I MODEST URGELL, GUIES DE FRANCESC GIMENO

1.1 Ramón Call, amic i guia de Francesc Gimeno a Torroella de Montgrí

Són poques les dades que tenim d'aquest pintor i marxant d'art, que va acompanyar Francesc Gimeno a Torroella i que fou possiblement un dels màxims responsables que Gimeno acabés posant els peus a Torroella de Montgrí, segons ens explica Joan Pericot¹, el qual tenia un oncle, Domènec Call Morros, enginyer agrònom que treballava a l'empresa La Ramie Française. Les poques referències que es coneixen de Call, les obtenim en part del rastreig que en va fer l'historiador de l'art Francesc Fontbona², que el localitza en una exposició del 1885 al Museu de Martorell, organitzada pel Centre d'Aquarel·listes de Barcelona, en el catàleg de la qual es reproduïx l'obra amb la qual va participar, el retrat d'un vell barbut, on consta només amb la R. inicial. Per altra banda, tenim documentada³ la formació artística de Ramon Call a "*l'Escuela Oficial de Bellas Artes de Barcelona*", el curs 1881-1882, en la qual va realitzar assignatures de dibuix i aplicacions de diferents tècniques artístiques, i també es va matricular a las "*Enseñanzas superiores de pintura, escultura i grabado*", formació, aquesta darrera, que va continuar durant el curs 1882-1883.

De peces de Call pintades a l'oli, se'n coneixen molt poques: una primera que es troba al Museu Diocesà de Barcelona (fig. 1), on es

representa un paisatge amb una masia al fons que, per les seves característiques, es podria tractar d'un paisatge del Baix Empordà. Datada del 1886, l'hem de contextualitzar en l'any que es va inaugurar l'empresa on treballava el seu oncle, La Ramie Française; per tant, és molt possible que aquesta obra fos pintada en alguna visita inicial que féu Call al seu familiar a Torroella. Però la que sens dubte és del Baix Empordà, és aquesta composició (fig. 2) de Bellcaire d'Empordà, amb dos galls en un primer pla i l'església vista des d'un contrapicat des del terra, que ens permet fins i tot observar un tros de cel blau turquesa de l'Empordà.

És palpable que a Call també li foren útils les lliçons de Carlos de Haes, el qual també va compartir aquella estada d'uns tres anys a Madrid amb Francesc Gimeno. A poc a poc, al llarg dels anys, es va anar travant una bona amistat entre els dos personatges, que molts dels biògrafs de Gimeno ens confirmen: "...en companyia del seu amic Ramon Call, el nostre pintor pren el tren i se'n va cap a Madrid. Això va ésser en 1884⁴". El mateix Cortes ens explica com Gimeno, abans de marxar a Madrid, munta una acadèmia d'arts plàstiques i dibuix a Barcelona, amb el seus amics Ramon Call i Enric Ventosa, dos homes que seran importants en aquesta primera etapa de l'artista.

1 PERICOT J: "El pintor Gimeno i Torroella", *Llibre de la Festa Major de Torroella de Montgrí*, 1983, Centre d'Estudis i Arxiu, Ajuntament de Torroella de Montgrí, pàg. 2.
2 FONTBONA F: "Ramon Call", dins, *Del Romanticismo al Modernismo*, 2006.

3 Aquesta informació ens l'ha fet arribar l'acadèmic de Belles Arts Joan Vicenç Soler, i es troba dipositada a l'Arxiu de la Real Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, de la qual és conservadora la senyora Victòria Durà.

4 CORTES J: *Francesc Gimeno*, Barcelona, Ed. Niubó, 1949, pàg. 26

[Fig. 1]

Ramon Call:

Paisatge amb masia, 1886.

Oli sobre taula, 33,3 x 50 cm.

Signat i datat.

Museu Diocesà de Barcelona,
núm. registre 1826.

[Fig. 2]

Ramon Call:

Belcaire d'Empordà, 1888.

Oli sobre fusta, 30,5 x 46,7 cm.

Signat i datat.

Col·lecció Antiguitats Olga de Sandoval.

[Fig. 3]

Ramon Call:

Figura II (Venedora de Pisa),
c. 1888. Llapis carbó sobre
paper, 49 x 26 cm.

Signat i dedicat.

Col.lecció Martínez Solans.

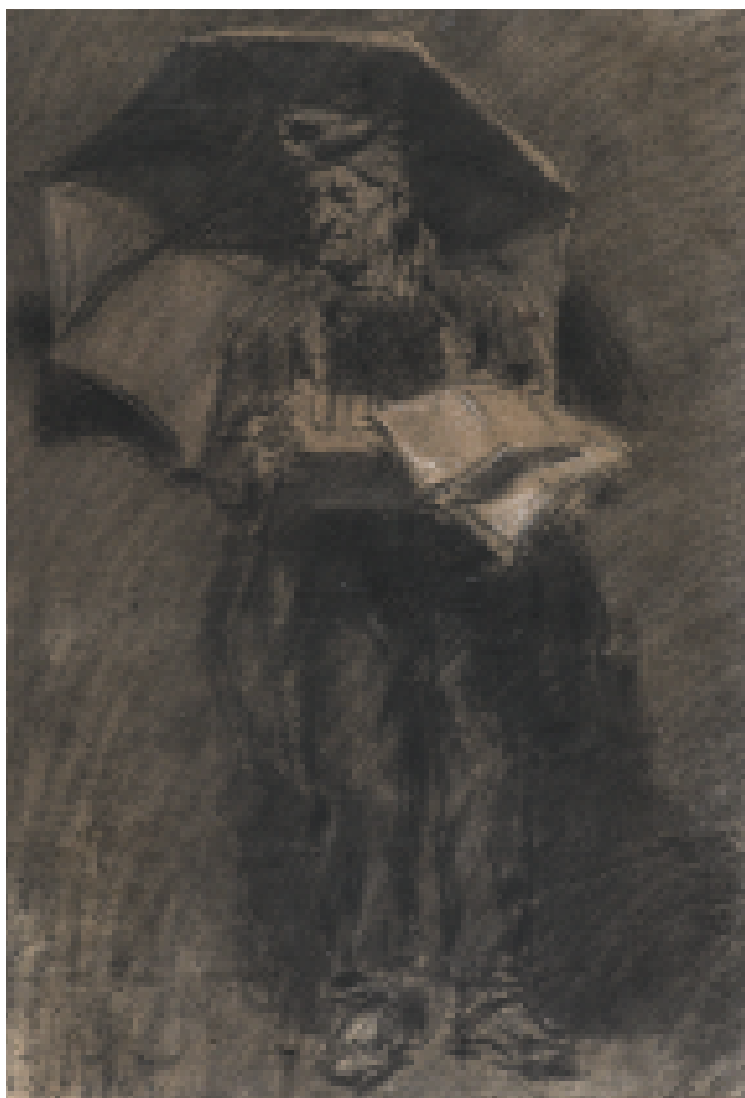
[Fig. 4]

Ramon Call:

Figura I (Venedor de romanços),
c. 1888. Llapis carbó sobre
paper, 54 x 36,5 cm.

Signat i dedicat.

Col.lecció Martínez Solans.

[Fig. 5]
Ramon Call:
Mas, c. 1888. Llapis carbó
sobre paper, 23 x 31 cm.
Signat.
Col.lecció Martínez Solans.

De fet, aquesta peça de *Belcaire*, datada del 1888, correspon a l'any que Francesc Gimeno es casa amb Caterina Massaguer, i un dels testimonis del matrimoni és el mateix Ramon Call⁵. Cortes també ens documenta que el motiu del trasllat del pintor tortosí a Torroella de Montgrí va ser el mateix Call: "En 1887, Gimeno tornà a Barcelona on va ser molt poc, puix passà a viure a Torroella de Montgrí. Un cosí del seu amic i company de viatge a Madrid, Ramon Call, el va posar en relació amb el seu pare, que vivia a Torroella, el qual va assignar al nostre artista una pensió de vint-i-cinc duros cada mes perquè anés pintant."⁶. D'aquí que Josep Pla ens indiqui que Ramon Call era "l'home de les possibilitats"⁷, ja que o bé el seu pare, tal com apunta Cortés, o bé el mateix Call, tal com afirma el mateix Pla en l'*Homenot* que dedica a Gimeno, va ser el mecenes del pintor i el motiu principal que l'artista tortosí es traslladés a Torroella de Montgrí. Per a Joan Mates, Call és l'amic que ajuda Gimeno a convèncer Caterina Massaguer a donar el pas d'unir-se en matrimoni al pintor ("Va caldre l'habilitosa intervenció del pintor Call, gran amic de Gimeno, prop de la noia, per tal que aquesta volgués, a la fi, casar-se amb ell el dia 29 d'abril de l'any 1888"⁸. Així, aquesta tela de l'església de Belcaire va ser pintada en aquells dies

que el seu autor, Ramon Call, fa les gestions necessàries perquè la filla de la fonda on s'hostatgen accepti casar-se amb Francesc Gimeno, i el mateix Call serà un dels testimonis de la unió matrimonial, per la qual Gimeno es lligarà per sempre a la vila de Torroella de Montgrí i als paisatges de l'Empordà.

Josep Pla ens descobreix una nova faceta important de Call, la de retratista, que sembla que va portar a terme al llarg de la seva estada a Torroella, on va realitzar el retrat del primer marquès de Robert, tal com ens explica l'escriptor de Palafrugell⁹. Nosaltres hem pogut rastrejar aquesta faceta de retratista en diferents dibuixos que hem localitzat de l'artista. En concret *Figura II* (fig.3) i *Figura I* (fig. 4), dos dibuixos a llapis carbó, on el pintor treballa les figures donant-les-hi volum amb el mateix traç i a cada una de les quals representa amb elements característics els oficis de petits pobles rurals catalans, com les espardenyes de betes, la barretina i les llibretes, en el cas de l'home, i, en el cas de la dona, sosté amb una de les mans un gran morter per fer la picada i va vestida amb llargues faldilles i un davantal, típiques de l'època de final del XIX, principi del XX. Possiblement aquests retrats van ser realitzats també a Torroella de Montgrí i, si

5 Vegeu la transcripció de Mossèn Joan Sot, realitzada per Joan Pericot a: "El pintor Gimeno i Torroella", *Llibre de la Festa Major de Torroella de Montgrí*, 1983, Centre d'Estudis i Arxiu, Ajuntament de Torroella de Montgrí, pàg. 6

6 CORTÉS J: *Francesc Gimeno*, Barcelona, Ed. Niuó, 1949, pàg. 30.

7 PLA J: Josep. *Francesc Gimeno, pintor, el Vell, dins Homenots. Tercera sèrie*, Barcelona: Ed. Destino, OC XXI, 1972, pàg. 102

8 MATES J: *El pintor Francesc Gimeno*, Barcelona, Edicions La Mà Trencada, 1935, pàg. 40

9 VEURE PLA J: Josep. *Francesc Gimeno, pintor, el Vell, dins Homenots. Tercera sèrie*, Barcelona: Ed. Destino, OC XXI, 1972, pàg. 102

[Fig. 6]

Francesc Gimeno:

Pagès de l'Empordà, 1888.

Oli sobre tela, signat i datat.

Col·lecció particular, extret de:
CORTES, J. *Francesc Gimeno*,
Barcelona, Ed. Niubó, 1949,
reproducció làmina 23.

[Fig. 7]

Ramon Call:

Retrat de dona jove, c. 1888.

Aquarel·la sobre paper,

18 x 13 cm. Signat.

Col·lecció Martínez Solans.

hagués estat així, hem de creure, per tant, que aquest dibuix de masia (fig. 5), de la qual no tenim cap altra pista, es pot tractar d'un mas dels entorns de Torroella, d'aquell moment. Per altra banda, aquests retrats de *Figura I* i *Figura II* de Ramon Call guarden una certa relació amb els retrats a l'oli que va realitzar Francesc Gimeno de pagesos de la zona del Baix Empordà, com *Pagès de l'Empordà*, (fig.6) del 1888, al qual representa també amb una boina catalana al cap i correspon a aquesta estada conjunta dels dos pintors a Torroella.

Joan Pericot, que va conèixer en els darrers anys de vida Francesc Gimeno, ens indica que Call va realitzar un retrat de Caterina Massaguer¹⁰; de fet, possiblement el *Retrat de dona jove* (fig.7) es tracta d'un apunt del retrat esmentat per Pericot, que va portar a terme Call en aquells llargs dies entre els anys 1887 i 1888; una aquarel·la de petites dimensions, que ens mostra una Caterina de perfil, vestida amb una brusa de color blau cel.

També tenim coneixement d'un petit apunt (fig.8) d'un curiós personatge vestit amb luxosa túnica vermella, que sens dubte devia formar part d'un estudi d'un retrat més ambiciós.

De Ramon Call, a partir del 1888 ja no en tenim cap més notícia, i l'explicació ens l'ofereixen testimonis de l'època, com el mateix Josep Pla¹¹, que transmet el que li havia explicat el seu amic Viñas, fuster de Torroella de Montgrí i coneixedor de la intimitat de Gimeno al Baix Empordà. Ramon Call se'n va anar a Sudamèrica, concretament a Caracas, Veneçuela, on sembla, tal com ens indica Pla, que va vendre una tela de grans dimensions, pintada pel seu company Francesc Gimeno, en la qual havia estat treballant al llarg dels diversos mesos que va durar l'estada dels dos personatges a Torroella. Sembla que qui la va adquirir va ésser un museu important de Caracas. No hem pogut constatar cap d'aquestes dades de l'escriptor del Baix Empordà, però el que podem afirmar és que, d'en Ramon Call, no se'n té cap més notícia, i probablement es degui al fet que marxés de Catalunya, i bé per no tornar mai més o bé per tornar molts anys més tard. Però el que és indubtable és que Call va jugar un paper rellevant en aquesta primera part de la vida de Gimeno, i molt probablement, si no hagués estat per ell, el pintor tortosí no hagués arrelat mai, amb la intensitat que ho va fer, a la vila de Torroella de Montgrí i el paisatge de l'Empordà.

¹⁰ PERICOT J.: "El pintor Gimeno i Torroella", *Llibre de la Festa Major de Torroella de Montgrí*, 1983, Centre d'Estudis i Arxiu, Ajuntament de Torroella de Montgrí, pàg. 6

¹¹ Vegeu PLA J.: Josep. *Francesc Gimeno, pintor, el Vell, dins Homenots. Tercera sèrie*, Barcelona: Ed. Destino, OC XXI, 1972, pàg. 102

[Fig. 8]
Ramon Call:
Retrat de personatge desconegut,
c. 1886. Aquarel·la sobre paper,
10,7 x 9,6 cm. Signat.
Col·lecció particular.

1.2 Modest Urgell, guia o acompanyant de Francesc Gimeno?

[Fig. 9]

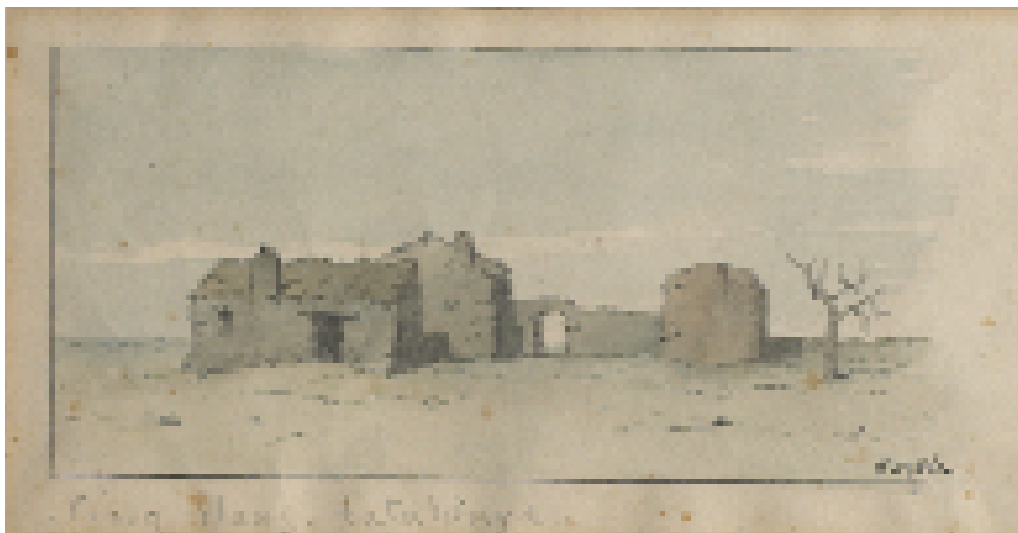
Modest Urgell:

Cinc Claus, c. 1904.

Aquarel·la sobre paper,
13 x 26 cm.

Signat i amb inscripció
"Cinc Claus-Catalunya".

Col·lecció Joan Vicenç Soler.

Si la presència de Ramon Call a Torroella de Montgrí el 1887 la tenim documentada pels diferents biògrafs de Francesc Gimeno, en canvi de l'estada de Modest Urgell (1839-1919) a Torroella amb Call i Gimeno, tan sols en tenim constància per Josep Pla, que en fa referència a l'*Homenot* que dedica al pintor Gimeno.

Modest Urgell posseïa un ampli coneixement del paisatge de Girona, i en concret de l'Empordà, que recorria en la seva recerca de petites esglésies esgavellades, cementiris mig abandonats i places de pobles perduts per la plana empordanesa. El 1868 s'instal·la a viure a Girona, al carrer de la Força que condueix directament a la catedral; un carrer estret, amb un empedrat medieval. D'aquells dies viscuts a Girona, Urgell en parla en els seus tres assaigs: *Catalunya*, el *Murciélagu*, *memorias de una pátum* i *Un còdex hològraf*. A partir d'aquest moment podem afirmar que l'artista sovinteja els pobles del Baix Empordà; ho veiem gràcies a la realització d'algunes peces en què s'identifica el seu paisatge, tal com és el cas d'una obra detallada a la *Revista de Gerona* del 1878, que es va presentar a l'Exposició de Belles Arts de Madrid d'aquest any, i que Milagros Torres identifica amb el quadre *Antes de la tormenta*, apareguda en el catàleg amb el número 384 i que és descrita a l'esmentada publicació: "Representa una tempestad que se cierne sobre una aldea, mientras que en el templo de la misma se trata de conjurarla echando su campana al vuelo. Toda la parte

tomada del natural la sacó el señor Urgell del poético pueblo de Bellcayre, en el cual hay una iglesia de mucho carácter que le ha servido admirablemente para tal objeto." Per tant, és evident que Urgell és un gran coneixedor d'aquesta zona, tal com deixarà plasmat en molts de petits dibuixos i petites aquarel·les que realitzarà al llarg d'aquests anys dels pobles d'aquesta comarca; Cinc Claus (fig. 9), Ultramort, Albons, Parlavà, o bé el mateix poble de Bellcaire (fig. 10), són algunes de les poblacions presents en bona part d'aquests petits dibuixos, alguns dels quals apareixeran a la publicació *Catalunya* el 1905. Es tracta dels mateixos paisatges on també aniran a treballar Ramon Call i Francesc Gimeno, possiblement aconsellats pel mateix Urgell.

Els paisatges de l'Empordà, li serviran també de pauta per endinsar-se en l'àmbit mitològic de les bruixes, que es manifesten en nits fosques de tramuntana forta i van acompanyades de les seves escombres; i el mateix pintor escriu, acompanyant un dels seus dibuixos on sorgeix una dona embolicada amb un mocador fosc: "En diadas senyaladas y quan mes bufa la Tramontana, baixan les bruixas per la xemaneya, embolcalladas ab la fumera de la llar- Girona (ALT AMPURDÀ)".

El 1870, amb motiu de la febre groga, Urgell accepta la invitació de Joaquim Vayreda, i ferma una forta amistat amb el gran paisatgista olotí i amb el seu Centre Artístic, on exposarà en diverses oca-

1 Vegeu, PLA Josep. *Francesc Girmeno, pintor, el Vell*, dins *Homenots. Tercera sèrie*, Barcelona: Ed. Destino, OC XXI, 1972, pàg. 100-102.

2 URGELL M: *Catalunya per Urgell*, Editorial Miquel Seguí, 1905.

3 URGELL M: *El Murciélagu, memories de un patum*, Edita l'Avenç, 1913.

4 Manuscrit reproduït per Jordi Soler, a la *Revista de Gerona*, 1989, núm. 133, pàg. 87-95.

5 *Revista de Gerona*, any III, núm. 1, Girona, gener de 1878, pàg. 45.

6 TORRES M: *Modest Urgell*, Sabadell, Editorial Ausa, 2001, pàg. 31.

7 *Revista de Gerona*, any III, núm. 1, Girona, gener de 1878, pàg. 45.

8 Vegeu URGELL M: *Catalunya*, Ed. M. Seguí, Barcelona, 1905.

9 URGELL M: *Catalunya*, Ed. M. Seguí, Barcelona, 1905.

[Fig. 10]
Modest Urgell:
Església de Sant Joan de Bellcaire, c. 1877.
 Llapis plom i tocs d'aquarel·la sobre paper de color gris, 21 x 32,7 cm.
 Col·lecció Gabinet de Dibuixos i Gravats. Museu Nacional d'Art de Catalunya, Barcelona, (MNAC/núm. inv. 707).

sions. Els petits pobles d'Olot seran també font d'inspiració per recrear els ambients obscurs i romàntics de l'artista.

Podem datar anteriors al 1882 algunes de les peces que fan referència a paisatges del Baix Empordà, com *Plaça de Verges* (fig.11), o bé *Voreres del Ter* (fig.12), les quals estan presents en el catàleg del Museu Provincial de Girona d'aquest mateix 1882.

Seguint aquest fil, arribem a la conclusió que l'únic que té experiència pictòrica amb les contrades empordaneses, dels tres personatges que situa Pla a Torroella de Montgrí pintant el 1887, és Modest Urgell, un contacte íntim sobretot amb els pobles dels voltants de Torroella, però no estrictament amb el poble de Torroella.

Per altra banda, molts dels paisatges d'Urgell no es poden identificar, per pròpia voluntat del pintor, tal com aquest va confessar al seu amic escriptor Narcís Oller durant els estius que va passar treballant per la zona de Banyoles, el qual va observar detingudament el mètode de treball del pintor: "Un cop a lloc, triava el punt de mira i el moment lumínic; contemplava una estoneta, molt callat, el panorama; s'asseia, armava la paleta, es posava a pintar; i quan s'aixecava, donant per finida la tasca, no havia fixat a la tauleta sinó tres o quatre faixes horitzontals: la del color i to generals del cel, les corresponents als últims termes de terra, la del pri-

mer, i....prou: plegava la capsa i....cap a casa o a passeig. Tot intrigat, vaig dir-li el primer dia: -Ai, ai! i què en fareu, d'això? - Un quadre. - Sense muntanyes, sense arbres ni cases, ni res més del paisatge que tenim a la vista tan remaco?. - De muntanyes, d'arbres i cases, ja me'n sé dibuixar jo a gust meu: el que em calia, que era només fixar aquí el que és variable i fugitiu, to i claror, ara ja ho tinc."

Modest Urgell absorbeix del paisatge que l'envolta l'atmosfera, la llum; té una metodologia absolutament diferent a la d'en Francesc Gimeno i Ramon Call, que s'alimenten bàsicament dels seus apunts del natural. Urgell d'aquests paisatges es queda amb el misteri; necessita el contacte real amb el paisatge exterior, necessita topar-se amb la realitat exterior, per extreure'n la seva essència, tal com va aprendre amb el seu mestre Ramon Martí Alsina, i amb la coneixença a París amb el pintor francès Gustave Courbet. Amb aquesta finalitat va a la recerca d'esglésies esgavellades, cementiris silenciosos i barques solitàries arran de la platja (fig. 13), pels petits pobles de la Garrotxa i l'Empordà, que esdevenen en les seves composicions símbols d'una cultura romàntica alemanya. Aquest frec amb la realitat, Urgell el va transmetre també als seus alumnes, tal com relata el crític Lluís Folch i Torres en l'article que li dedica amb motiu del seu traspàs: "Per això, essent l'Urgell un home que s'havia limitat als cementiris abandonats, a les platges solitàries, als erms en el capvespre, i que havia

10 Vegeu, GIRBAL C. Enrique, *Catálogo de los cuadros del Museo Provincial de Gerona*, 1882.

11 OLLER N: "L'Urgell", dins "De tots colors". *Obres Completes*, vol. VIII, Ed. Gustavo Gili, Barcelona, 1929.

12 Milagros Torres planteja la influència que van poder exercir sobre Modest Urgell altres pintors francesos, en concret de Daubigny i Camilla Corot, dels qui va poder veure obra seva en la seva llarga estada a París. També esmenta els paral·lelismes existents entre l'obra d'Urgell i la de Millet. Vegeu TORRES M: *Modest Urgell*, Sabadell, Editorial AUSA, 2001, pàg. 34.

[Fig. 11]

Modest Urgell:

Plaça de Verges, anterior al 1882.

Oli sobre tela, 31 x 46,4 cm.

Signat.

Museu d'Art de Girona,

núm. inv. 250.363.

[Fig. 12]
Modest Urgell:
Voreres del Ter, anterior al 1882.
Oli sobre tela, 16,7 x 30,8 cm.
Museu d'Art de Girona,
núm. inv. 252.540.

[Fig. 13]

Modest Urgell:

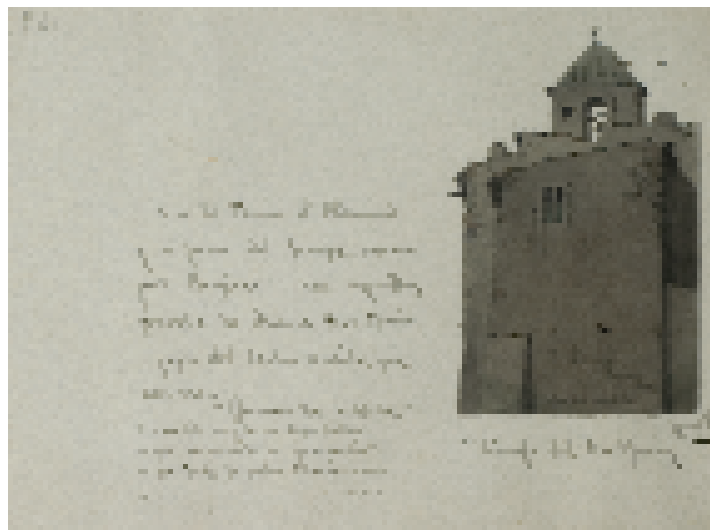
Marina. Oli sobre tela,
38 x 77 cm. Signat.
Museu d'Art de Girona,
núm. inv. 250.360.

[Fig. 14]
Modest Urgell:
Paisatge amb figura.
Oli sobre tela, 36 x 55,7 cm.
Signat.
Museu d'Art de Girona,
núm. inv. 250.357.

[Fig. 15]
Modest Urgell:
Triumfo del Ave Maria
 (L'església d'Ultramort).
 Aquarel·la sobre paper,
 24,3 x 31,6 cm.
 Col·lecció Mascort,
 núm. inv. 0596.

simplificat la seva paleta fins al punt de treure'n tot el que era color per a no deixar-hi sinó tintes, aprofitava totes les ocasions per a endur-se'n els seus deixebles fora del taller, per a treure'ls de sota l'engorronidora claraboia i fer-los pintar a l'aire lliure, a ple sol; en mig del camp, dalt de la muntanya, i els feia veure com vibraven les colors i com parlaven les formes.”

Moltes de les obres de Modest Urgell estan en la mateixa línia d'interpretació de les composicions d'un Gaspar David Friedrich i, de fet, el Baix Empordà és una terra prolífera per trobar esglésies medievals, que esdevenen a les teles espais de religiositat sagrada, o bé per experimentar el sublim en crepuscles encesos de foc (fig. 14). Molt possiblement “el pintor de cementiris” és qui orienta Gimeno i Call en la seva excursió empordanesa, però es queda al marge dels seus mètodes pictòrics; la seva obra és fruit de la tradició romàntica, molt allunyada del pleinairisme de Carlos de Haes i de l'impressionisme francès, dels quals són contemporanis i en certa manera hereus, tant Call com Gimeno.

En contades ocasions Urgell identificarà explícitament el paisatge que pinta, com és el cas del *Cementiri inspirat d'Ultramort*, ja que titula la peça amb aquestes paraules i juga amb la idea de traspàs de la mort. Deduïm que moltes de les obres que no poden ésser identificables, pel propi sistema de treball del pintor, molt probablement

van ser elaborades fruit de les seves sortides plàstiques per l'Empordà.

Francesc Fontbona, amb motiu d'una antològica de l'artista realitzada el 1992, va formular un mapa on situa els pobles per on Urgell va treballar, segons un buidat dels catàlegs de les exposicions realitzades en vida del pintor, en els quals s'especifica el lloc representat en el títol de la mateixa peça; segons aquesta anàlisi, l'historiador Fontbona situa el pintor a Ultramort entre el 1903-1904, a Domeny el 1881, Amer el 1866, i esmenta els pobles treballats pel pintor al Baix Empordà: Cinc Claus, Albons, Parlavà, Bellcaire, la Pera i Parlavà, sense especificar-ne els anys. Quant a Bellcaire, nosaltres podem aproximar l'estiu del 1877, data en què pinta per aquella zona tal com se'ns esmenta en la *Revista de Gerona* del 1878, tot comentant una de les teles presentades a l'Exposició Nacional de Madrid, del gener d'aquell any. Si Urgell el 1877 coneix el poble de Bellcaire, no ens costa gaire imaginar que també es va apropar a Torroella de Montgrí, i tenint coneixement d'aquesta zona, guia els seus companys Gimeno i Call.

Al llarg de l'estada a Ultramort del 1903-04, cal situar aquest petit apunt de l'església d'aquest poble, (fig.15) en què transcriu una oració inscrita a les parets de l'edifici religiós: “En la Doma d'Ultramort y à pesar del temps, encara pot llegir-se en aquelles parets la divina Ave-Maria joia del teatro antich, que comensa: “Hermosa reyna del

13 FOLCH i TORRES LL: “Modest Urgell L'artista”, *D'ací D'allà*, núm. 5, maig 1919, pàg.469-470.

14 Vegeu *MODEST URGELL: 1839-1919*, Barcelona, Fundació “La Caixa”, 1992, pàg. 114

15 *Revista de Gerona*, any III, núm. 1, Girona, gener de 1878, pàg. 45.

dia,” “Con tal miedo os llevo hablar” “que no acierto à pronunciar” “un Dios te salve Maria...”” Amb aquest estudi de les inscripcions de l’interior de l’església d’Ultramort, l’artista ens demostra fins a quin punt cerca allò misteriós, allò sagrat, en pobles, en aquells moments amagats, de difícil accés, i que porten inscrit en el seu si l’empremta d’una transcendència que Urgell cerca inefablement.

Altres obres ens deixaran sempre amb el dubte de si van ser portades a terme per la zona del Baix Empordà, com aquest *Paisatge amb mas* (fig.16), amb aquesta línia de l’horitzó i l’ampli celatge, que respira eternitat.

Un dels escriptors que identifica alguns dels paisatges de l’Urgell a partir de l’experiència de trepitjar el mateix territori, malgrat que ho faci anys molt més tard, és Joaquim Folch i Torres, que residia a l’estiu a l’Escalà; i en concret identifica el paisatge de Cinc Claus en un dels olis que ha vist del pintor: “Era el dia de Santa Margarita patrona de “Cinclauss” y había «aplec» en la «ermiteta» de la Santa que se levanta entre las eras y los pajares del barrio. [...] Sorprendido ante el magnífico espectáculo, exclamé para mi: «¡Yo he visto esto!...» Exacto: yo había visto un cuadro de Modesto Urgell, un gran cuadro con aquel punto de vista, reproduciendo aquella «Salida de luna» al natural que tenía ante mis ojos. El cuadro no se donde estará colgado, pero debe existir, porque

yo lo he visto en tela puesto en su gran marco de oro fino; igual en su composición y en su dibujo y en su color y en el sentimiento poético íntimo y a la vez solemne del espectáculo natural.”

Joaquim Folch i Torres ens narra, en aquest article, el pas de l’Urgell per la zona de l’Empordà, tant l’Alt com el Baix, tal com recorda fruit de les seves converses mantingudes amb l’artista quan aquest ja estava en la seva vellesa. La majoria de les teles executades a l’Empordà, van ser exhibides i venudes a la Sala Parés, on el pintor acudia assíduament i, per tant, era ben conegut pel galerista: «Modest Urgell fou l’ànima d’aquelles reunions de pintors a Can Parés. Tenia una dialèctica enorme, no la va aprofitar per a enlairar-se a un pedestal, que se’l mereixia, fou massa sincer, tot i no semblar-ho. (...) Era fill del romanticisme, i els artistes d’aquelles èpoques no van poder deixar mai aquella fesomia.»

Ens restarà sempre el dubte de si Modest Urgell, home obert de caràcter i mentalitat, va acompanyar els dos expedicionaris que van trepitjar Torroella aquells dies del 1887, però del que estem segurs és que si Urgell no els va acompanyar, els va guiar, per ésser ell un dels primers pintors de respirar, explorar i unir-se espiritualment pels voltants de Torroella de Montgrí, sens dubte en aquells moments un indret per descobrir plàsticament i per captar un paisatge verge pictòricament.

16 En concret aquesta peça prové d’una col·lecció particular, els propietaris originals de la qual van ésser uns habitants de Torroella de Montgrí, i molt probablement va ser adquirida al llarg de l’estada del pintor en aquesta vila, el 1887.

17 FOLCH I TORRES J.: “Sobre el pintor ochocentista Modesto Urgell (1840-1919), *Destino*, 11 octubre 1952, núm. 792, pàg. 20.

18 MARAGALL JOAN A.: *Història de la Sala Parés*, Barcelona, Editorial Selecta, 1975, pàg. 80.

[Fig. 16]
Modest Urgell:
Paisatge amb mas.
16 x 30 cm. Signat.
Col·lecció particular.

2 FRANCESC GIMENO, PAISATGISTA DE L'EMPORDÀ

2.1 L'arribada de Gimeno a Torroella; els primers paisatges empordanesos

[Fig. 17]

Francesc Gimeno:
Torroella de Montgrí, 1888.
Oli sobre tela, signat.
Col·lecció particular.
Imatge extreta de: MATES, J.
F. Gimeno, aproximació a
Joan Mates, Francesc
Miralles, Editorial AUSA, 1988,
làmina XVI.

L'arribada de Francesc Gimeno (1858-1927) a Torroella de Montgrí el 1887 està documentada tant per Josep Pla, com pels altres biògrafs del pintor, com Josep Cortes o bé Joan Mates. En aquella llarga estada a Torroella de Montgrí, Gimeno realitza les primeres teles d'aquesta població; s'enfrontarà amb el seu paisatge partint dels aprenentatges rebuts al costat del seu mestre Carlos de Haes, que va convidar els seus alumnes a l'encarament directe amb la natura que els envoltava, plantant els cavallets a l'aire lliure per prendre apunts del natural. Per altra banda, les seves visites al Museu del Prado, per admirar els principals artistes barrocs, com Velázquez, van deixar una petja en la seva tècnica, visible en l'estudi de perspectives i punts de vista innovadors.

Però no podem afirmar que aquesta estada a Torroella fos el primer cop que el pintor posés els peus al Baix Empordà, sinó que hem de detallar una primera estada, en concret a Begur, el 1884, el mateix any que iniciarà el seu viatge a Madrid, on s'estarà uns tres anys, aproximadament. Aquesta primera parada al Baix Empordà, la tenim documentada per una peça que va catalogar Jordi A. Carbonell¹, un retrat d'un personatge desconegut sobre un fons obscur, darrere del qual apareixia la inscripció "Begur 1884"². De fet, de la vida de Francesc Gimeno, se'n desconeixen molts aspectes, ja que les fonts que n'han parlat han estat gairebé sempre indirectes,

i ell no va aconseguir un cert reconeixement fins ben entrada la seva vellesa, i tan sols un cercle molt íntim el va ajudar i li va donar suport. A part de Carlos de Haes, hem de considerar els seus mestres inicials, el pintor decorador Marià Gendre i el també pintor decorador Manel Marqués, els quals, primer un, després l'altre, a la seva ciutat de naixença, van iniciar un Gimeno jove, ple de ganes d'aprendre, que va esdevenir testimoni i participant de les tertúlies que es succeïen darrere del taller de Marqués, on prenien part, entre d'altres, Francesc de Paula Bedós i el doctor Jaume Ferran, l'inventor del vaccí anti-colèric, i probablement el responsable que Gimeno s'iniciés en les lectures de l'obra de Camille Flammarion³. Per tant, quan el pintor tortosí arriba a Torroella de Montgrí, per una banda, tècnicament està predisposat a sortir a l'exterior per prendre apunts a l'aire lliure i, per l'altra, té un interès per observar detingudament els fenòmens de la naturalesa. Al llarg d'aquells mesos a Torroella, podríem dir que Gimeno porta a terme una doble producció; una primera que es caracteritza per unes teles de grans dimensions⁴, obres de dins de taller, i més convencionals, produïdes sens dubte per agradar a una clientela, que es corresponia als encàrrecs de Ramon Call. Molt possiblement, per realitzar aquests olis partia d'alguns dibuixos presos del natural, i també de fotografies⁵, encara existents a l'arxiu familiar. Per altra banda, efectua peces, en general de dimensions molt més petites, perquè van estar

¹ CARBONELL J: *Francesc Gimeno*, Barcelona, Diccionari Ràfols, Edicions Catalanes SA, 1998, pàg. 59 i 179.

² Una altra hipòtesi és que aquest personatge fos fill de Begur, però que el seu retrat no es fes a Begur, sinó que tan sols hi constés el nom del poble, com la vila on va néixer aquest personatge.

³ Per a més detalls d'aquesta primera part de la vida del pintor, vegeu la biografia de Joan Mates, o bé la de Josep Cortés i també de Jordi Carbonell, *Francesc Gimeno*,

Barcelona, Diccionari Ràfols, Edicions Catalanes SA, 1998, pàg. 48-61 o bé Seguranyes M: "El Baix Empordà, punt neuràlgic de l'obra i el personatge Francesc Gimeno", *Papers del Montgrí*, març del 2007, pàg.9-28.

⁴ Algunes d'aquestes obres han estat catalogades per Jordi A. Carbonell, com l'obra *Paisatge amb carro de bous*, 1888, cat. Núm. 62, a *Francesc Gimeno*, Barcelona, Diccionari Ràfols, Edicions Catalanes S.A., 1998, pàg. 346.

⁵ Algunes d'aquestes fotografies es conserven encara a l'arxiu familiar.

elaborades íntegrament a l'aire lliure, aplicant el que va aprendre del seu mestre Carlos de Haes, i sense el condicionant que aquella obra s'havia de convertir en una peça d'encàrrec. De fet, estem davant dels primers quadres on el pintor tortosí treballa sense restriccions, i es deixa guiar tan sols per la llum de l'Empordà i com aquesta impacta en els murs de les cases, com és el cas de la petita tela on el motiu central és la torre de les Bruixes (fig.17), que plasmarà en diverses ocasions (fig.18). A la primera peça, al costat de la torre de les Bruixes, ens queda ben traçada la muntanya del Montgrí, dibuixada en tons grisosos i terra, amb el castell a dalt coronant-la; és violent el contrast entre ombra i zona assolellada. En la segona versió (fig.18), pren un altre punt de vista de l'esmentada edificació medieval i, al fons del carrer del mig, emergeix la figura de l'església de la població; un cop més el contrast entre zona de llum i ombra és violent, i evidencia que aquests olis han estat treballats a l'aire lliure, captant la llum de l'Empordà, amb aquest cel turquesa, que els allunya estèticament dels seus quadres de gran format.

No ens és gens difícil d'imaginar l'artista pintant amb el seu cavallet pels carrers de Torroella, acompanyat pel seu amic, i en certa manera benefactor, Ramon Call. De fet és Pla⁶ qui ens esmenta que Gimeno, en aquella estada, va estar treballant en una gran tela que li va portar

diversos mesos de feina, per encàrrec del mateix Call, i que aquesta va ser venuda posteriorment a un museu de Veneçuela, Caracas; però el cert és que no s'ha sabut mai més res d'aquesta gran obra de Gimeno⁷.

Una de les peces que va pintar en aquesta estada per la zona de Torroella de Montgrí és *Carrer de poble* (fig.19), del 1888, de la qual no hem pogut identificar la localitat amb tota seguretat, però sens dubte es tracta d'una petita vila del Baix Empordà, propera a Torroella de Montgrí, possiblement Begur. De nou en aquesta obra, detectem la preocupació del pintor per captar la llum amb tota la seva esplendor, amb aquest tros de cel ras color blau turquesa, i és visible el contrast de llum i ombra a cada costat del carrer, a la façana de les cases. En un primer pla veiem una dona, una pagesa, traginant un cabàs; i és que a Gimeno també li interessa representar el paisatge humà d'allà on es troba; en aquest cas pintarà diverses figures de pagesos, amb les seves espadenyes de betes i les eines pròpies de la seva feina, com és el cas de *Pagès de l'Empordà* (fig. 6).

Un altre dels olis de petites dimensions en el qual podem copsar un traç fresc i directe és *Carro i cavall* de 1887 (fig.20), on de nou la llum és palpable amb els tons marfil i groc.

També va prendre molts apunts en llapis de mol-

6 PLA J: Josep. *Francesc Gimeno, pintor, el Vell, dins Homenots. Tercera sèrie*, Barcelona: Ed. Destino, OC XXI, 1972, pàg. 102

7 També cal tenir en compte la possibilitat que aquesta obra es vengués sota una signatura que no fos la del mateix Francesc Gimeno, i això explicaria que a cap

museu de Caracas els consti una tela amb aquest nom. De fet, és Juan Cortés qui ens explica que en molts moments el nostre artista es va veure obligat a realitzar obres sense signatura, que més tard va veure firmades per altres pintors. Vegeu: CORTÉS J: *Francesc Gimeno*, Barcelona, Ed. Niuó, 1949, pàg. 38

[Fig. 18]

Francesc Gimeno:

Torroella de Montgrí, 1888.

Oli sobre tela, 22 x 33 cm.

Signat i datat.

Col·lecció particular.

Imatge extreta de: CARBONELL,

J. *Francesc Gimeno*, Barcelona,

Diccionari Ràfols, Ediciones

Catalanas SA, 1998, làmina 15,

pàgina 187.

[Fig. 19]
Francesc Gimeno:
Carrer de poble, 1888.
Oli sobre tela, 54 x 73 cm.
Signat i datat.
Museu Nacional d'Art de
Catalunya, Barcelona,
(MNAC/MAM 69049).

[Fig.20]

Francesc Gimeno:

Carro i cavall, 1887.

Oli sobre tela, 30 x 43 cm.

Signat i datat.

Col·lecció particular.

Imatge extreta de CARBONELL

J: *Francesc Gimeno*,

Barcelona, Diccionari Ràfols,

Edicions Catalanas S.A., 1998,

làmina 11, pàg. 185.

[Fig. 21]
Francesc Gimeno:
Carros i cavalls, c. 1887.
 Llapis sobre paper, 15 x 21,5 cm.
 Signat.
 Col.lecció Eusebi Isern Dalmau.

tes de les carretes que corrien amunt i avall per la petita població, com és aquest petit dibuix (fig.21).

Aquells dies a Torroella, tal com hem esmentat, van ser ben profitosos per al nostre artista sentimentalment, ja que en aquells set mesos va conèixer i festejar amb Caterina Massaguer, la filla gran de la fonda Martinet on s'hostatjava ell amb els seus companys de viatge. Es va casar el 29 d'abril de l'any 1888, i va tenir com a testimoni el seu amic Ramon Call; així, aquelles jornades pictòriques al Baix Empordà van canviar en bona part la vida de Francesc Gimeno per sempre, allunyant-lo definitivament de la seva terra originària, Tortosa, per abocar-se plenament entre l'Empordà, on viuen els seus sogres, i Barcelona, on lluitarà dia a dia per poder-se dedicar plenament a la seva pintura, sense cap mena d'obstacle que condicioni la seva trajectòria artística.

Un cop casats, ell i la seva recent muller, Caterina Massaguer, marxaran de Torroella de Montgrí i es dirigiran a Llançà, on pintarà un conjunt de teles de grans dimensions, de temàtica marinera, per encàrrec d'un antic company, Enric Ventosa, amb qui anys abans, juntament amb Ramon Call, havien muntat una acadèmia de dibuix artístic, sense aconseguir l'èxit esperat. D'aquells dies a Llançà no tenim fonts directes ni indirectes que ens ofereixin més dades o pistes,

però el que sí coneixem és una part de les obres que hi va produir. La majoria són teles de grans dimensions, cosa que ens suggereix que de nou ens trobem davant d'olis d'encàrrec, en concret de la comanda que li havia passat el seu company Ventosa i, com a tals, Gimeno no es va permetre grans llicències amb el joc de la llum, com havíem vist amb les teles de petites dimensions de Torroella de Montgrí. Es coneixen diverses versions de la *Roca grossa*, (fig.22) que estan en línia amb les marines del seu mestre Carlos de Haes, on hi ha una llum grisosa, amb un petit tros de cel turquesa. Un altre d'aquests quadres de grans dimensions de la costa de l'Alt Empordà és *Marina* (fig.23), on l'artista, a través del seu pinzell, captarà les diferents tonalitats blavoses i griseses del cel núvol de l'Empordà, gràcies a l'atmosfera especial d'aquest territori. A l'horitzó de la petita cala rocosa, es veu un petit veler, proper a la costa de Colera i Portbou. Gimeno, per realitzar aquestes obres, va arribar a unes platges i petites cales, de difícil accés, amb la qual cosa deduïm que el nostre pintor realitzava una exploració prèvia del territori, per escollir el tros de natura que pintaria. Ens imaginem que aquest sondeig de la zona era una manera de fer-se seu l'indret, de respirar-lo i conèixer-lo. De fet és Rafael Benet quin ens confirma el coneixement extens de Gimeno de la zona dels rodals de Llançà: "Fou quan pintà el paisatge de Port de la Selva i Sant Pere de Rodes: quan féu la primera

[Fig.22]

Francesc Gimeno:

Roca Grossa c.1889.

Oli sobre tela, 84 x 120 cm.

Col·lecció particular.

Imatge extreta de CARBONELL J:

Francesc Gimeno, Barcelona,

Diccionari Ràfols, Ediciones

Catalanas S.A., 1998, làmina 16,

pàg. 188.

[Fig.23]

Francesc Gimeno:
Marina, 1888.
Oli sobre tela, 80,5 x 60 cm.
Signat i datat.
Gothsland Galeria d'Art,
Barcelona.

[Fig.24]

Francesc Gimeno:
Paisatge, c.1888.
Llapis carbó sobre paper,
30,5 x 48,5 cm.
Museu Joan Abelló,
núm. Inv. 6059.

marina de la Costa Brava”⁸. Aquestes teles no s’han localitzat mai, però aquesta afirmació ens fa entendre que Gimeno, no només es va quedar a Llançà, sinó que va trepitjar tota la zona del cap de Creus, fins arribar al monestir de Sant Pere de Rodes. I aquesta immersió pel territori del cap de Creus, més enllà de Llançà, també ens la confirma el dibuix fet amb carbó *Paisatge* (fig.24) on es veuen les muntanyes del Querroig al fons, vistes o bé des de Llançà o des de Colera.

Per altra banda, també existeixen petits olis d’aquesta campanya, de detalls de roques, on la pinzellada esdevé més agosarada i el contrast entre llum i penombra és més intens, com aquesta petita *Marina* (fig.25), que és en el fons un estudi de la llum. Aquestes petites notes l’ajudaven a concebre la totalitat de la peça acabada. Una altra de les teles importants d’aquests moments és *Paisatge de Llançà* (fig.26), on l’artista pinta un mas amb una curiosa torre rodona, que també estarà present en d’altres quadres d’aquests mateixos dies. Per la vegetació, poc frondosa, identifiquem els entorns de Llançà, el cap de Creus i, al fons l’horitzó, que ens recorda molt als horitzons empordanesos. Aquesta obra té un acabat impecable, amb una pinzellada fina i prima, i el cel està treballat amb milers de matisos grisos, per construir la llum típica d’un dia ple de núvols a l’Empordà, amb aquell to perla tan complex de perfilar, però que Gimeno aconsegueix plenament. Els únics dos

focus de llum directa ens vénen donats pels mocadors que porten aquestes dues dones, que enfilen el camí envers el mas, cosa que correspon a una concepció barroca dels punts de llum de la composició. Sens dubte, aquest quadre ha estat realitzat al taller, a partir de petites notes que devia prendre a l’aire lliure.

Un cop finalitzada aquesta campanya, Gimeno retorna a Barcelona, on tindrà lloc el naixement del seu fill primogènit Martí, que viurà fins als 14 anys amb els seus avis a Torroella de Montgrí, perquè el matrimoni en aquells moments comença a tenir problemes econòmics. En aquests anys Gimeno rebutjarà una sèrie d’encàrrecs, entre ells el del marquès Robert i els dels comtes de Peralada, i optarà, com a *modus vivendi*, per oferir els seus serveis de pintor de brotxa grossa a diferents tallers de decoració de Barcelona, entre ells, sobretot, el de Pere Ferrer, en el qual ell elaborarà les tasques més delicades.

Malgrat això, col·laborarà en la restauració del palau dels comtes de Solterra, quan l’adquireixi l’avi Robert. Cap dels estudiosos de la seva vida, ni Joan Mates, ni Rafel Benet, entenen aquest canvi de direcció, el retorn a l’ofici de pintor de parets, que ja havia realitzat primer, en els seus inicis a Tortosa, i després a Barcelona, abans de marxar a Madrid. Joan Cortes⁹ interpreta aquest canvi d’actitud de l’ar-

8 BENET R: “Frances Gimeno, l’home i l’artista”, Art, Vol. II, juliol, 1935, pàg. 294.

9 CORTES J: *Francesc Gimeno*, Barcelona, Ed. Niubó, 1949, pàg. 32

[Fig.25]
Francesc Gimeno:
Marina c. 1889.
Oli sobre tela, 25 x 34 cm.
Signat.
Col.lecció AG Galeria d'Art.

[Fig. 26]
Francesc Gimeno:
Paisatge de Llançà, c.1889.
Oli sobre tela, 59,5 x 89,5 cm.
Signat.
Gothsland Galeria d'Art,
Barcelona.

[Fig. 27]
Francesc Gimeno:
Paisatge, 1889.
Oli sobre tela, 191,5 x 49,5 cm.
Museu de l'Empordà, mE 1229.

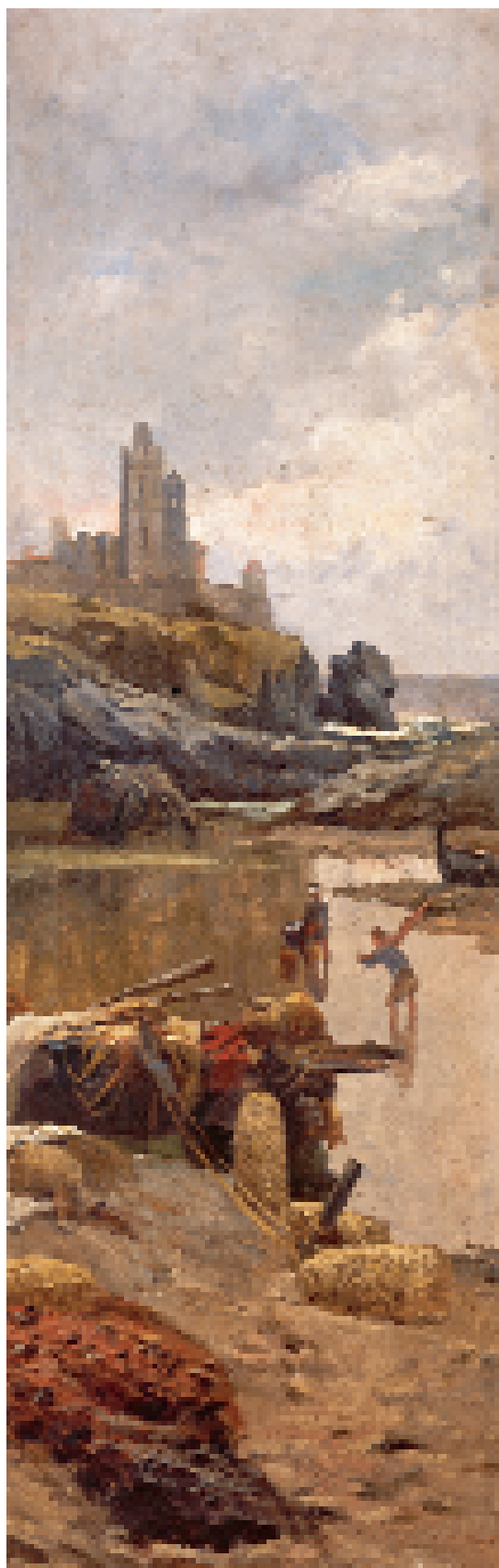
[Fig. 28]
Francesc Gimeno:
Paisatge, 1889.
Oli sobre tela, 223 x 88,5 cm.
Museu de l'Empordà, mE 1228.

tista, com una conseqüència del seu nou estat civil; sembla que amb el matrimoni entra en un cert conflicte amb els seus sogres, i aquests el forcen a un intercanvi de relacions socials de la seva família política que el fa sentir incòmode, i decideix viure guanyant-se el pa amb els seus propis recursos, sense haver de dependre de cap encàrrec de rics o bé de nobles. Aquesta decisió el condueix a Barcelona, a treballar de sol a sol, i és en aquest període quan es troba feinejant sota les ordres de Pere Ferrer, i on hem d'incloure els plafons murals que va efectuar per encàrrec del seu amo, amb la finalitat d'oferir-los com a obsequi a l'industrial Domènec Moncanut, amb motiu del naixement del seu fill. De fet, tal com ens explica Joan Cortes¹⁰, qui ens documenta aquestes pintures, van ésser realitzades el 1889, amb la finalitat de decorar una de les estances de la casa que tenia la família Moncanut a la població de Tiana. L'ornamentació va consistir en quatre plafons i un sostre, però nosaltres ens centrem en els dos plafons allargassats que reproduïen paisatges de la zona de Girona. Cal tenir en compte que aquesta família tenia arrels generacionals a la zona de l'Empordà, i possiblement per aquest motiu Gimeno escull precisament aquesta temàtica per a aquests dos plafons; a més, per altra banda, ell tenia molt present aquesta indret en la seva ment, després de la seva recent estada a Torroella i Llançà, i possiblement també va arribar a conèixer

la ciutat de Girona en el seu trajecte per l'Empordà. En el primer plafó (fig. 27), veiem la vora del riu Onyar i al fons són ben visibles les esglésies de Sant Feliu i la catedral de Girona. El cel també presenta un treball de paleta de grisos, amb un petit espai per al to turquesa. L'altra pintura representa una marina (fig. 28) que, per les formes de les roques i les cales tancades, ens recorda sens dubte Llançà. Cal destacar aquest horitzó amb llum crepuscular, amb un to romàntic, que es devia molt probablement als seus records més propers, d'una estada que, a més d'esdevenir campanya pictòrica, també va ésser viatge de lluna de mel per al matrimoni recentment estrenat. Curiosament el fill de Domènec Moncanut, amb motiu del qual es van fer aquests plafons, Alfons Moncanut, va ésser qui anys més tard va fer donació d'aquestes pintures murals, dins un gran conjunt d'obres d'art, al Museu de l'Empordà de Figueres, ciutat on havien estat arrelats per motius familiars.

Aquesta etapa, l'hem de considerar com la primera presa de contacte del pintor amb el territori de l'Empordà, un paisatge al qual sempre es trobarà lligat, i on practicarà les lliçons apreses al costat de Carlos de Haes; però a la seva pintura encara li queda una transformació més intensa, que arrencarà amb els primers retrats dels seus fills i els paisatges dels voltants de Barcelona.

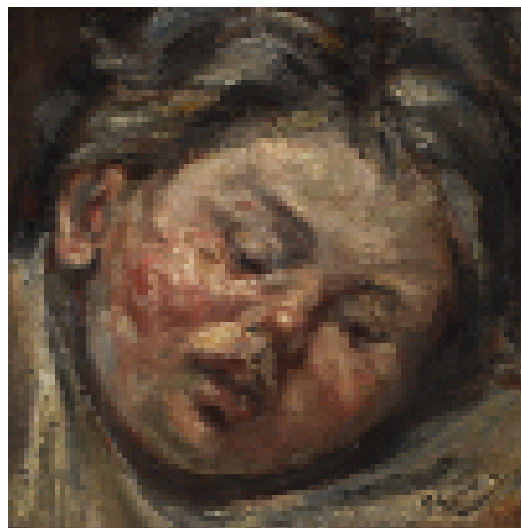
¹⁰ CORTES J.: *Francesc Gimeno*, Barcelona, Ed. Niubó, 1949, pàg. 33-34

2.2 Els primers retrats dels fills i les anades i vingudes de Torroella de Montgrí

[Fig.29]

Francesc Gimeno:
Cap de nen dormint,
(Retrat de Martí), c. 1892.
Oli sobre tela, 21 x 21 cm.
Signat.
Gothsland Galeria d'Art,
Barcelona.

Aquests possiblement seran els anys més durs del nostre artista, en què naixeran els seus cinc fills; el primer va ser en Martí (1889), després van venir l'Aurèlia (1890), la Narcisa (1894), en Francesc (1898) i en Josep (1901). Gimeno tan sols es pot dedicar a la seva pintura quan li resta un forat en el seu dilatat horari laboral. Possiblement aquesta és la raó per la qual la majoria de les seves obres fan referència als retrats dels seus fills petits i la seva muller, i totes estan realitzades a l'interior de la llar, la majoria a Barcelona, i d'altres a Torroella de Montgrí, al menjador de la Fonda Martinet, quan visiten el seu fill Martí, que és criat amb els seus avis materns. De fet, Gimeno no té gaire temps per explorar altres espais per pintar, i pren com a model el que té més a l'abast, la seva família. Justament en aquests moments és quan realitzarà una de les seves obres clau de tota la seva trajectòria artística, es tracta de *La petita i el seu companyó* (1891), que probablement, tal com a punta Joan Pericot¹¹, va ser pintada a Torroella de Montgrí en una d'aquelles anades i vingudes al poble de la seva esposa. Hi és present en aquesta tela, com en bona part dels retrats dels seus fills d'aquesta època, la influència de Velázquez, pel joc de clarobscur i per les perspectives en diagonal que es formen entre els dos personatges i els objectes. Gimeno madurarà la seva pinzellada i l'estudi de la mescla de colors en uns retrats que respiren humanitat, humanitat per com se'ns fan de pro-

pers els seus nadons i la seva muller, plasmats en aquestes teles, i sobretot per la tendresa, tal com podem veure en la petita composició del rostre del seu fill Martí (fig. 29), que molt probablement va ser també pintat a Torroella de Montgrí. No podem deixar d'experimentar un sentiment de dolcesa en observar aquest infant dormint plàcidament, amb les galtes vermelloses i rodones, probablement després d'haver menjat.

De tots els seus fills, l'artista en va fer centenars d'esbossos amb llapis, però mai els idealitza, sinó que ens els presenta tal com són, i així ho podem veure a *Retrat d'infant* (fig.30), o bé al *Retrat de Martí* (fig.31), aquest darrer correspon quan el seu fill primogènit ja era una mica més gran i de nou l'hem de contextualitzar a Torroella de Montgrí.

A qui també ens presenta d'una manera clara i directa, i sense concessions a una visió idíl·lica, és a la seva muller, de la qual executarà una bona colla de retrats al llarg de la seva trajectòria artística. Caterina Massaguer serà qui portarà el pes de la llar, de totes les tasques domèstiques, criant els seus cinc fills i tirant-los endavant; en alguns moments Caterina rebrà l'ajuda dels seus pares, que viuen a Torroella de Montgrí i s'hi desplaçarà, quan les absències de Francesc Gimeno siguin llargues i habituals, a causa de les seves campanyes pictòriques a partir del 1915. Per a Francesc Gimeno la seva família esdevé un dels pilars de la

¹¹ PERICOT J: "El pintor Gimeno i Torroella", dins *Llibre de la Festa Major*, Torroella de Montgrí, 1983, Centre d'Estudis i Arxiu, Ajuntament de Torroella de Montgrí, pàg. 9.

[Fig. 30]
Francesc Gimeno:
Retrat d'infant.
 Lapis sobre paper, 19 x 15,5 cm,
 Signat.
 Col.lecció Eusebi Isern Dalmau.

[Fig. 31]
Francesc Gimeno:
Retrat de Martí, c.1896.
 Lapis sobre paper, 26,5 x 22 cm,
 Signat.
 Col.lecció Eusebi Isern Dalmau.

seva vida, per la qual renuncia a viure únicament de la seva pintura i es lloga en diferents tallers de decoració de Barcelona per poder portar un sou segur a casa. Els retrats de Caterina Massaguer presenten, sense amagar res, la seva muller al llarg de la seva vida quotidiana, com per exemple descansant a *Dona dormint* (fig.32), del 1899, on exhibeix un pit com a símbol de la maternitat, en una composició on els blancs del llençol són el focus de la llum. Existeix, d'aquesta tela, un estudi (fig.33) de mida petita del rostre en detall de la seva muller, en el qual no ens en dona una visió plaent, sinó que fa un estudi detallat de les tonalitats de color carn, atorgant els punts de llum justos a les zones necessàries; aquesta tipologia de retrat guarda un paral·lelisme amb el del seu fill Martí (fig. 29), abans esmentat, en el qual el que li interessa són les expressions de la cara i el treball de la llum.

Tant Josep Pla com Rafael Benet han catalogat l'obra de Gimeno de pintura proletària, perquè capta en les seves composicions els habitants de l'estatus social de la gent treballadora. Nosaltres pensem que, més que estar davant d'una pintura proletària, ens trobem davant d'una pintura realista, que és als antípodes de l'univers que mostren els olis d'un Santiago Rusiñol o bé un Ramon Casas¹². De fet, el caràcter més dur, més sec de les teles de Gimeno, enfront les dels altres dos artistes esmentats, és un dels motius pels quals les seves pintures passaran desapercebudes en les exposi-

cions generals de Belles Arts de Barcelona, on exhibirà obra els anys 1891, 1894, 1896 i 1898. Aquest fet el va portar a renunciar, a partir del 1898, a presentar-se en cap més exposició i certament es va recloure a treballar en la seva feina i en la seva activitat artística, que realitzarà al marge de qualsevol moviment estètic; la seva és una obra personal, sorgida des de la intimitat, que anirà derivant a uns trets expressionistes, sobretot presents en els seus autoretrats, fruit dels patiments de l'existència humana en la seva pròpia persona. Aquest camí complex, el va conduir a endinsar-se en lectures de les Sagrades Escripures i, paral·lelament, va començar una producció literària de textos que van a l'entorn de reflexions transcendents, on la natura i la idea de Déu són molt presents. El mateix Mates¹³ ens explica que Gimeno va estudiar grec, llatí, i l'hebreu per poder llegir directament l'Antic Testament, i de vell es va posar a estudiar el sànscrit.

Entre els arxius dels seus familiars hem trobat alfabet de llengües antigues, com l'alfabet fenici comparat amb la baixa escriptura egípcia, l'alfabet lici o bé l'alfabet etrusc. És un Gimeno absolutament desconegut, que es troba en un moment de transició. El seu camí ja no serà la ciència positivista, sinó que optarà per una dreuera religiosa, per trobar la força per seguir el seu camí creatiu al marge d'una societat benestant barcelonina, que rebutjava la seva obra per ésser d'execució

¹² De fet Gimeno va coincidir en diverses exposicions amb obres de Cases i Rusiñol.

¹³ MATES J: *El pintor Francesc Gimeno*, Barcelona, Edicions La Mà trencada, 1935, pàg. 121-122

Francesc Gimeno en el seu taller del carrer de la Noguera de Barcelona al costat del seu retrat en pedra realitzat pel seu fill Martí Gimeno el 10 d'octubre 1921. (Arxiu Martínez Solans)

un xic brutal o barroera, pocs se la podien empassar”¹⁴, tal com la titlla Joan Brull, amb motiu de la peça que va presentar a la col·lectiva de la Sala Parés el 1901, que representa un intent de retornar a l’activitat expositiva. Aquestes lectures silencioses de l’Antic Testament i dels místics espanyols el van aïllant encara més del seu entorn quotidià i artístic, però fruit d’aquest nou camí emergirà una pintura encara més intensa i segura, sense cap mena d’amanerament, que aflorarà quan retorni al seu Empordà disposat a pintar enèrgicament. Només trencarà el seu silenci expositiu amb la participació a la mostra esmentada del 1901 i amb la del 1904 a l’Exposició Nacional de Belles Arts de Madrid, on va obtenir una menció honorífica.

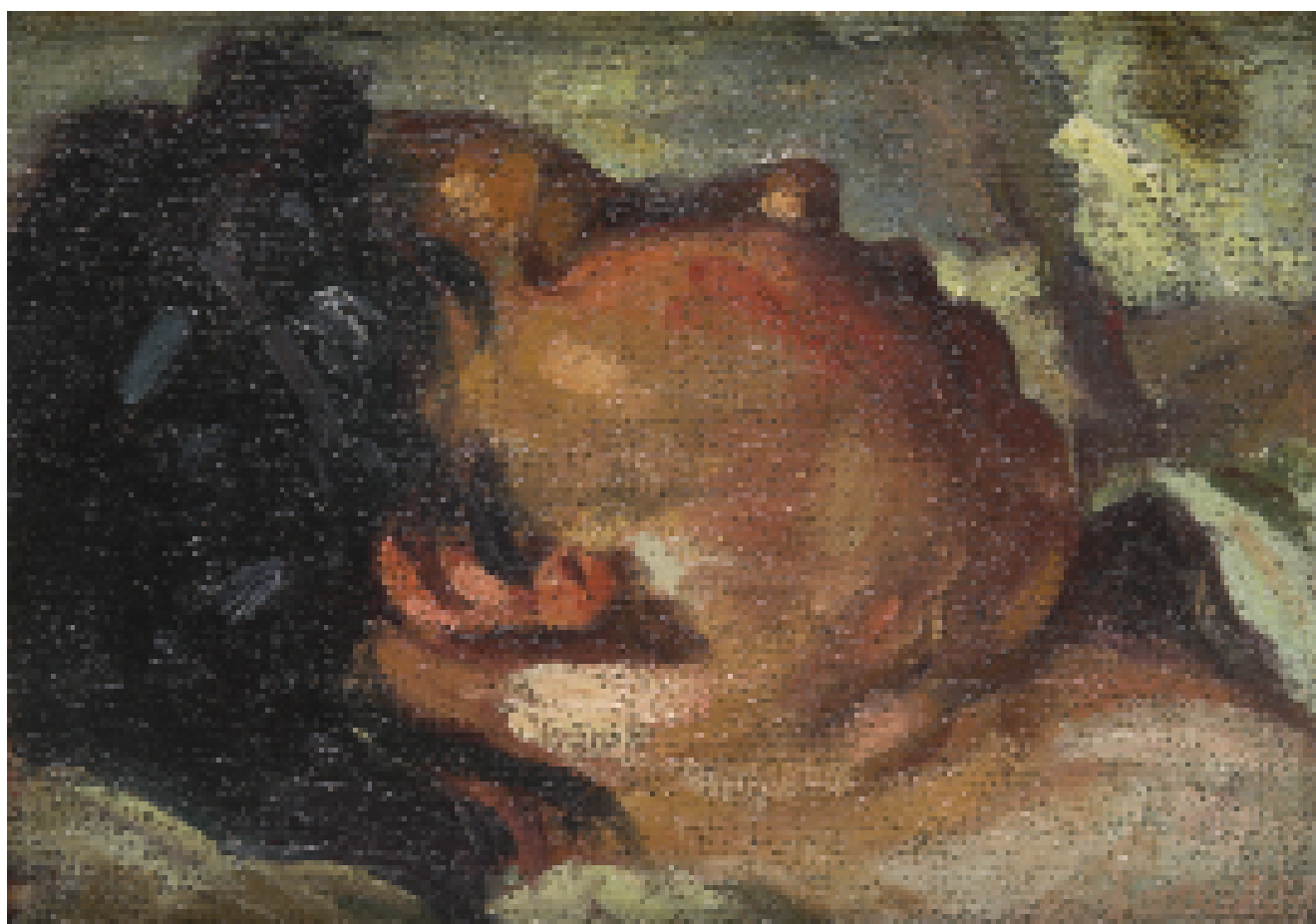
Un dels motius d’aquest aïllament, d’aquesta amargor expressada per Francesc Gimeno, el podem trobar en la marxa del seu fill Martí Gimeno a l’Argentina el 1910, l’únic fill que seguirà les seves passes creatives; amb catorze anys, en Martí es trasllada a viure a Barcelona amb els seus pares; aquells dies de convivència entre pare i fill són especials: surten tots dos pels voltants de Sant Gervasi a pintar i Gimeno pare li dona tota una sèrie d’indicacions que ell no acaba de seguir. Al cap de poc, Martí deixa la seva llar familiar per anar a Girona, on es relacionarà amb el grup noucentista, format al voltant de l’arquitecte Rafael Masó, i l’hivern de 1910, concretament el

dia de Nadal, desapareix, fuig a l’Argentina, perquè és cridat a fer el servei militar, amb el perill que això implicava d’anar a parar a la guerra d’Àfrica. Aquesta partença tan sobtada de Martí, sense ésser anunciada, va suposar per a Gimeno una gran decepció i un gran disgust, que amb els anys es va anar alleugerint. Per altra banda, Martí va tenir sempre gran estima i admiració pel seu pare. En unes declaracions a un diari de l’Argentina, ens descriu la faceta d’estudiós de llengües antigues del seu progenitor; “[...] posseïa un coneixement extens de la geografia del cel. Coneixia també a fons l’obra dels clàssics, literats i poetes; sentia predilecció pels místics espanyols; Santa Teresa, San Juan de la Cruz... Ja dominava els principals idiomes europeus i estudiava el grec, l’hebreu i el sànscrit. Coneixia, demés, les taules dels logaritmes egipcis.”¹⁵. En aquesta entrevista, Martí puntualitza que tots aquests fets que recorda del seu pare són des de 1901 fins que es trasllada a Buenos Aires. Per tant, hem de datar l’interès de Gimeno pels místics espanyols i les llengües antigues abans de 1910, un interès que a poc a poc s’anirà accentuant pel que fa a l’estudi dels textos bíblics. Martí estarà sempre molt present en la ment de Gimeno, malgrat la distància que els separi, i això ho podem veure en tres fotografies que hi havia a l’interior del taller de Francesc Gimeno, al carrer de la Noguera, on l’artista es retratarà al costat de l’escultura que li va fer el seu fill durant els inicis artístics, el 1905.

[Fig. 32]
Francesc Gimeno:
Dona dormint, (Caterina), c.1899.
 Oli sobre tela, 44,7 x 60 cm.
 Signat.
 Museu Nacional d'Art de
 Catalunya, Barcelona,
 (MNAC/MAM 69063).

[Fig.33]
Francesc Gimeno:
Cap de dona dormint,
 (Caterina) c.1889.
 Oli sobre tela, 31,5 x 22 cm.
 Col·lecció Eusebi Isern
 Dalmau.

[Fig.34]
Francesc Gimeno:
Paisatge, Pintura mural.
 30,5 cm, de diàmetre.
 Col·lecció particular.

[Fig.35]
Francesc Gimeno:
Bodegó, Pintura mural.
 33,3 cm, de diàmetre.
 Col·lecció particular.

No podem dir exactament en quin moment Gimeno va realitzar un conjunt de pintures murals a l'interior de la Fonda Martinet, però per l'estètica creiem que són més o menys de finals del XIX, o principi del XX, quan encara es dedica quasi exclusivament a la decoració de portes i parets i abans que es llanci a les seves campanyes pictòriques a l'exterior. Aquestes dues pintures murals, tal com recorda Narcís Fàbrega¹⁶, antic llogater d'un dels pisos de la fonda, es trobaven a la planta baixa i són les úniques que es van poder salvar, abans que l'antic edifici de la Fonda Martinet fos esgavellat. El senyor Fàbrega recorda que al primer pis, l'habitació que era un menjador estava totalment decorada amb sis pintures murals, tres per cada paret; les tres primers eren marines i les altres tres representaven arbredes. Les habitacions de dalt també estaven decorades amb motius geomètrics i cargols, i garlandes, fins i tot el sostre presentava motius decoratius. Aquestes dues pintures murals que s'han recuperat presenten un paisatge sense determinar, un poble a la vora d'un riu (fig. 34) i un bodegó (fig.35). Totes dues creades amb colors obscurs, es devien portar a terme en períodes en què l'artista reposava forces a l'interior de la fonda, tal com recorden diverses fonts orals del poble de Torroella de Montgrí, que rememoren un Gimeno pintant frenèticament les parets de la que podríem considerar la seva segona llar.

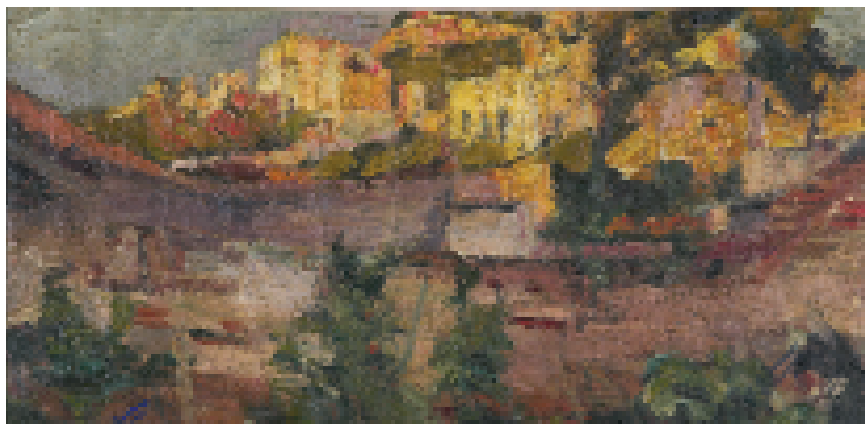
14 Cita extreta de MARAGALL A J: *Història de la Sala Parés*, Barcelona, Editorial Selecta, 1975, pàg. 81-82.

15 NADAL I MALLOL H: "Martí Gimeno ens parla de la vida i l'obra del seu pare", *Revista Ressorgiment*, Any XXI, gener 1936, núm. 234, Buenos Aires, pàg. 3762.

16 Narcís Fàbrega, veí de Torroella de Montgrí, era un antic llogater de l'edifici que havia estat la Fonda Martinet, i recorda la disposició de les pintures per tot l'edifici.

2.3 Nous paisatges i retorn a Torroella de Montgrí i a l'Empordà

[Fig. 36a]
Francesc Gimeno:
Paisatge.
 Oli sobre tela, 18,5 x 38,2 cm.
 Signat.
 Col·lecció Martínez Solans.

El 1915, uns fets van desencadenar que el nostre artista pogués dedicar-se durant un llarg temps a la pintura, i inicià una sèrie de viatges que el conduïren a descobrir paisatges i li possibilitaren retornar a Torroella de Montgrí preparat per realitzar grans teles que finalment esdevindrien les seves grans teles. El pintor Ignasi Mallol i el crític Romà Jori, amb el suport del galerista Josep Dalmau, li van organitzar una exposició retrospectiva i reivindicativa del seu art, que va tenir lloc entre el 15 i el 30 de maig d'aquell any. El 20 de maig Xènius (Eugeni d'Ors) publica una glossa a la *Veu de Catalunya* amb la finalitat de fer conèixer i defensar la figura de Francesc Gimeno, malgrat que, com esmenta el mateix Rafael Benet, "Xènius, tot i les reserves, diu la seva admiració per l'art dens i intens de Gimeno..."¹⁷. Aquestes reserves de les quals ens parla Benet, les ressalta Francesc Miralles¹⁸ en la seva monografia dedicada a l'artista, i interpreta la citada exposició i homenatge a Gimeno com una iniciativa pròpiament dels seus amics, el pintor Ignasi Mallol i el periodista Romà Jori, i explica que en certa manera Dalmau sense desitjar-ho realment es va veure involucrat en l'organització d'aquesta mostra, sense ésser conscient plenament de la importància de l'obra de Gimeno. Creiem que aquesta interpretació dels fets té bona part de raó, perquè la vida de Gimeno, després d'aquesta exposició a les galeries Dalmau i els actes en homenatge seu, que es van completar amb un sopar d'honor a l'hotel Royal de Barcelona, no va canviar radicalment. A més, Mates ens explica que malgrat tots els esforços,

l'exposició va tenir un escàs èxit de vendes. Però aquesta mostra li va servir a Gimeno per retrobar-se amb el doctor Francesc de Paula Bedós i Artal, company de tertúlies a Tortosa, que esdevindrà un puntal importantíssim a partir d'ara per a la seva vida pictòrica. El doctor Bedós va aglutinar al voltant seu una sèrie de protectors que van ajudar Gimeno a deixar la seva feina de pintor de parets, per dedicar-se a allò que més li agradava, pintar el paisatge a l'aire lliure; i gràcies a aquest suport inicia una sèrie de campanyes per tot Catalunya, entre elles la de l'Empordà, per descobrir paisatges, en el moment en què la seva pintura havia madurat, realitzant els retrats dels seus fills i treballant els paisatges del voltant de casa seva, Sant Gervasi, i Vallcarca. Ara el seu pensament està orientat a l'observació de la naturalesa, que esdevindrà reflex de l'existència d'un ésser suprem, i atparà els seus colors d'aquests nous paisatges, amb tota la seva magnificència, amb l'esperança d'assolir un bocí d'eternitat.

De fet, enceta el seu itinerari artístic pels paisatges de Catalunya a finals del 1914 amb la seva estada al Pont de l'Armentera, a la zona de Tarragona, gràcies a un encàrrec que li promociona el viatge i, d'aquest viatge en resulta la tela espectacular *El Gorg* c.1914, i possiblement per la mateixa zona del Pont de l'Armentera porta a terme, com a estudi de la zona, aquesta petita obra, *Paisatge* (fig.36a), on podem observar unes pedres vermelloses, tan característiques d'aquella zona.

¹⁷ Benet R: "Francesc Gimeno l'home i l'artista", *Revista Art*, Vol. II, juliol 1935, núm. 10, pàg. 298.

¹⁸ Miralles F: *Francesc Gimeno, passió i llibertat*, Edicions Viena, Diputació de Tarragona, col·lecció Tamarit, 2005, pàg. 36-39

[Fig.36b]

Francesc Gimeno:

Bellcaire d'Empordà, c.1915-16.

Oli sobre tela, 72 x 98,5 cm.

Signat.

Col·lecció particular.

Imatge extreta de CARBONELL J:

Francesc Gimeno, Barcelona,

Diccionario Ràfols, Ediciones

Catalanas S.A., 1998, làmina 104,

pàg. 271.

El 1916 un amic del doctor Bedós, Joan Gorina, li finança el desplaçament a Mallorca, on pintarà moltes de les cales de l'illa, entre elles les de la zona de Sóller.

Entre els anys 1915 i 1916, cal situar una sèrie de teles que Gimeno treballarà quan es trobi instal·lat a Torroella de Montgrí. Cal tenir en compte que a partir d'aquests moments, Torroella esdevindrà el punt on es dirigirà per fer parada i fonda de les seves sortides pictòriques. En una d'aquestes parades cal datar un conjunt d'obres de l'església i el castell de Bellcaire d'Empordà. Ens centrem en una primera de dimensions més grans, i una segona, que sens dubte va executar a l'aire lliure i que li devia servir per realitzar una altra tela similar, més gran. En la primera (fig. 36b), Gimeno ens dona una visió centralitzada del castell, amb la seva església al fons, sota un cel blau turquesa, típic dels dies clars de l'Empordà, que permet veure els milers de matissos ocres a les parets de l'antiga edificació medieval. Al davant, ens col·loca uns nens que es troben asseguts i més avall esbossa la figura d'una nena asseguda en una de les parets; amb aquests personatges mig perfilats, el que ens està transmetent el pintor és la sensació de moviment, de vida, que es desenvolupa a l'entorn d'aquest gran edifici, tan singular. A la peça més petita de *Bellcaire d'Empordà*, (fig. 37) l'artista ens ofereix una visió de perfil del castell amb la seva església al fons, i ens detalla els reflexos de colors, que provoca la llum en topar amb la vegetació del voltant i l'edifici. Aquesta

obra és d'execució ràpida, però amb aquests traços impulsius i precisos ens transmet tota la riquesa cromàtica de la llum empordanesa.

D'aquests mateixos anys, és la composició *Torre de Déu*, (fig.38) on es representa el portal de Santa Caterina, l'altra torre important de l'antiga muralla medieval de Torroella de Montgrí. Som davant un oli de dimensions grans, on allò rellevant és captar la llum del sol i detallar cada pedra de la construcció de la torre. També ens representa davant d'aquesta edificació els habitants del poble, els nens jugant i les dones carregant queviures.

Sabem pel *Diario de Gerona*¹⁹ que Francesc Gimeno a principi del mes de maig del 1916 es troba a Girona, treballant en un conjunt de teles, en el moment que justament el centre Athenea aplegava una exposició del seu fill Martí, que ja feia sis anys que es trobava vivint a l'Argentina. Per la mateixa nota del diari, se'ns anuncia que Gimeno va inaugurar el 13 de maig del 1916 una exposició al Salon Vilches de Madrid, de la qual no tenim més notícies. Aquella estada a Girona va donar lloc a una exposició a Athenea el mes de juliol de 1916. Sembla, però, que aquests dies a Girona no van ésser tan fructífers com Gimeno esperava, tal com li explica el pintor a la seva muller: "He hecho lo que he podido y no lo que he querido"²⁰, en una carta escrita en paper de la Fonda "Vda. é hijos de M. Massaguer" de Torroella de Montgrí. D'aquest sojorn és la peça *El riu Onyar* (fig. 39) de Girona, datada d'aquell

¹⁹ Vegeu, *Diario de Gerona*, 14-05-1916, pàg. 5.

²⁰ Carta de Francesc Gimeno dirigida a la seva muller Caterina, c. maig 1916, correspondència de l'arxiu familiar i també reproduïda per CARBONELL J: *Francesc Gimeno*, Fundació Caixa de Tarragona, 2000, pàg. 149.

[Fig. 37]

Francesc Gimeno:

Belcaire d'Empordà, c.1915-16.

Oli sobre tela, 39 x 47 cm.

Signat.

Col·lecció particular.

[Fig. 38]

Francesc Gimeno:
Torre de Déu (Portal de Santa Caterina), c.1915-16.
 Oli sobre tela, 100 x 104 cm.
 Col·lecció particular.
 Imatge extreta MATES J:
F. Gimeno, Aproximació a Joan Mates, Francesc Miralles, Editorial AUSA, 1988, pàg. 467.

mateix 1916, on podem veure una Girona sota un cel núvol, amb ullades de sol. Possiblement del que es devia queixar Gimeno era de les inclemències del temps, en una ciutat de clima humit, molt diferent al que es podria trobar a l'Empordà. Per aquest motiu la majoria de peces que en resulten mostren aquests cels grisosos com *Pedret* (fig.40), de traç ràpid; en ella es fàcil intuir la humitat a les cases, a les pedres i la fugacitat del pas dels vianants que transiten per aquest pont de Girona, i dels carros que podem veure al fons mig desdibuixats. Som davant una composició feta de taques de colors grisoses i terroses, molt propera a un postimpressionisme, propi d'un Vincent Van Gogh.

A la tardor següent cal datar una primera estada del pintor Gimeno a Begur, per la invitació de l'exposició de Begur, del setembre de 1917, en què s'esmenta que l'artista s'hi troba des de la tardor anterior: "...cenyit a trets per lo més aspre, a voltes per lo més dolç i rialler de la costa catalana, hi arribà al comens de la tardor passada, en romiatje d'art, un artista pintor que s'ha guanyat lloc preminent entre els primers de la present època: En Francesc Gimeno. Tan l'enamoraven les visions superbes de aquestes costes, que ha volgut tornar-les a veure aquest istiu..."²¹. Per aquest mateix text, cal distingir dues estades de Gimeno en aquesta població, una primera a la tardor d'aquest 1916, una posterior l'estiu del 1917. De la permanència de la tardor del 1916, en tenim notícia per la correspondència que manté l'artista amb la seva famí-

lia, per informar-la puntualment de tots els seus avenços pictòrics, a partir de la qual podem deduir diversos detalls d'aquest sojorn: "Yo tengo empezadas dos telas, marinas, con rocas por el estilo de algunas que hice en Llançà. Hay por estas costas de Bagur puntos de vista de una poesía encantadora. Las playas de Fornells, Satuna, y Sarriera son encantadoras y dulces, quietas, pero estan un poco lejos y como he empezado una tela por la mañana en Satuna y otra por la tarde des de las montañas de Bagur, que miran al mar es algo pesado pues he de hacer un viaje por la mañana y otro por la tarde que cuando lleigo a la noche no me quedan ganas mas que de descansar."²². Per les dades que aquí dóna Gimeno, en primer lloc, la comparació que fa de les marines que està portant a terme amb les de Llançà, hem de deduir que aquesta carta correspon a la tardor del 1916, data del primer sojorn a Begur. Per aquesta carta hem pogut concloure que en aquesta tardor del 1916 s'està a casa del seu amic i familiar Narcís Duran, perquè en el mateix paper hi ha quatre ratlles de Narcís i quatre ratlles de la seva muller, Anna, dirigides a l'esposa del pintor, que és la seva cosina Caterina: "Te repito no pases cuidado de tu esposo que le servimos como si fuera en tu propia casa"²³.

Gimeno es va enamorant lentament de la naturalesa que l'envolta, fins al punt que es planteja traslladar-se amb tota la seva família a aquest petit poble. Ho sabem per la correspondència entre Martí fill i Francesc pare. El fill expressa la

21 Reproducció del text de la invitació de l'exposició de Francesc Gimeno a Begur, en l'article "Exposició Gimeno, a Bagur", *Baix Empordà*, 16-09-1917

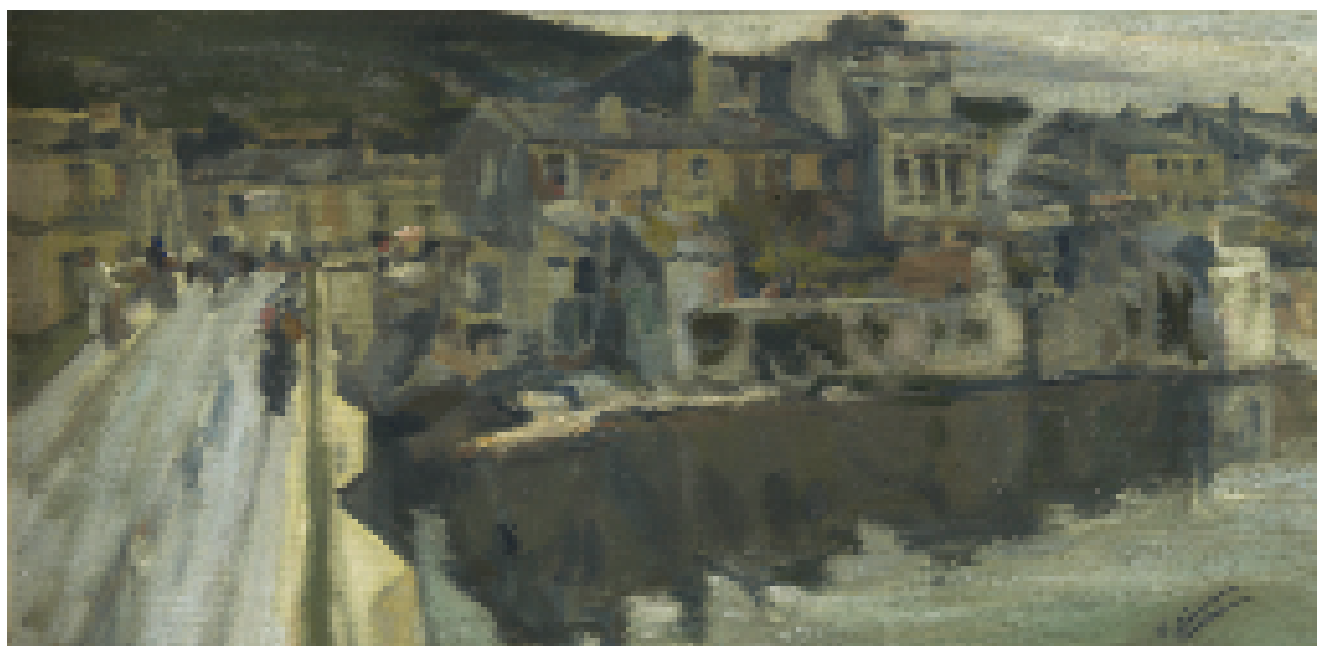
22 Carta de Francesc Gimeno dirigida a la seva muller Caterina, c. 1916, correspondència de l'arxiu familiar i també reproduïda per CARBONELL J: *Francesc Gimeno*, Fundació Caixa de Tarragona, 2000, pàg. 160.

23 Carta de Francesc Gimeno dirigida a la seva muller Caterina, c. 1916, correspondència de l'arxiu familiar.

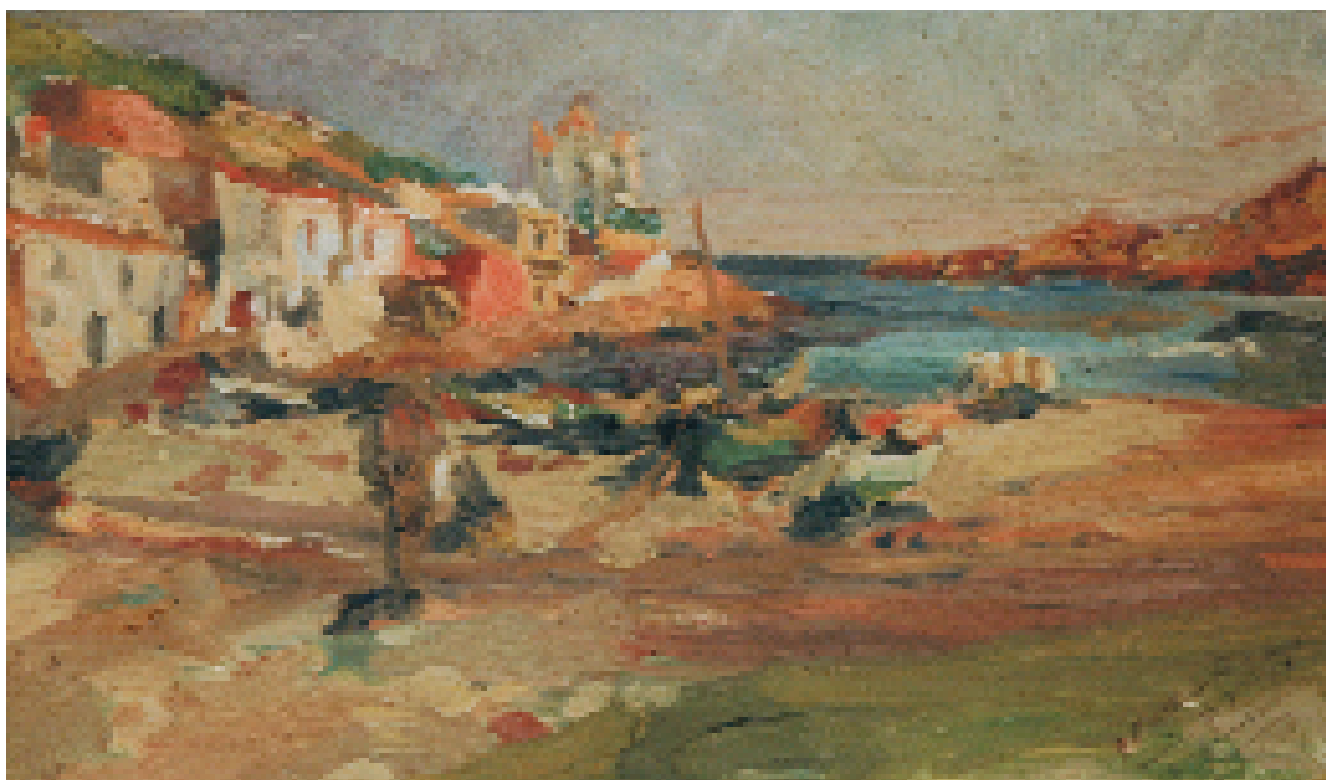
[Fig. 39]
Francesc Gimeno:
El riu Onyar, 1916.
Oli sobre tela, 53 x 65,5 cm.
Signat i datat.
Col·lecció particular.

[Fig. 40]
Francesc Gimeno:
Pedret, c.1916.
Oli sobre tela, 48,5 cm.
Signat.
Col·lecció Eusebi Isern
Dalmau.

[Fig. 41]
Francesc Gimeno:
Sa Tuna, 1916.
Oli sobre tela, 22 x 38 cm.
Signat i datat.
Col·lecció particular.

[Fig. 42]
Francesc Gimeno:
Girona, c.1916.
 Oli sobre tela, 31 x 40 cm.
 Signat.
 Col·lecció particular.
 Imatge extreta de CARBONELL
 J: Francesc Gimeno,
 Barcelona, Diccionario Ràfols,
 Ediciones Catalanas S.A., 1998,
 làmina 106, pàg. 273.

seva opinió respecte al plantejament del seu pare en una missiva enviada des de Buenos Aires el 30 de desembre del mateix any: "[...] por nuestra parte beríamos com sumo placer el que fuera factible el poderse cumplir el anelo de Vds de poder ir a vivir a Bagur aunque comprendemos las dificultades que llevan aparejadas"²⁴. Per la mateixa carta sabem que Gimeno havia tingut problemes de salut, malgrat que ja es trobava millor, i s'esmenten els seus viatges per Girona i Torroella: "Deseáramos saber [...] en si las condiciones que pinta por ese señor le son de buena utilidad financiera [...] y también de estas regias visitas a Gerona, Bagur, Torroella etc, etc, que supongo abran sido bien aprovechadas y fecundas en labor dada, la faculta de tenacidad y trabajador incansable"²⁵. Aquesta dada de l'estada de Gimeno a Torroella al llarg d'aquest 1916 ens reforça la hipòtesi que les peces de Bellcaire d'Empordà i Torre de Déu van ser pintades en aquest moment.

En la primera estada a Begur, una de les teles que executa és *Sa Tuna* (fig.41), datada del 1916, una delicada composició, el paisatge de la qual es va formulant a mida que les taques de color es van sumant unes al costat de les altres.

El divuit de març de 1917, Gimeno repetirà exposició a Athenea, i aquest cop ho farà als locals provisionals en què es trobava ubicada l'entitat cultural en aquells moments, a l'establiment Materials Escolars, SA, dels senyors Dalmau Carles, Pla i companyia, a la plaça de l'Oli de

Girona. Segurament, la iniciativa d'aquesta mostra va sorgir un cop més de manera espontània, per l'amistat entre el fill de Gimeno, Martí, i Rafael Masó i Joan Baptista Coromina. Martí ja feia set anys que era fora a l'Argentina, però el record i l'amistat del fill de Gimeno amb l'arquitecte noucentista i el seu ceramista era molt viva. Per altra banda, quan Gimeno baixa per Palafrugell, manté llargues converses amb Joan Baptista Coromina, director de l'Escola d'Arts i Oficis de la població, i amb un jove Josep Pla, tal com deixarà testimoni el mateix escriptor a l'*Homenot*²⁶ que dedicarà al pintor anys més tard. En aquesta mostra, hi exposa un seguit d'obres de Torroella de Montgrí, de Girona i Begur. Gimeno és definit per la crítica com un "pintor fort", que "es llança damunt la naturalesa per fer-la seva". Justament els quadres que seran més elogiats són els que estan realitzats a Girona i pels entorns de Begur: "hi ha una sèrie de teles de Girona i Begur, cada una més forta i més definitiva. Si haguéssim de parlar de la bellesa que s'enclou en cada un de sos quadros i apunts mai n'eixeriem [...] tots ells són notes ardides i fortes, plenes de color, reveladores d'una visió altament original i sublim del món i de ses belleses [...] hem de mencionar especialment d'entre el conjunt de quadres que componen l'exposició dos de gran tamany i representant un, una cala de la costa brava i l'altre la perspectiva monumental de les escales de Sant Martí de nostra ciutat"²⁷. Sens dubte, Gimeno, amb aquests olis de les cales del Baix Empordà i de Girona, es revela com un gran pintor, i Girona

²⁴ Carta de Martí Gimeno i Mar, 30 desembre 1916, arxiu familiar.

²⁵ Idem

²⁶ PLA J: Josep. *Francesc Gimeno*, pintor, el Vell, dins *Homenots*. Tercera sèrie, Barcelona: Ed. Destino, OC XXI, 1972, pàg. 85.

²⁷ Anònim, *Diario de Gerona*, 25-03-1917

[Fig. 43]

Francesc Gimeno:

Fornells, 1917.

Oli sobre tela, 65 x 98,5 cm.

Signat.

Museu de Montserrat, Donació

Josep Sala i Ardiz, N.R. 200.426.

[Fig. 44]
Francesc Gimeno:
Begur (Sa Bassa morta), 1917.
Oli sobre tela, 85 x 100 cm.
Signat i datat.
Col·lecció particular.

[Fig. 45]
Francesc Gimeno:
Aiguablava, c. 1917.
Oli sobre tela, 60 x 98,5 cm.
Signat, Museo del Prado,
Casón del Buen Retiro,
núm. reg. 4346.

[Fig. 46]
Francesc Gimeno:
Costa Brava (Es Tramadiu) c.1917.
Oli sobre tela, 40 x 40 cm.
Signat.
Museu d'Art de Sabadell.

[Fig. 47]

Francesc Gimeno:
Un poble empordanès,
(Torroella de Montgrí), c. 1918.
Oli sobre tela, 112 x 122,5 cm.
Signat.
Museu Nacional d'Art de
Catalunya, Barcelona,
(MNAC/MAM 10960).

sap valorar la seva obra plàstica. Entre les peces pintades a Girona destaquem aquesta petita peça, *Girona* (fig.42), on és visible una panoràmica de tota la ciutat amb la seva catedral i el campanar de Sant Feliu.

El 18 de juny de 1917 trobem Gimeno a Barcelona, on inaugura una exposició individual a la Sala Goya. Es mostren teles dels voltants de Barcelona i del Baix Empordà, de la seva estada a Torroella i Begur.

La segona estada a Begur, la podríem qualificar de més dura, colpidora per a l'esperit i la salut del nostre artista. Tenim diversos testimonis de primera font que ens informen d'aquells mesos passats a Fornells que, a poc a poc, sense que ell ho pretengués, van creant una mena de llegenda, de mitificació de la seva persona, arran del seu sacrifici per la pintura, pel seu aïllament en aquell racó de món, sense cap mena de comoditat bàsica per viure. Ell, un home de seixanta anys, decideix viure en una barraca de pescadors de la cala de Fornells, dormint sobre un sac de palla i alimentant-se bé tan sols quan el seu amic Bonaventura Sabater el convida al "Paradís", tal com sabem per la correspondència que manté el pintor amb la seva muller. Però deixem que algunes d'aquestes fonts ens parlin, primer el cronista Pol, des de la *Veu de Catalunya*:

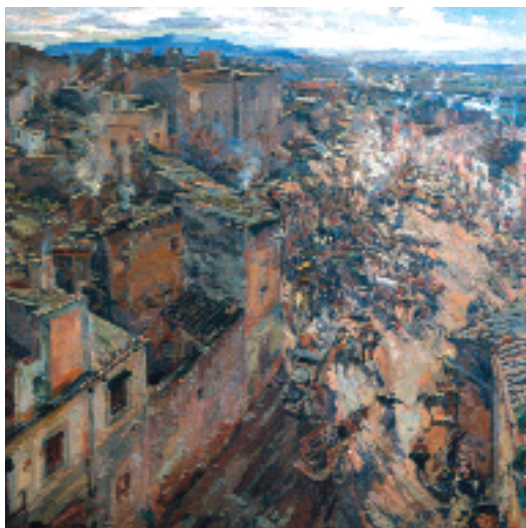
"...jo, embadalit d'aquell espectacle únic, daval·lava per les roques llevantines de Fornells, quan cap a la punta vaig veure un home que pintava. Bru de rostre, mal format d'un trajo de vellut, una

gorrota sobre uns cabells blancs, un mocador lligat al coll, una barba blanca, curta; una tela al davant, un pinzell a la mà, la paleta a l'altra; un xicot amb cara d'espavilat, mig despul·lat, se'l mirava, somrient, darrere seu. La primera idea va ser fugir d'aquell pintor que, al meu entendre, cometia un sacrilegi; però un vapor que acabava d'amagar-se rere el cap de Bagur, em féu avançar per donar-li la darrera mirada. Les naus que passen tenen una atracció forta per al que les miren; semblen amics que no s'han de veure més. Avançant unes passes, vaig tenir la sospita que aquell pintor fos en Gimeno, a qui havia conegut un dia en la primera exposició de ses obres fortes....Sí, era Gimeno: abans que la cara m'ho va dir la impressió d'aquella tela sobre la qual el pinzell del pintor anava clapant de llum les roques roges, blaves, verdes, les roques lluminoses de Fornells... Era un devassall de llum que passava del pinzell a la tela, era un alè creador d'una veritat admirable, una transmissió sincera i alta d'una impressió real sublimada per l'art.... Sí, era Gimeno.

Però era un Gimeno emmaridat amb el mar, amb aquella costa sublim de tons i de llum hel·lènica; era en Gimeno, sincer com sempre, però més fort que mai, robant a la naturalesa el seu secret d'harmonia lluminosa....²⁸

No sabem si el mite del seu personatge es va desenvolupar aquí, però sens dubte un retrat de la seva personalitat com aquest va ajudar molt que a Barcelona, a l'hora de jutjar les seves teles,

28 POL (Ferran Agulló): "Record d'istiu", *La Veu de Catalunya*, 1917, Barcelona.

[Fig. 48]
Francesc Gimeno:
Dia de mercat a Torroella, c.1918.
 Oli sobre tela, 100 x 107,5 cm.
 Signat.
 Museu Nacional d'Art de
 Catalunya, Barcelona,
 (MNAC/MAM 10978).

no només es considerés la seva pintura, sinó que es parlés molts cops de la seva actitud i de la seva manera de viure, de la seva mala sort, el seu mal destí, i s'oblidés malauradament la bellesa d'unes composicions, que bona part de la societat barcelonina no podia entendre o acceptar, perquè estaven acostumats als refinaments dels quadres d'un Ramon Casas, o bé d'un Santiago Rusiñol, molts cops allunyats dels patiments humans. L'univers de Gimeno d'aquests anys és el de la natura en estat pur, que retroba aquells dies a Fornells i Begur, i a la qual retornarà, però aquest cop per aïllar-s'hi conscientment; i fruit d'aquells llargs silencis, d'aquelles llargues hores d'observació i treball constant, sense atur, sorgiran bona part de les seves millors teles, les seves millors obres.

Alguns d'aquests olis són *Fornells* (fig.43), en què experimenta la fúria de mar en un dia de tramuntana i la lluita d'aquell pescador per apropiarse a la costa. Les tonalitats blavoses de la composició, el contrast d'ombra i sol i aquell horitzó que es perllonga sense fi són els elements definidors de la tela. És una de les obres on es materialitzen les reflexions de Gimeno, que va plasmar en els seus escrits realitzats com un exercici íntim, on arrenquen juntes la idea de naturalesa, Déu i l'artista, que es troben aquí, en aquest univers exterior, al bell mig d'un paradís que el pintor identificarà amb el paisatge de les cales petites que envolten Begur: Aigua Blava, Fornells, Sa Tuna, i també les petites platges properes a l'Estartit. En el fons, tota la costa del

Montgrí, amb el seu interior, i la seva capital, Torroella de Montgrí, esdevindran la natura reflex d'una creació divina, que ell voldrà captar amb tota la seva intensitat de color i la seva puresa morfològica. Així també respon la tela *Begur, sa bassa morta* (fig.44), del mateix any, amb una llum de crepuscle daurat i un treball minuciós de la massa rocosa, en contrast amb un blau que amenaça tempesta del mar.

Aiguablava (fig.45), sota un sol de migdia, mostra un cromatisme de tonalitats verdoses, i blaus turquesa, d'una natura agresta. Cada un d'aquests olis representa racons d'aquest paradís personal de Gimeno, on ens ofereix una visió panteista de la naturalesa.

Josep Pla serà l'altra font, que en primera persona va viure aquells dies de Gimeno a Begur, i ens ho relatarà anys més tard a l'*Homenot*, que dedicarà al seu iniciador en el paisatge empordanès, perquè en el fons Pla redescobrirà el paisatge de la seva naixença a través de les teles del vell Gimeno, que exposarà a Begur gràcies a la col·laboració del mateix Pla i Joan Baptista Coromina. De fet, l'escriptor del Baix Empordà ens esmenta dues exposicions del pintor a la zona de l'Empordà, una primera a Palafrugell, segons ens diu l'escriptor, al Club 3x4 La Parra, de la qual no hem pogut trobar cap mena de rastre, ni tan sols a la premsa de l'època²⁹. L'altra té lloc a Begur, al local del Centre Excursionista l'Empordà, el setembre de 1917, amb motiu de la festa local de Santa Reparada, i es fa un petit

²⁹ S'ha fet un rastreig per les publicacions locals, pels arxius de Palafrugell, Begur i la Bisbal, i l'arxiu de la Fundació Pla, sense trobar cap mena de pista sobre l'exposició de Palafrugell de Francesc Gimeno el 1917 a la Sala Club 3 x 4 La Parra, que sí que existia com a espai privat d'exposicions, però de la qual es té molt poca informació. L'altra hipòtesi és que aquesta mostra fos un acte molt íntim; però de totes maneres és difícil creure-ho amb la divulgació que va tenir l'exposició de Begur, en un local igualment petit.

[Fig. 49]

Francesc Gimeno:

Teulades, (Torroella de
Montgrí), c.1918.

Oli sobre taula, 27 x 37 cm.

Signat.

Col·lecció particular,
Barcelona. Cortesia de Dolors
Junyent Galeria d'Art.

[Fig. 50]
Francesc Gimeno:
Autorretrat.
 Carbó sobre paper, 30 x 22 cm.
 Fons d'Art de l'Ajuntament
 Torroella de Montgrí.

catàleg de les obres exposades amb un text de Francesc Pi. De les dues exposicions, Josep Pla ens en fa una descripció minuciosa en el seu *Homenot*, no exempta d'una certa mitificació irònica. Però l'exposició de Begur marcarà en certa manera l'escriptor de Palafrugell, que en aquell moment està gestant el seu concepte de paisatge com a nucli de tota la seva obra literària, i en base de la citada mostra, publicarà dos articles al *Baix Empordà* signats amb una "P", hem de descartar que l'autor fos el mateix Pi (autor del text del catàleg de la mostra de Begur), per una de les frases que hi apareix on s'elogia el text del catàleg ("Les paraules preliminars del catàleg, justíssimes")³⁰. Pla³¹ era una de les poques persones que formaven part del cercle íntim de Gimeno quan aquest treballava a Fornells, per tant, és lògic que li realitzés un text amb motiu d'aquesta mostra. Les altres persones properes a l'artista, en aquells dies a la costa de Begur, eren Joan Baptista Coromina, Bonaventura Sabater i Ramiro Torres i Baldomer Gili; aquests dos darrers l'anaven a visitar des de Calella amb barca, tal com sabem per la correspondència del pintor amb la seva muller.

Al llarg d'aquests dos articles, "Exposició Gimeno, a Bagur. La llum" (23-09-1917) i "A propòsit de l'Exposició Gimeno a Bagur, encara. Afinitats electives" (30-09-1917), Pla elogia de les teles, per sobre de tot, el tractament del color i la llum, i en general li obre el concepte del paisatge empordanès, que serà bàsic en la seva obra escrita, sobre el qual fonamentarà tota la

seva producció literària: "Hi ha una idea central, en el paisatge empordanès de la plana: la sensualitat Hi ha una idea central en el paisatge empordanès del mar: la llum reverberant sobre un troç de mon fet a cops de puny de gegant. De faicó, que el color és aquí, fré de la fortitut. D'aquí sorgeix, aquesta feminitat de les platges de Bagur, posades al bell mig de la Costa Brava. En aquest respecte hi ha una assimilació tant completa en aquestes teles, que par que's cridin, la obra del artista i la Natura pintada. Total afinitat electiva."³². L'escriptor de Palafrugell se n'adona com existeix una relació íntima i directa entre l'artista i el paisatge, que va més enllà d'una simple representació al quadre de la realitat exterior, sinó que el que està percebent tant el pintor en el moment de treballar amb aquella natura, com el que percep ell com a observador d'aquelles obres, és l'experiència del sublim kantià, que els obre la porta envers l'eternitat; realment aquell paisatge captat pels pinzells de Gimeno, els "obre avui a la contemplació espiritual més nous horitzons"³³. El personatge i l'obra de Gimeno deixaran un rastre inesborrable en la vida de Josep Pla, i ell mateix escollirà Fornells per retirar-se a reposar i meditar el 1939, quan s'instal·li a la mateixa casa que havia estat el sostre dels sojorns de Gimeno a la costa de Begur.³⁴

Hem pogut identificar alguns d'aquells olis que van meravellar Pla i els seus amics, el setembre de 1917: *Begur* (fig.44) va ser exposat amb el nom de *Sa bassa morta*, número 18; *Fornells* (fig.43) correspon molt probablement a *Cala de*

30 P. "A propòsit de l'Exposició Gimeno a Bagur, encara. Afinitats electives", 30-09-1917.

31 Les primeres col·laboracions conegudes de Josep Pla en el mateix setmanari *Baix Empordà* daten de principi de 1918, i les signava esporàdicament amb una "P". Per saber més extensament les raons de l'atribució d'aquests dos articles a Josep Pla, vegeu: SEGURANYES M: "Pla, paisatge i Empordanet", dins el catàleg *Josep Pla i els pintors. La construcció del paisatge empordanès*, Fundació Josep

Pla, 06-05-2006 / 10-12-2006, pàg. 12-16.

32 P. "A propòsit de l'Exposició Gimeno a Bagur, encara. Afinitats electives", *Baix Empordà*, 30-09-1917.

33 P. "Exposició Gimeno, a Bagur, La Llum", *Baix Empordà*, 23-09-1917.

34 Vegeu: Febrés, Xavier. *Josep Pla, biografia de l'Homenot*, Ed. Plaza Janés, 1990, pàg. 137, i Badosa, Cristina. *Josep Pla, biografia del solitari*, Edicions 62, 1996, pàg. 239.

[Fig. 51]

Francesc Gimeno:

Portal de Santa Caterina,

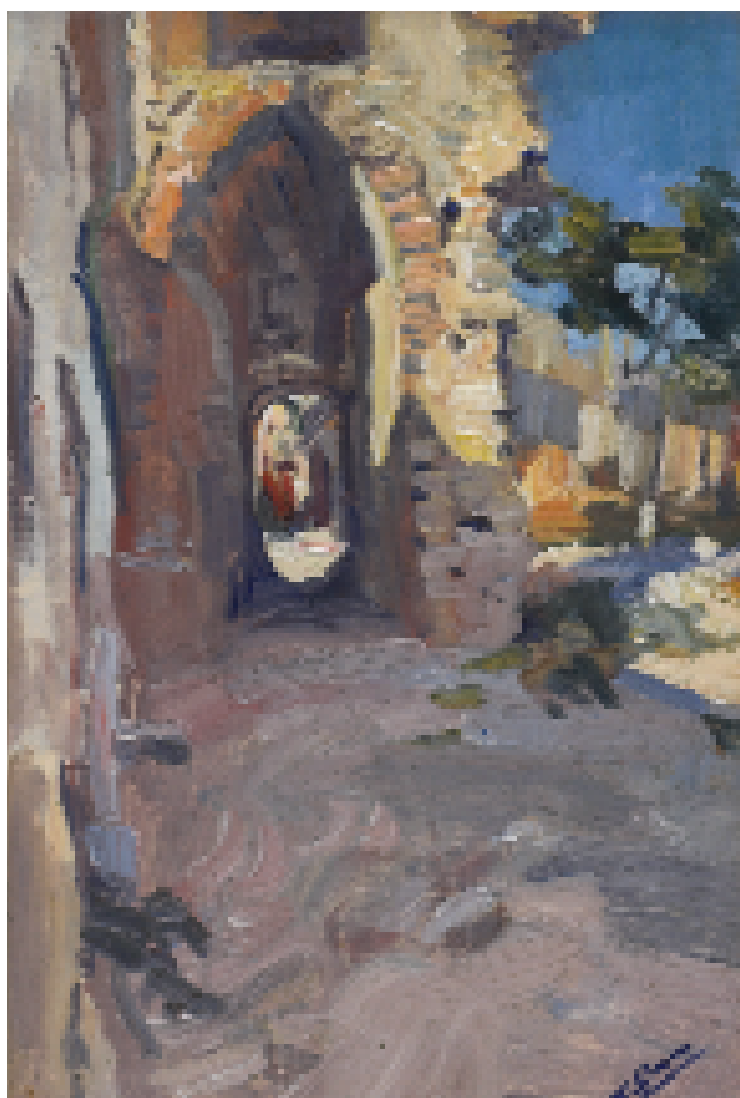
c.1917-1918.

Oli sobre tela, 29 x 19 cm.

Signat.

Fons d'Art de l'Ajuntament

Torroella de Montgrí.

Fornells, número 10; *Aiguablava* (fig.45) correspon possiblement a *Mirant a Aigua Blava*, amb el número 19; *Sa Tuna* (fig.41), que portava el mateix nom, correspon a la peça número 27, i finalment l'obra *Costa Brava* (fig.46) molt probablement correspon a *Es Tramadiu*, amb el número 9, ja que retrata aquesta petita cala de Begur.

D'aquesta exposició a Begur, a més de la premsa de Girona, se'n fa ressò *La Veu de Catalunya*³⁵, on expressen el seu desig de poder arribar a veure la mostra de les obres de la Costa Brava, que sens dubte va aixecar una certa expectació.

L'entrega del nostre artista envers la pintura i la natura li passarà factura pel que fa a la salut i, tal com ens expliquen Mates i Pla, una ambulància se l'ha d'endur de Fornells, a causa d'un còlic nefrític.

Després de la seva recuperació a Barcelona, la Sala Parés li dedica una exhibició juntament amb Modest Teixidor, on finalment exposa les teles que havia pintat l'estiu anterior a Begur, sense que tingui una gran repercussió a la premsa de l'època.

Per la publicació *Emporion* del mes de març 1918³⁶, tenim notícia que Gimeno retorna a Torroella de Montgrí per pintar i treballar, i justament serà en aquells dies que produirà les seves grans obres, per les quals serà recordat dins la història de l'art català; ens referim a *Un poble empordanès*, c.1918 (fig.47) i *Dia de mercat de*

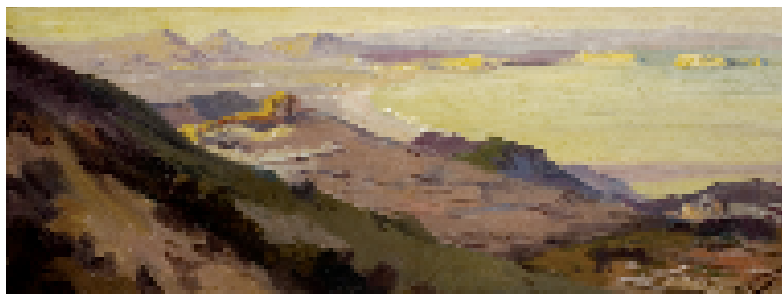
Torroella c.1918 (fig.48). *Un poble empordanès* està realitzada des de les golfes de la seva llar a Torroella de Montgrí, la Fonda Massaguer, i porta a terme un contrapicat³⁷, que ja havia treballat en diverses de les seves marines de la costa de Begur, on es veu la panoràmica de teulats de Torroella de Montgrí amb l'església del poble al mig i al fons l'orgullosa muntanya del Montgrí, amb el castell coronant-la, sota un cel blau turquesa, d'atmosfera neta, típica d'un matí a l'Empordà. En certa manera aquesta obra és un homenatge a aquell poble, al qual va arribar un dia del 1887, i on la seva paleta lentament va anar enriquint-se de milers de matisos de colors, gràcies a les classes del seu mestre Carlos de Haes, i a la seva insistència per explorar una natura que ja es sentia part del seu nucli íntim; un entorn natural i humà on havien crescut els seus fills. Gimeno havia arribat a la plenitud de la seva obra plàstica; ara més que mai la seva pintura restava emmaridada per sempre amb el cel i la llum de l'Empordà. L'experiència de tractar amb aquell paisatge, que ja era el seu paisatge, li servirà plenament de guia quan s'apropi a d'altres entorns naturals i suburbans, com és el cas de Sabadell; la riquesa absorbida en els seus pigments i el tractament innovador de la llum restaran de manera permanent en tota l'obra posterior que realitzi. *Un poble empordanès* va ser exhibida a l'Exposició d'Art celebrada al Palau de Belles Arts, entre el 10 d'abril i el 30 de maig del 1918, i va ser adquirida per l'Ajuntament de Barcelona per subscripció popular, en la qual molts torroellencs hi van col·laborar.

³⁵ Vegeu, *La Veu de Catalunya*, 1917, núm. 401.

³⁶ Vegeu, *Emporion*, 10-03-1918, núm. 76, pàg. 7

³⁷ Teresa Camps destaca aquests grans angulars, que ofereixen tant les teles de Gimeno, com les de Joaquim Mir, que guardaven un cert paral·lelisme amb el que oferia com innovador la fotografia a principi del segle XX, sense que cap dels dos artistes els utilitzés amb aquesta finalitat. Vegeu CAMPS T: "F.Gimeno y J.Mir innovadores del paisajismo catalán", *Artes Plásticas*, núm. 5, febrer, 1976, pàg. 58.

[Fig. 52]
Francesc Gimeno:
Paisatge Badia de l'Estartit,
 c.1917.
 Oli sobre tela, 18 x 49,5 cm.
 Signat.
 Col·lecció Mascort,
 núm. Inv. 2720.

Si *Un poble empordanès* és un homenatge al paisatge de l'Empordà, *Dia de mercat a Torroella* representa un reconeixement als habitants d'aquell petit indret del Baix Empordà, que sempre havien estat presents, difuminats en petites barques a les seves teles de les cales de Begur, o bé en els carrers representats dels pobles del Baix Empordà, com *Carrer de poble* (fig. 19). Veient aquesta obra, podem experimentar la fred d'un dia a primera hora d'hivern, amb les xemeneies fumejant per combatre la glaçó, i de nou aquells teulats, bells, des d'on tant li agradava observar el paisatge; definitivament, els teulats esdevenen els penya-segats des d'on ens mostrava les seves cales del Montgrí, i ell, Gimeno, és l'observador que plasma l'espectacle de la naturalesa paisatgística i la naturalesa humana, manifestada per aquestes desenes de persones transitant, carregades amb queviures, i els carros i el bestiar, tots caminant envers aquell mercat ple de vida de Torroella de Montgrí.

Una nova vista d'aquests meravellosos teulats és la peça que porta per nom *Teulades* c.1918 (fig.49), que intuïm com un estudi precedent d'*Un poble empordanès*, que de nou respon a aquest esperit de Gimeno d'observar l'univers des d'un punt de vista alt, tal com farà *El caminant enfront el mar de boira*, 1818, de Gaspar David Friedrich. El concepte de la pintura de Gimeno és romàntic, parteix d'una mirada envers l'univers, però obviament l'observador dins la mateixa tela; la seva pròpia figura serà analitzada i mostrada en els seus nombrosos autoretrats (fig.50), que esdevenen una

introspecció de la naturalesa humana, i aquesta anàlisi, a cops crua i puixant de si mateix, l'executarà de manera automàtica sense aturador. Cal recordar que Gimeno és un dels artistes que més quantitat d'autoretrats ha realitzat dins la pintura catalana i europea³⁸.

D'aquests anys, cal datar aquesta petita nota del *Portal de Santa Caterina* (fig.51) a vessar de llum i color, amb aquest cel blau intens empordanès, on és destacable el contrast entre llum i ombra. Una altra d'aquestes obres creades en una d'aquestes anades i vingudes és aquest *Paisatge* (fig.52), que és una vista general de les muntanyes del Montgrí, amb l'Estartit i les illes Medes al fons, i la platja de Pals al mig. Una composició que no descartem que acabés al taller, a partir d'un dels seus dibuixos, i en la qual té més rellevància el fons del quadre que el que es veu a primera línia.

Aquestes teles representen la seva recerca personal d'una naturalesa sagrada, la qual, en els seus textos, es presenta com a fruit d'una mà divina, i l'artista és aquell destinat a identificar-s'hi plenament, per poder captar a través de la seva obra l'ànima d'un Déu. Aquestes idees, Gimeno les expressa de manera desordenada en els seus nombrosos manuscrits, destinats a descriure el seu concepte d'art, de naturalesa i àmbit diví. D'aquí que el treball amb el paisatge empordanès esdevingui tan revelador i important en tot el conjunt de la seva plàstica.

38 Vegeu sobre els autoretrats de Gimeno els articles; CARBONELL J: "Los autoretratos de Gimeno", dins *Francesc Gimeno*, Barcelona, Diccionario Ràfols, Ediciones Catalanas S A, 1998, pàg. 132-155. CARBONELL J: "Els Autoretrats", dins catàleg *Un artista maleït Francesc Gimeno*, exposició del MNAC, del 02-03-2006/21-05-2006, pàg.190-192.

2.4 Un quadern revelador

[Fig. 53]

Francesc Gimeno:

Conjunt de dibuixos
pertanyents a un mateix
quadern, portat a terme entre
el 1916 i 1917.

Llapis sobre paper,

20,5 x 11,5 cm.

Col·lecció particular.

D'aquests anys, entre el 1916 i 1917, quan Gimeno realitza bona part de les seves millors teles, i itinera de manera constant per la zona de Girona i el Baix Empordà, existeix un petit quadern d'apunts (fig. 53) que l'artista sempre duia al damunt. De fet, aquí se'ns revela el seu sistema de treball: una aproximació al paisatge a través d'una exploració *in situ*, caminant i respirant-lo i prenent les notes que posteriorment esdevindran la base de bona part de les seves composicions. Gimeno normalment sempre duia un quadern a sobre, i se n'han conservat un de l'any 1876, amb paisatges de l'Ebre, i un altre del 1900, amb escenes dels voltants de Barcelona i retrats dels seus fills.

Aquesta petita llibreta s'inicia amb un dibuix d'uns personatges ballant i, a l'altra banda, el campanar de Begur. I tot seguit es succeeixen els apunts presos al territori de les petites cales del voltant de Torroella de Montgrí i Begur, en els quals al mateix dibuix insereix a mà anotacions de la zona exacta que representa. Així tenim: Platja de Pals, Sa Riera, les illes Medes, Sa Tuna,

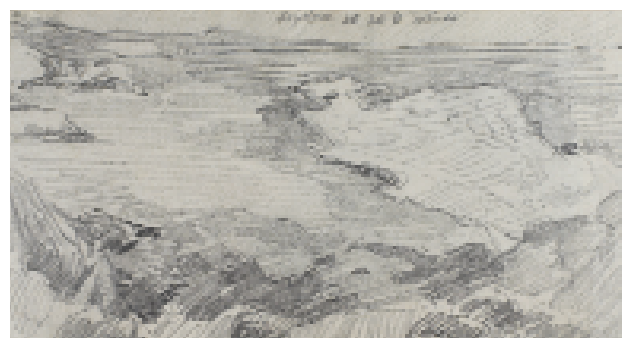
Aigua Freda, Fornells, petites cales que s'intercalen amb retrats de dones (probablement estem davant la muller de Narcís Duran). També apareix una escena d'uns mariners jugant a cartes i l'interior de l'Ajuntament de Begur. Cal recordar que Narcís Duran treballava a l'Ajuntament d'aquesta població i moltes tardes Gimeno el devia acompanyar. Hi són presents dibuixos dels dies passats a Girona el 1916, on pren diferents vistes de la ciutat, amb la catedral de Girona, el campanar de Sant Feliu, els carrers del barri antic i el call jueu. I de nou les petites cales del Montgrí són les protagonistes del quadern, i Begur amb el seu castell.

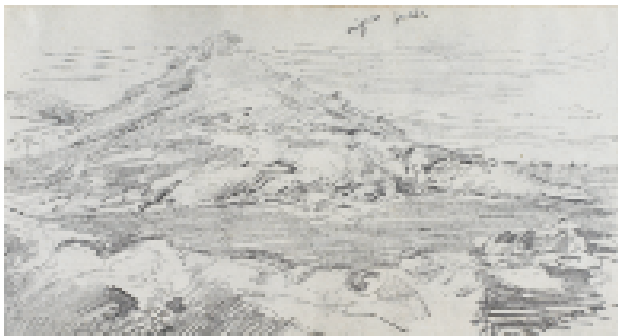
Aquí tenim al Gimeno més íntim, el que viatja d'una zona a l'altra a la recerca de paisatges en els quals es retrobarà amb si mateix, i a través dels quals emergirà una pintura intensa, que ens parla molt més que de la simple representació d'una realitat exterior, ja que anirà molt més enllà, en connexió en un àmbit transcendent; la natura, en els seus dibuixos i en les seves teles, és més que mai traç d'un Déu.

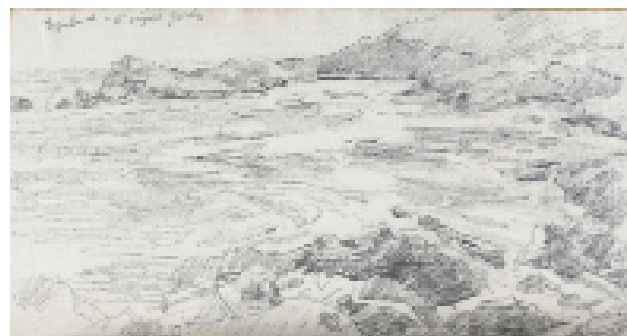
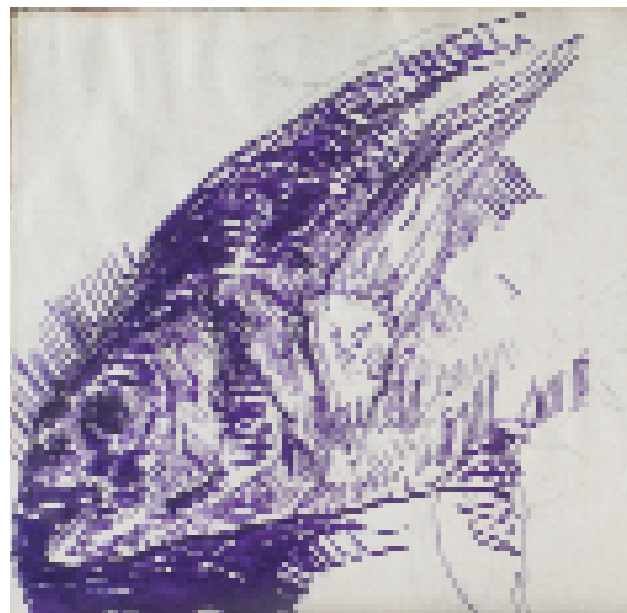
“Reproduïm el quadern sencer, d'aquesta manera podem resseguir l'itinerari vital i artístic de Francesc Gimeno d'aquests anys, on apareixen els paisatges de Begur Girona i les cales de Sa Tuna, Fornells, Aigua Freda i Pals.”

2.5 El Francesc Gimeno del color

A partir de finals dels anys deu, la vida de Gimeno ve marcada per una sèrie de problemes de salut que l'obliguen a fer parèntesis en les seves llargues jornades pictòriques. Sabem per una carta³⁹ que li va enviar Jacinto Torres i Reyató, el 7 de setembre de 1919 des de Calella de Palafrugell, que el pintor havia passat per un nou contratemps de salut, i que ja es trobava més recuperat a la seva llar de Sant Gervasi.

A finals dels deu i principi dels vint, i quan la seva salut li ho permet, Gimeno es trasllada a Sabadell, a casa del doctor Francesc de Paula Bedós, aquell seu antic company de les tertúlies del taller de Manel Marqués a Tortosa, on ell s'iniciava en la pintura i en la decoració mural. A Sabadell, Bedós cohesionava tot un cercle de gent que ajuda el pintor i li dona suport, adquirint-li obra, cosa que li permet seguir pintant i oblidar-se definitivament del seu ofici de decorador. Però Gimeno no deixarà de banda Torroella, ja que aquests anys es trobarà amb intermitències entre Sant Gervasi, Sabadell i Torroella, i en alguns moments, la publicació local *Emporion* es farà ressò del pas de l'artista pel seu poble, com és el cas del 25 d'agost de 1922. Les composicions que desenvoluparà ara seran enormement riques de color; la pinzellada cada vegada serà més solta, i s'hi conté una modernitat pròpia d'un Vincent Van Gogh, que la societat catalana, en bona part, seguirà sense voler comprendre; i hem de creure que aquella metamorfosi de la seva obra, que ja és un fet, és responsabilitat en bona part del treball amb l'atmos-

fera i el paisatge de l'Empordà, intens de color per una llum translúcida, que el va conduir a un enardiment amb aquesta natura, fruit de la qual van resultar bona part de les seves millors obres.

D'aquests anys destaquem el *Retrat de Pilar Solans* (fig.54), veïna de l'artista del carrer de la Noguera⁴⁰, deliciós pel tractament dels blancs del qual es despren tota la llum de la composició. També realitzarà nombroses notes de jardins i eixides del voltant del seu carrer, com és el cas de la peça, *Balcons* (fig.55). És en aquests anys quan Gimeno serà fotografiat al seu terrat del carrer de la Noguera per Miquel Martínez (fig.56), marit de Pilar Solans, en concret el 14 de desembre de 1926, una fotografia que ja forma part del propi mite de l'artista.

D'aquests darrers viatges a Torroella de Montgrí, en tenim testimoni per teles com la Cuina de can Serenó, o bé la coneguda el *Portal de Santa Caterina*, (fig.57) c 1920, una composició on el paisatge del fons es difumina en taques de colors, i on de nou la importància la tenen aquests blancs perla de primer pla. Justament al Saló de Tardor del 1926 de la Sala Parés, Gimeno va participar-hi amb un oli que portava el mateix nom, *Portal de Santa Caterina (Torroella de Montgrí)*, tot i que desconeixem si es tractava de la mateixa obra o bé va presentar una altra tela de la mateixa temàtica.

Finalment, una de les obres de la darrera etapa del pintor amb el paisatge del Montgrí és *Presa en un*

39 Carta procedent de l'arxiu familiar

40 Pilar Solans i Miquel Martínez vivien al carrer de la Noguera núm. 9; eren veïns paret per paret amb Francesc Gimeno i van mantenir una estreta amistat amb l'artista que es va iniciar el 1914, quan es traslladen a viure al carrer de la Noguera. Aquesta estreta relació es va traduir, en el retrat que va portar a terme Gimeno de la mateixa Pilar Solans i un retrat en llapis que va realitzar de Miquel Martínez. Per altra banda, Miquel Martínez va realitzar la fotografia de Francesc Gimeno, asse-

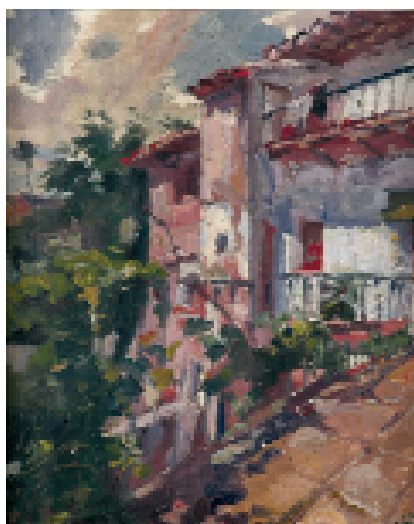
gut en una butaca de vim, al seu terrat del carrer de la Noguera, el 1926. Miquel Martínez, a més, va mantenir contacte amb Martí Gimeno, el 1925, quan realitza un viatge a l'Argentina, on també realitzarà una fotografia del fill de Gimeno, una de les poques que es coneixen del fill del pintor de Buenos Aires, reproduïda també en aquest catàleg.

[Fig. 54]
Francesc Gimeno:
Retrat de Pilar Solans,
c.1922.
Oli sobre tela, 65 x 82,5 cm.
Col.lecció Martínez Solans.

[Fig. 55]
Francesc Gimeno:
Balcons, c. 1919.
 Oli sobre tela, 31 x 25 cm.
 Signat.
 Col·lecció Martínez Solans.

[Fig. 56]
Francesc Gimeno:
Retrat de Miquel Martínez,
 c.1919.
 Llapis sobre paper, 30 x 22 cm.
 Signat i dedicat.
 Col·lecció Martínez Solans.

riu (fig.58), situada a la resclosa d'Ullà, al darrere de la qual podem observar la muntanya del Montgrí. En aquesta petita tela, els xais que travessen el salt d'aigua s'han convertit en petites taques de color i la natura esdevé una composició capritxosa de pigments, que en la distància van prenent forma.

Francesc Gimeno, un artista que mai va voler renunciar a la realitat, al final de la seva vida va fregar l'abstracció, per una evolució coherent de la seva pintura; i molts dels seus coetanis no van entendre ni la primera etapa de la seva plàstica, directa, sincera, sense concessions a la frivolitat, quan realitzava els seus primers quadres de Torroella, fruit del contacte directe amb la llum d'aquell paisatge, tan directa i clara com el mateix artista, i quan plasmava els retrats de la seva família, per passar a una maduració del tractament de la llum i el color del paisatge de Torroella i de les cales del Montgrí, que definitivament el van captivar; i ell s'hi va entregar amb tota la seva ànima, oferint-nos bona part de les seves millors teles, per arribar finalment a unes composicions aparentment sense forma, que esdevenen una suma de taques de pigments, que hom podria estar temptat de dir que són tan desordenades com els escrits que portarà a terme compulsivament, com una necessitat per aclarir les seves idees; però quan valorem tota l'evolució del seu trajecte artístic, ens adonem fins a quin punt Francesc Gimeno assolí una abstracció que, als seus ulls, es tractava senzillament de natura en estat pur.

[Fig. 57]
Francesc Gimeno:
El portal de Santa Caterina.
 Oli sobre tela, 27 x 34 cm.
 Signat.
 Col·lecció particular.
 Imatge extreta de CARBONELL J:
Francesc Gimeno, Barcelona,
 Diccionari Ràfols, Ediciones
 Catalanas S.A., 1998, làmina 114,
 pàg. 282.

[Fig. 58]
Francesc Gimeno:
Presa en un riu, c. 1920.
 Oli sobre tela, 24,5 x 34 cm.
 Signat.
 Museu Nacional d'Art de
 Catalunya, Barcelona,
 (MNAC/MAM 40097)

2.6 Manuscrits de Francesc Gimeno

Hem volgut transcriure una part dels textos de Francesc Gimeno, aquells que ens han semblat més representatius i més rellevants per entendre la seva obra pictòrica. Tots els seus biògrafs n'han parlat, des de Joan Mates, a Joan Cortes, a Rafael Benet, a Josep Pla, i els han qualificat de "pensaments metafísics"¹, "barrinaments metafísics"², "estrafolaris escrits filosòfics i poètics"³, "inextricable galimaties"⁴. Qui els ha intentat interpretar i ha fet un resseguiment del seu pensament, és Jordi Cabonell⁵, des de les influències de les lectures, que realitza a la primera etapa, de les obres de Camille Flamarion, a les posteriors influències de les teories socials de Max, Proudhon, Kropotkin, fins arribar al Gimeno més místic, abocat a les seves lectures de l'Antic Testament. Nosaltres treballarem precisament el Gimeno entregat a la natura, que es troba lligat a les lectures de la Bíblia, on tot pren una aura sagrada.

Precisament els següents escrits que reproduïm, provenen d'una mateixa llibreta, gruixuda i extensa i tant sols un d'ells prové d'un paper d'estrassa, deslligat dels altres que reproduïm per la seva rellevància on s'ens expressa el significat del concepte de l'art.

Aquests textos, malgrat ésser caòtics, com-

plexos, per una ortografia que els fa sovint il·legibles, ens ofereixen pautes per entendre la pintura i les actituds de Francesc Gimeno a l'hora d'enfrontar-se amb el paisatge.

En el text "Déu", el pintor ja enllaça aquest concepte amb la creació, que en certa manera és el que porta a terme l'artista a escala més petita, i per aquest motiu, l'artista sempre està treballant, amb un territori d'àmbit diví.

En el text del "Yo", hi podem trobar una clau de l'obsessió de Gimeno per realitzar els seus nombrosos autoretrats. Per ell, en el rostre s'hi reflexa el "Yo", que es troba lligat en l'interior i en el Bé, quan aquesta imatge és Bella.

Quan defineix els "Artistes", no pot deixar de relacionar-los amb la Naturalesa, on han de cercar el seu veritable ideal. En el text dedicat als "Arbres", als que atribueix un àmbit sagrat i diví, acaba de travar les idees de "Naturalesa", "Obra" i "Artista". La Naturalesa esdevé la gran obra d'art, realitzada per Déu, i l'artista en el moment de la creació s'ha d'identificar amb la "Natura", perquè així sorgeixi la gran obra d'art. En certa manera, Gimeno aquí ens està descrivint el procés que ell mateix va viure, entre el 1916 i 1917,

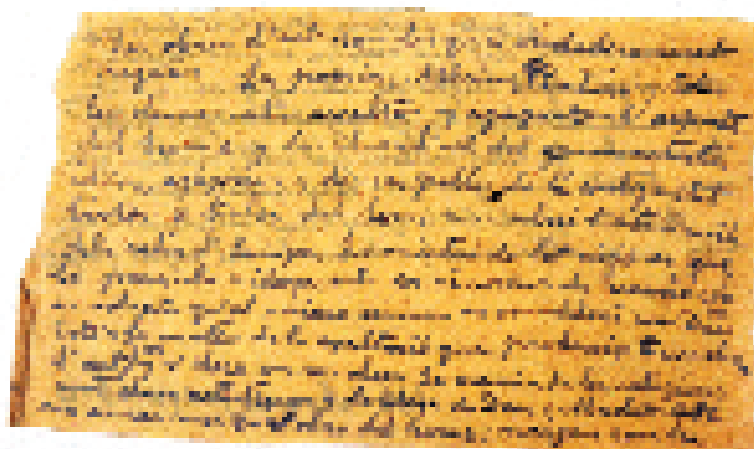
1 Veure J: El pintor Francesc Gimeno, Barcelona, Edicions La Ma trencada, 1935, pàg. 129

2 Veure, CORTES J: Francesc Gimeno, Barcelona, Ed. Niubó, 1949, pàg. 57.

3 Veure BENET R: "Francesc Gimeno, L'home i l'artista", Art, Vol. II, juliol, 1935, pàg. 292.

4 Veure PLA J: Josep. Francesc Gimeno, pintor, el Vell, dins Homenots. Tercera sèrie, Barcelona: Ed. Destino, OC XXI, 1972, pàg. 111

5 CARBONELL J: "El pensament del pintor a través dels seus escrits", dins Francesc Gimeno, Fundació Caixa de Tarragona, 2000, pàg. 51-82.

per les cales de Begur i els rodals de Torroella de Montgrí, on es va aïllar del seu entorn quotidià i fins hi tot va descuidar les seves necessitats primàries, per arribar a aquest contacte íntim, amb una mare Natura, sagrada, divina, pertanyent a l'Univers creat per un Déu.

Una altre de les seves obstinacions i punts claus de la seva obra plàstica és la llum, que la considera capacitada per "engendrar la naturalesa de l'home". Aquí el concepte de llum, està subjectat amb el concepte d'eternitat, infinit, i té fins i tot un nexa amb la teoria platònica del mite de la caverna, on la llum és símbol de veritat absoluta.

En el text "Ideyes amb Temps", Gimeno afirma que perquè les obres d'art siguin vives, cal que segreguin "la corrent del present".

Indubtablement les obres de Gimeno, transmeten aquest corrent del seu present, són més vives que mai, i la llum que traspuen és clara, transparent i divina, i la Natura que representen, és sagrada, la Natura de l'Empordà, i el Montgrí. Les seves teles ens parlen d'un àmbit sagrat i els seus manuscrits, malgrat totes les seves mancances, són una clau que ens ajuden a interpretar-les, i és llavors quan ens adonem que estem davant de quelcom més que d'uns simples paisat-

ges. De fet, el que ens ofereix Gimeno, és el resultat de la seva comunió íntima amb la mare Naturalesa, fruit de la creació d'un Déu, idea transcendental, que va més enllà d'un concepte tancat dins la tradició cristiana o bé neoplatònica; Déu és eternitat, infinit, i és en les teles del pintor Gimeno, llum daurada, intensa, crepuscular, arbres, onades, i taques de pigment a cops pretesament desordenats, i capritxosament col·locats, que ens parlen de morfologia i Natura pura.

Manuscrits pertanyents a una mateixa llibreta⁶

DEU

"Són tres entitats que separades no son res y per conjun aspliquen de una manera clara lo fondo de la creació (macrocosmos)."

ART

"Tota obra d'art ya siga pintura, musica, literatura o poesia, escultura, ciencias naturals no son més que prismes de una mateixa ideya, son una reflexió de una sola imatge."

CANET

"Ho vech com un mirall com me contemplo ha mi mateix, y vech lo llas que lliga totes les

⁶ Llibreta que pertany a l'arxiu familiar del pintor. Hem transcrit els manuscrits textualment, conservant l'ortografia original. Llibreta que pertany a l'arxiu familiar del pintor. Hem transcrit els manuscrits textualment, conservant l'ortografia original.

coses (..) l'alé etern de la vida, les palpitations d'aquest cor eternament jove."

YO

"La cara es lo mirall agut si reflexa l'imatge del Yo. El yo beu d'una manera clara (...) ara cuan bol traduï l'imatge a la realitat no veu més que la sombra. La bellesa que tots admirem (en la nostra especie y en tota la naturalesa) es la imatge exteriorisada de la ideya del yo (interior) de Bé si es (armosa) de Mal si es (lleduxa) (...) Lo nostre yo coneix, sap l'erencia de les coses, pero de interior lo ha de fé exterior per se reals y tenir coneixement (pel estudi analític). La cara es la traducció exacta del yo al idioma real (o siga de la realitat)."

ARTISTES

"Tots los que tenen per ideal los demás o agrada al públic son les prostitutes de l'art. L'ideal del verdader artista es la admiració de la Naturalesa y la adoració son les obres fetes en tota la més gran sinseritat empleyanti totes les forces."

CAPELLANS I NATURALESA

....."L'objeto es la imatge del sugeto: Lo exte-

rior es la imatge del interior. L'univers es la imatge de Deu i la figura del home es la imatge del sugeto (interior). La grandesa del univers no es altra cosa que la grandesa del home i es tan mes gran l'univers com mes gran es l'home."

IDEYES amb TEMPS

"Les ideeyes as tornen negres com lo tems, com les pintures i tot lo qu'es queda cambia y mor. Les obres dels homes as fan incomprendibles despres de mortes si no segreguen la corrent del present."

ARBRES

"(.....) Les verdadres obres d'art son produïdes pe la mateixa Naturales, es la identificació absoluta del de la Naturalesa, l'obra y l'artista: lo foc sagrat, ideya fundamental de totes les religions es lo que suma y forma l'unitat que al desplagarse queda la trinitat; es adi, Naturalesa i Obra y artista.

L'artista en los momens de identificació es (...) del acte; la obra d'art, verdadera maravilla no és del individuo, es de la Naturalesa i per aquest motiu son molt pocs los que comprenen les verdaderes obres. (.....)

La gran qualitat del artista es la sinceritat.”

(pàg. 17)

“La nostra intel·ligència es superior a la llum del sol. La llum del sol es la qu’engendra la naturalesa del home. Ja sabem del modo qu’el home-àtomo engendra la llum eterna de la intel·ligència; lo pare ‘l fill y ‘l pare mor il fill es pare de son fill hasta l’infinit qu’en resumidas entes sempre es l’humanitat lo motor de la llum del sol moral.

Lo sol moral y la llum de la nostra intel·ligència es pare de creacions desconegudes, com lo sol físic es pare nostre y la llum eterna que rebem serà engendrada pel nostre procedimen de pare y fill. Pararelo deya qu’el home era de la naturalesa de les estrelles ¿com bá arriba a sapiguero? Pues mol senzill; l’egin lo llibre de la naturalesa, prime ha di: lo sol fa llum, les estrelles fan llum luego les astrelles son sols y ‘l sol es una estrella; la materia organica es de la naturalesa de les astrelles, per que te la mateixa propietat de emetre llum y caló. Y han misteris a la naturalesa qu’els tenim daban del nás y nols sabem beure.

Lo sol moral de la humanitat es llum continua i los atomos productos de la llum sempre

fense sempre més clara, mentres los uns dormen los astres treballen; lo pare nostre sempre ilumina la unitat del nostre mon. Lo nostre sol físic será fenomeno d’unatra causa- fill de son pare- com lo sol moral de nostra intel·ligència es pare d’un fill desconegut, fins completa un circul d’ilusió pura, pasan asgraó (aixamplan lo sircul) a afirma cada vegada més a convivència universal hasta que la causa indeterminada del univers quede individualitzada. La eterna evolucio de perfecció de totes les coses ans anseña esta ideya.”

Manuscrit 1 d’un paper d’estrassa⁷

“Les obres d’art són les que verdaderament regeneren. La poesia, Música, Pintura y totes les demes arts exalten y agaganten l’asperit del home y les obres d’art dels grans artistes lidis, egipcis i demás pobles de l’antiguitat bistes a través del temps són avui l’admiració dels sabis d’Europa. Lo misteris de tot això es que la paraula o ideya art es sinonim de creacio u no es astrañ que el micro-cosmo es consideri un Déu. Este’s lo motiu de la exaltació que produeix una obra d’art y s’eleve en ses obres. La essència de les religions son obres artístiques y la idea de Déu o Absolut etc. no es res mes que l’obra de l’home...”

3 MARTÍ GIMENO I EL PAISATGE DEL MONTGRÍ

Martí Gimeno a Buenos Aires
l'any 1925.
Foto realitzada per Miquel
Martínez.
(Arxiu Martínez Solans).

També considerem Martí Gimeno (1889-1971) un paisatgista del Montgrí, per les teles que portarà a terme quan es trobi vivint a Torroella de Montgrí amb els seus avis materns, a principi del segle XX. Són peces amb una certa concepció fauvista del color, realitzades amb la tècnica del guaix, on apareix el Montgrí i els camins i patis dels voltants de la vila de Torroella de Montgrí. Veient aquestes obres, entenem les disputes entre pare i fill sobre pintura, tal com ens relaten alguns dels biògrafs del pintor¹. Els cels del crepuscle són de color roig encès (fig.59), les penombres són de color lil·lós (fig.60) i la llum és més ataronjada que mai (fig.61).

Martí Gimeno fa una interpretació lliure del paisatge i els seus colors, i enceta un camí revolucionari que no plaurà al seu pare, el qual no va perdre mai la realitat com a referent a seguir. Quan Martí Gimeno entra en contacte amb Rafael Masó, treballa molt més el dibuix i realitza uns retrats d'herència mediterrània, emmarcats dins una tradició classicista, tal com corresponia a l'esperit del noucentisme català. Aquesta relació amb l'arquitecte gironí va ésser breu, però intensa; el va conèixer el 1909 i va col·laborar amb ell en diversos encàrrecs². Formà part del nucli íntim de l'arquitecte amb Joan Baptista Coromina, artista, ceramista i futur director de l'Escola d'Arts i Oficis de Palafrugell³. Per una carta entre Masó i la seva promesa Esperança Bru, datada del 24 de desembre de 1910, tenim notícia que Masó volia acompanyar Martí fins a Bordeus, perquè finalment aquest darrer se n'anés a les Amèriques. Aquesta partida a l'Argentina, silenciosa,

sense previ avís, fugint del servei militar, amb el perill que això comportava d'anar a parar a la guerra d'Àfrica, va fer molt mal al seu pare, Francesc, que a més va ser el primer mestre de Martí. Per altra banda, aquesta marxa precipitada va estroncar una trajectòria artística iniciada amb molta empenta, que va seguir a l'Argentina, però sense poder-s'hi dedicar exclusivament, i es va desenvolupar dins un camí molt més il·lustratiu.

Però el fill gran de Francesc Gimeno no trencarà mai els seus lligams amb Catalunya i Torroella de Montgrí; un d'aquests nexes serà la revista *Catalunya*, editada a Buenos Aires, de la qual ell era el director artístic. A més, mantindrà contacte, a través de carta, amb els seus pares, i els informarà de com va evolucionant la seva vida a l'altra banda de l'oceà. També establirà relació epistolar anys més tard amb diverses persones de Torroella de Montgrí, entre elles Eduard Viñas, fuster de Torroella de Montgrí.

Mostra de l'afecte que experimenta Rafael Masó per Martí Gimeno és la improvisada exposició que organitza l'arquitecte a la Sala Ignasi de la Congregació, el febrer de 1911, de l'obra de Martí; i també inaugura el curs acadèmic amb una conferència sobre la seva pintura, tal com sabem per la seva correspondència⁴ amb Esperança Bru. El febrer del 1916, tant Rafael Masó com Joan Baptista Coromina col·laboren i fan realitat l'exposició que li dedicarà les Galeries Dalmau a Martí Gimeno, on s'exhibeixen les teles que va pintar el fill de Gimeno el vell, quan era a Catalunya, en concret un

¹ Entre ells relata aquesta complexa relació, Joan Cortes, vegeu, CORTES: *Francesc Gimeno*, Barcelona, Ed. Niubó, 1949, pàg. 50-51

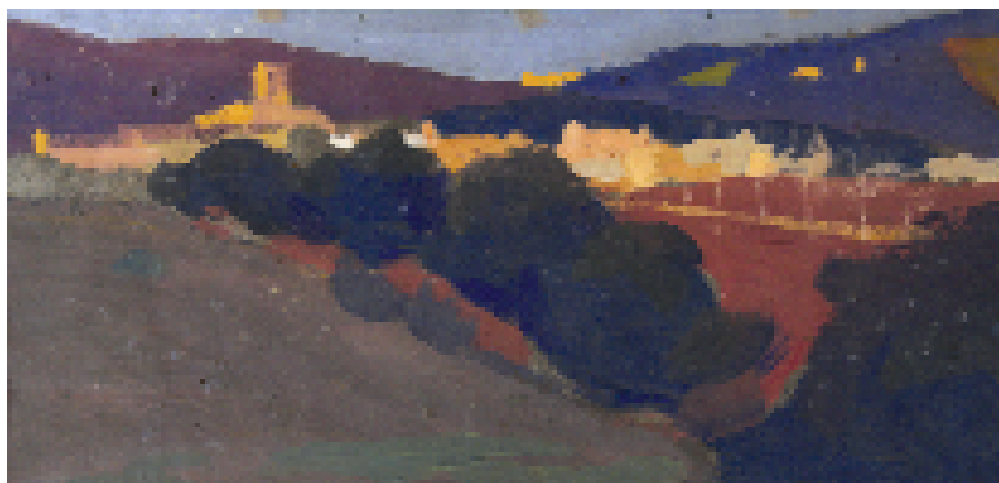
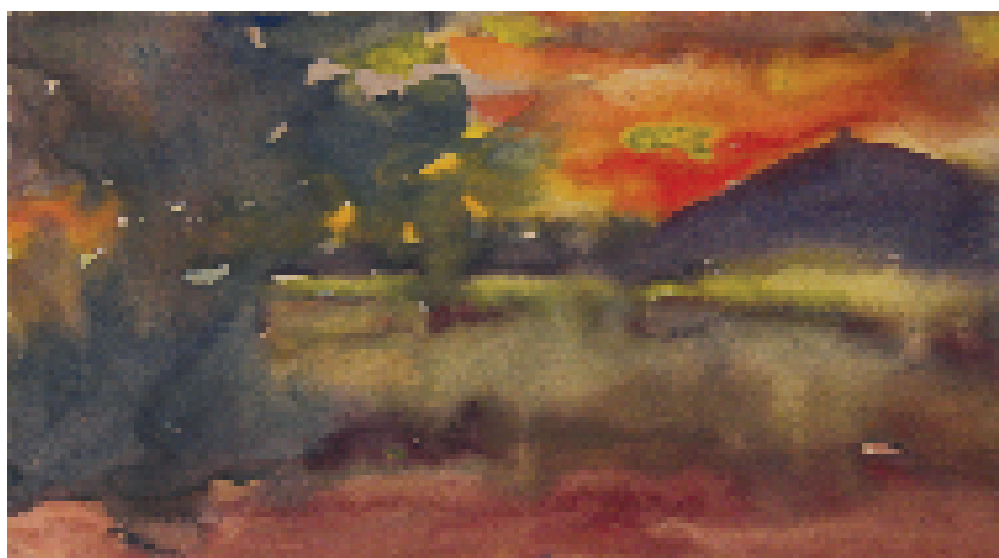
² Per saber més sobre els encàrrecs que Martí Gimeno va portar a terme amb Rafael Masó, vegeu: CATLLAR, B: "Martí Gimeno i Massaguer", dins Catàleg de l'Exposició, *Artistes.Masó.Artesans*, Museu d'Art de Girona, 21 octubre 2006 / 14 gener 2007, edita Museu d'Art de Girona, Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, pàg. 26-37

³ Joan Baptista Coromina, serà anomenat director de l'Escola Menos d'Arts i Oficis de Palafrugell, el gener de 1913.

⁴ Per veure la carta reproduïda a CATLLAR B: "Martí Gimeno i Massaguer", dins Catàleg de l'Exposició, *Artistes.Masó.Artesans*, Museu d'Art de Girona, 21 octubre 2006 / 14 gener 2007, edita Museu d'Art de Girona, Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, pàg. 35

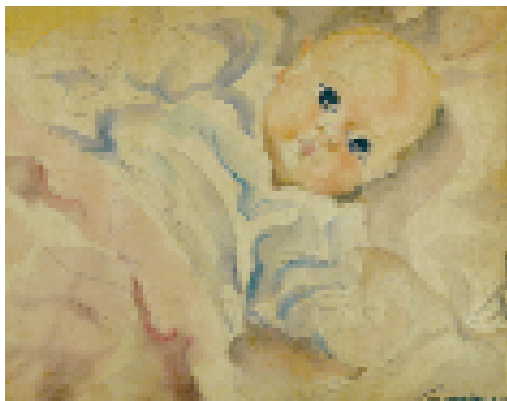
[Fig.59]
Martí Gimeno:
Crepuscle, c.1904.
 Tremp sobre paper, 11,5 x 21 cm.
 Col·lecció particular.

[Fig.60]
Martí Gimeno:
Paisatge, c.1904.
 Tremp sobre paper, 20,5 x 42 cm.
 Col·lecció particular.

[Fig.61]
Martí Gimeno:
Efecte de sol, c.1904.
Trempe sobre paper, 32 x 46,5 cm.
Col·lecció particular.

[Fig.63]
Martí Gimeno:
Retrat d'infant, 1935.
Aquarel·la sobre paper,
23 x 30 cm.
Signat i dedicat el 1947 des
de l'Argentina.
Col·lecció particular.

[Fig.64]
Martí Gimeno:
Retrat de dona, 1947.
Aquarel·la sobre paper,
23 x 30 cm.
Signat i dedicat el 1947 des
de l'Argentina.
Col·lecció particular.

bon conjunt d'obres de Torroella de Montgrí, entre elles *Mercat de Torroella de Montgrí*, *De l'Empordà*, *Efecte de sol*, i d'altres peces, realitzades amb la tècnica del tremp, que amb el títol ens expressen el seu interès per la llum i el color, com *Taca de color*, *Nota de color*, *Impressió*, *Efecte de sol*, o bé *Crepuscle*. Nosaltres identifiquem la petita peça del Montgrí (fig.59) amb la que es va presentar en aquesta mostra amb el nom de *Crepuscle*, que duia el número 43, i estem segurs que les altres restants, aquí catalogades, també es van penjar a les parets de les Galeries Dalmau. Les obres que fan referència als entorns de Torroella van ser realitzades aproximadament entre el 1904 i 1905, quan Martí Gimeno estava vivint en aquesta població, i en aquests anys va portar a terme també la pràctica de l'escultura, tal com informa en una carta al seu amic Eduard Viñas⁵. És en aquests anys que cal datar l'escultura del *Manchaire*⁶ i el *Retrat de Francesc Gimeno* (1905), una època en què el mateix artista confessa que admirava l'obra produïda per l'escultor italià Medardo Rosso.

L'abril del mateix 1916, Athenea dedica una exposició a Martí, on segurament es van veure les peces ja mostrades a les Galeries Dalmau, a més d'escultures: en el fons aquesta mostra va ser un homenatge⁷ al record d'un pintor que ja feia 6 anys que havia marxat de Girona, però que va deixar una empremta considerable als seus amics i companys. Amb motiu d'aquesta exhibició, Rafael Masó va donar una conferència parlant de l'obra plàstica i escultòrica de Martí.

Josep Dalmau, en el prefaci del catàleg de les Galeries Dalmau, es preguntava si Martí hauria pogut continuar el camí de les belles arts; però avui sabem que sí que ho va fer, malgrat la seva feina al ferrocarril; i bona prova d'això són les diferents il·lustracions que van aparèixer publicades a la revista *Catalunya*, de la qual ell va ser el director artístic al llarg de 16 anys. Va participar en diverses exposicions a Buenos Aires, com "l'Exposición de artistas catalanes" que va tenir lloc al Casal Català de l'esmentada ciutat, el desembre de 1935, però, per sobre de tot, mostra d'aquesta activitat artística són aquestes dues peces que Martí Gimeno va enviar al seu amic Eduard Viñas, perquè, tal com ell mateix diu a la carta que acompanyava aquelles obres: "Te confieso que tengo una gran satisfaccion de que cosas mías estén en tu poder y en Torroella"⁸. Una d'aquestes composicions és una aquarel·la de la seva filla recent nascuda, (fig. 63) del 1935, d'una gran dolçor a la seva mirada, o bé el bust d'una dona, d'arrels classicistes i mediterrànies (fig. 64). Sens dubte, a la ment del fill de Gimeno el vell, Torroella estava molt present, i la recordava amb tendresa, tal com expressen els seus records en nombrosos articles que publica a la publicació local *Emporion*⁹ en els anys trenta. Així, tant per a Francesc Gimeno com per a Martí Gimeno, Torroella va tenir molta rellevància en les seves vides i en la seva obra; i el que és natura viscuda dia a dia en l'obra de Francesc Gimeno, en Martí es convertirà en record detallat en les cartes dirigides a Eduard Viñas i en els articles de la revista *Emporion*.

⁵ Carta dirigida a Eduard Viñas, el 28 d'abril de 1948, on rememora els seus temps passats a Torroella de Montgrí. Arxiu familiar Viñas.

⁶ El *Manchaire* era un home de Torroella de Montgrí, anomenat amb aquest nom, i era molt popular a la població. El mateix Martí relata en una carta a Eduard Viñas els records que té del tracte amb aquest home del poble i, per altra banda, en un article que publica a *Emporion*, també hi fa referència.

⁷ Vegeu, *Diario de Girona*, 22/04/1916.

⁸ Carta de Martí Gimeno dirigida a Eduard Viñas, Buenos Aires, 11 novembre de 1947. Arxiu familiar.

⁹ Entre aquests articles, esmentem per la seva relació íntima amb el pintor: GIMENO M: "El recuerdo de la ilusion, Las monjas enclaustradas de Torroella", *Emporion*, núm. 229, 04-06-1933, pàg.2-3// GIMENO M: "Santa Catarina", *Emporion*, núm. 215, octubre 1932, pàg. 3-4 / GIMENO M: "Los sastres de Torroella en visperas de "Festa Major", *Emporion*, núm. 235, 10-0-1933 / GIMENO M: "Records de Torroella. En "Petrin", *Emporion*, núm. 255, 15-07-1934, pàg 3- 5.

Postal enviada per Martí Gimeno des de Torroella de Montgrí a Caterina Massaguer, c. 1900. (Arxiu familiar).

[Fig.62]

Martí Gimeno:

De casa meva, c.1904.

Tremp sobre paper, 30 x 39,5 cm.

Col·lecció particular.

4 LA CAMPANYA PICTÒRICA DE JOAQUIM MIR AL MONTGRÍ, EL 1935

Joaquim Mir acompanyat de la seva família i amics, a la casa d'estiueig dels Boada a l'Estartit, realitzada a partir del setembre de 1935. (Arxiu família Elias).

Joaquim Mir (1873-1940) arriba a Torroella el juny de 1935 disposat a treballar molt, i també a retrobar el poble on el seu pare havia passat la seva infantesa, i del qual li havia parlat en diverses ocasions, tal com sabem per testimonis de l'època que van compartir amb ell nombroses tertúlies, com Josep Castells¹.

De fet, la publicació local *Emporion*² es fa ressò per primer cop de l'estada de Mir a Torroella quan aquest busca i lloga una casa al carrer Ramon Boy, el sis de juny de 1935. A partir d'aquell moment s'instal·la amb la seva família a Torroella i inicia una sèrie d'excursions pels voltants del poble, sobretot a l'Estartit, per començar a treballar en les seves obres.

Però no és la primera vegada que Mir posa els peus al Baix Empordà, tal com ens diu Teresa Camps en el seu text d'aquest catàleg, sinó que el 1930³ amb la seva muller ja va fer una ruta per les principals petites poblacions d'aquesta comarca, entre elles *Pals*, (fig. 65) de la qual va sorgir aquesta petita i delicada nota, on es veuen al fons les illes Medes, amb la punta de l'Estartit a mà dreta.

A Torroella de Montgrí, Mir va deixar un record molt viu de la seva estada, i tothom en aquells dies va gaudir de veure l'artista amb el seu cavallet pels carrers de la vila. Mir va recuperar

part de la memòria del seu pare, i va fer relacions d'amistat amb els descendents d'aquells que l'havien conegut, com és el cas del pintor Josep Maria Mascort, fill de Baldomer Mascort, que havia estat amic del seu pare a Torroella.

Josep Mir⁴, fill de Joaquim Mir, recorda com aquells dies anava a jugar a casa de Josep Maria Mascort, mentre el seu pare mantenia llargues converses amb el seu bon amic, també pintor. No sabem fins a quin punt aquella amistat es va perllongar un cop Joaquim Mir va finalitzar la seva estada al Baix Empordà, però el que sí podem afirmar és que, mentre Mir es trobava a Torroella, la relació amb Mascort va ser molt estreta⁵, i fins i tot es podria parlar d'una certa influència de la paleta de colors i la pinzellada solta de Mir en l'obra de Josep Maria Mascort, al llarg d'aquell estiu de 1935.

Però també hi va ser present la figura i l'obra de Francesc Gimeno, en aquells dies a Torroella, tal com ens esmenta Joan Pericot en el seu valuós article⁶ dedicat a Mir, en el qual ens explica com l'artista va demanar a Mascort recuperar una part del rastre que havia deixat Gimeno a Torroella de Montgrí, i és llavors quan el va portar davant de la petita nota del *Portal de Santa Caterina* (fig. 51), inundada de

¹ CASTELLS, Josep. "Una visita a l'il·lustre pintor Mir", *Emporion*, 28-07-1935

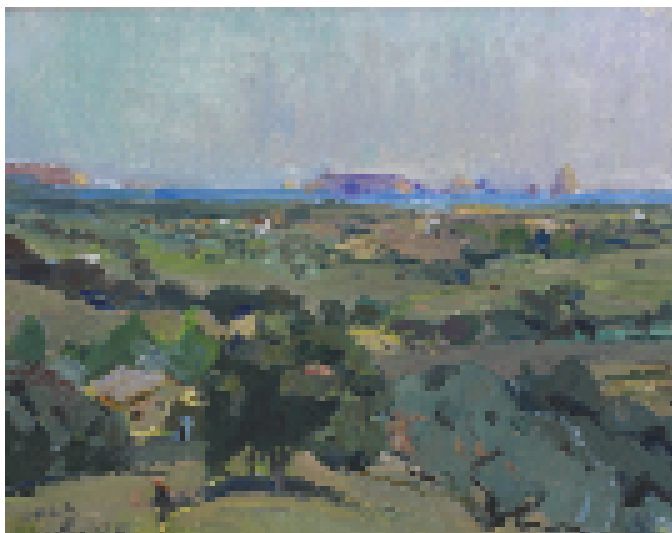
² Vegeu, *Emporion*, 06-06-1935, n° 274, pàg. 7.

³ Aquesta dada que Joaquim Mir va fer ruta pel Baix Empordà també ens la confirma Joan Pericot, el qual també va formar part del cercle d'amics del pintor aquells dies a Torroella. Vegeu: PERICOT Joan: "El pintor Mir i el paisatge de Torroella", *Llibre de la Festa Major*, 1975.

⁴ Conversa mantinguda amb el senyor Josep Mir, el 03-04-2007.

⁵ Aquesta estreta amistat entre Mir i Mascort ens la confirma Josep Castells, que qualifica Mascort com "l'amic de confiança", vegeu: CASTELLS, J: "Una visita a l'il·lustre pintor Mir", *Emporion*, 28-07-1935. Qui també ens confirma aquesta estreta amistat és en Joan Pericot, que en aquells dies estiujava a Torroella de Montgrí, a la casa de la seva família, i ens esmenta com Mascort guiava Mir pels diferents indrets de la zona, a la recerca de paisatges per a poder pintar. Vegeu PERICOT Joan: "El pintor Mir i el paisatge de Torroella", *Llibre de la Festa Major*, 1975.

⁶ PERICOT, J. "El pintor Mir i el paisatge de Torroella", *Llibre de la Festa Major*, 1975.

[Fig. 65]
Joaquim Mir:
Pais, 10-08-1930.
 Oli sobre tela, 24 x 30 cm.
 Signat i datat i amb inscripció
 "10-8-930".
 Col·lecció particular.

llum, i Mir li va fer un petó expressant devoció i admiració per un artista l'obra del qual no va ser entesa ni valorada en vida. Pericot a més ens relata com ell mateix va portar a Mir un exemplar de la biografia de Gimeno de Joan Mates, i com aquest es va desfer en elogis en veure les imatges dels quadres de Mallorca de Gimeno. De fet, era inevitable trobar-se a Torroella de Montgrí i no tenir a la ment l'obra i el personatge de Gimeno, tant per Mir, com per tots els assistents a aquelles converses de la tarda vespre; i si hi ha un nexa entre Mir i Gimeno, aquest és el del color i el paisatge del Montgrí, que tots dos van treballar: Gimeno al llarg de tota la seva vida i Mir de manera puntual el 1935.

Enmig del paisatge del Montgrí, Joaquim Mir es sentia feliç, tal com va expressar en diverses ocasions, tant per correspondència als seus interlocutors, com als seus amics de Torroella: "Aquest paisatge és magnífic, des de qualsevol banda, de qualsevol manera; tant, que si et poses al mig del camp, on vulguis!, plantes el cavallet, comences a pintar..... – mentre jo des del setè cel ho veia tot resolt, ell sentència – i si en saps, surt un cuadro c.!"⁷

El 8 de setembre de 1935 l'artista es trasllada a l'Estartit, tal com ens explica Pericot en l'arti-

cle esmentat i com també rememora el seu fill Josep Mir, que ens relata aquelles passejades amb la seva bicicleta nova, acompanyat dels seus pares, a la vora de la platja. Els Mir s'instal·len al xalet de la família Boada, tal com ho testimonia una fotografia davant d'aquesta casa de l'Estartit.

Aquelles jornades van ésser uns dies bells, plens de llum i d'amistat. Mir rebrà aquell estiu a Torroella alguns dels seus coneguts i amics com el pintor Rincón, que amb gran devoció li ensenyava les obres en què anava treballant, per saber la seva opinió, o bé l'escultor Clarà, tal com recorda Maria Rosa Pou, filla del farmacèutic Antoni Pou, amic i també contertulí de Mir, aquell estiu a Torroella⁸.

L'artista, a més, tindrà temps per dedicar als seus dos deixebles, Josep Buyreu i Esteve Moya, que l'aniran a veure a Torroella i pintaran al seu costat, els quals exposaran les obres d'aquell estiu, realitzades a prop del seu mestre el 10 de novembre de 1935 al saló del Centre Creatiu de Torroella on també va assistir Josep Maria Mascort⁹. Aquest acte del mes de novembre en certa manera serà el que marcarà la seva partida de l'Estartit i donarà per tancada una de les campanyes més llargues de la seva trajectòria, cinc mesos de feina i de retrobament amb amics, amb el passat de la

⁷ Ídem.

⁸ Aquestes dades també ens venen confirmades per la publicació *Emporion*, del mes de novembre del 1935, on se'n esmenta que també van passar aquell estiu per Torroella els pintors Eliseu Meifren i Josep Maria Sert. Vegeu CASTELLS J: "Vida artística", *Emporion*, 24-12-1935, nº 283.

⁹ Vegeu, *Emporion*, 24-11-1935, núm. 283, pàg. 1-2 i 6.

[Fig. 66]
Joaquim Mir:
Mercat de Torroella, 1935.
Oli sobre tela, 100 x 100 cm.
Signat i datat.
Col·lecció particular.

[Fig. 68]
Joaquim Mir:
La Plaça de Torroella de Montgrí, 1935.
Oli sobre tela, 43 x 35 cm.
Signat.
Col·lecció Mascort,
núm. inv. 1174.

seva família, i de coneixença de noves companyies que compartien amb ell aquelles ganes de viure, de veure cada glop del present sense pensar en un demà incert.

Les teles que en van sorgir respiren l'alegria de viure pels quatre costats, com és el cas d'una peça que ja va despertar una certa expectació quan el pintor l'estava realitzant, tal com relata Pere Castells en el seu article del 28 de juliol : "Té llesta una obra de gran envergadura, per mitjà de la qual ha portat a la tela tota la riquesa dels tons, la grandesa de línies, la vivacitat insospitada de la nostra plaça en un dia de mercat. El blanc dels llençols que fan d'ombrera a les parades dels marxants contrasta amb els vestits violats de les figures i amb l'estridència de color dels productes de la terra. A primer terme es destaca l'arquitectura simplista, però tan graciosa, de la típica església de Sant Antoni, i al fons, de cap al cel encoixinat per la flonjor dels núvols, el vell Montgrí com un sentinella alerta."¹⁰. Tot i que Mir farà varies versions d'aquesta plaça amb l'església, tenim quasi la certesa que ens trobem davant l'obra que va despertar l'admiració de Pere Castells i de la majoria d'habitants de Torroella que observaven l'evolució pictòrica de Mir. *Mercat de Torroella* (fig.66) és una de les obres de més gran envergadura que va realitzar l'artista a

Torroella i que va presentar públicament a la seva exposició de la Sala Parés, del 14 al 27 de març de 1936. També l'Estartit serà un dels espais preferits per l'artista, i així porta a terme l'obra *Les Medes* (fig.67), una tela també de grans dimensions on apareix la gran illa al fons.

També realitzarà obres de petit format, petites notes delicioses de color, com la de la *Plaça de Torroella* (fig.68), on es veu un tros de les voltes del centre neuràlgic d'aquesta vila, amb les dones parant amb els seus cabassos plens de verdura, o bé, un bocí de platja (fig.69), amb aquest petit tamariu, tan típic d'aquesta zona del Baix Empordà.

Molt especial és aquesta petita tela de *l'Estartit* (fig.70), en un dia gris, amb aquestes petites pinzellades de color que donen ritme a la composició, com també és curiosa l'aquarel·la de la zona de Torroella de Montgrí (fig.71). Quan Mir acabava una tela, per aprofitar la pintura que sobrava dels pinzells, feia petites composicions (fig.72), com la que podem veure de la plaça de la Vila.

Josep Pla fou un altre dels testimonis d'aquells dies del pintor al Baix Empordà: "A Torroella féu la vida de sempre. Agafà molta amistat amb el pintor Mascort, artista distingit. Es voltà

¹⁰ CASTELLS, J. "Una visita a l'il·lustre pintor Mir", *Emporion*, 28-07-1935 pàg. 2

[Fig. 69]
Joaquim Mir:
Platja, c. 1935.
 Oli sobre tela, 16,4 x 22,5 cm.
 Signat. Col·lecció particular.

[Fig. 70]
Joaquim Mir:
L'Estartit, 1935.
 Oli sobre tela, 24 x 32 cm.
 Signat. Col·lecció particular.

[Fig. 71]
Joaquim Mir:
Paisatge, c. 1935.
Aquarel·la sobre paper,
28 x 33cm.
Signada.
Col·lecció particular.

[Fig. 72]

Joaquim Mir:

Plaça de Torroella de

Montgrí, c.1935

Oli sobre tela, 21,5 x 22 cm.

Signat.

Col·lecció particular.

[Fig. 73]
Joaquim Mir:
La Desferra, 1935.
 Oli sobre tela, 70 x 100 cm.
 Signat i datat.
 Col·lecció Eusebi Isern
 Dalmau. Imatge extreta de:
 JARDI E: *Joaquim Mir*,
 Edicions Polígrafa, 1989,
 làmina 254, pàg. 226

d'una popularitat molt difusa. (...) Les seves pintures de Torroella són magnífiques: mai els teulats de la població, que el vell Gimeno havia estimat tant, l'encant de la plaça porticada, la corba prodigiosa de la platja de Pals, els colors de l'Estartit, palpitants en la llum del sol, no arribaren a tant de prestigi."¹¹. I és Pla qui ens parla d'una altra de les seves obres rellevants portades a terme aquells dies a l'Estartit, *La desferra* (fig.73): "Hi treballà molt. *La barca vella*, una de les pintures de l'Estartit més representatives i probablement una de les seves millors teles."¹²

A l'exposició de la Sala Parés, inaugurada el 14 de març de 1936, les crítiques de la qual varen quedar recollides a la revista torroellenca *Emporion*¹³, hi va presentar 34 obres¹⁴, la majoria de les quals, en el seu enunciat, feien referència als paisatges del Baix Empordà: *Illes Medes i l'Estartit*, *Dia rúfol (Les Medes)*, *Carrer del Congre. L'Estartit*, *L'horta d'en Artigues. (Torroella)*, *Plaça de Torrella*, *Mercat de Torroella*, *Les Medes*, *Els maigs de l'Estartit*"....

Joan Maragall¹⁵ recorda aquella exposició a la seva sala com una de les millors de Mir, en què l'artista havia recuperat una pau necessària en aquell racó de món, i ell mateix ho va poder experimentar quan el va visitar a Torroella

aquell estiu del 1935. Aquesta visita de Josep Margall, va ser recollida per Josep Castells, en un article publicat a *Emporion* el mes de novembre de 1935¹⁶. En certa manera aquesta mostra va tancar una etapa de la seva obra plàstica i va obrir una època fosca marcada per l'inici dels incidents d'una guerra civil que arrossegà tot un país a un silenci cultural esfereïdor.

A l'inici de l'estiu del 1936 Mir va llogar una casa a l'Escala¹⁷ amb la intenció de continuar el seu treball amb el paisatge de l'Empordà, però els esdeveniments de la guerra van estroncar els seus plans pictòrics, i es va recollir a la seva casa de Vilanova.

A Torroella l'estiu del 1935, Mir recuperarà part de la seva memòria històrica familiar, farà molt bons amics i gaudirà d'un present generós que es traduirà en unes teles intenses, més vives que mai, alhora que tindrà molt present l'obra plàstica i la figura de Francesc Gimeno al bell mig del seu Montgrí. Per altra banda, aquell estiu del 1935, Torroella de Montgrí i l'Estartit viuran un dels seus moments més àlgids culturalment i es convertiran en un punt de trobada d'artistes amics de Joaquim Mir, abans que la guerra també els aboqui a uns temps foscos i tristos.

11 PLA, J: *El pintor Joaquim Mir, dins Tres artistes Manolo, Rossinyol, Mir*, Barcelona, Ed. Destino, OC XIV, 1970, pàg. 782.

12 Idem.

13 Vegeu, CASTELLS J: "L'Exposició de Joaquim Mir", *Emporion*, 29-03-1936, nº 290.

14 Vegeu Catàleg de l'exposició de Joaquim Mir a la Sala Parés, del 14 al 27 de març de 1936. Arxiu Sala Parés ubicat a la Biblioteca del MNAC.

15 MARAGALL, A. J. *Història de la Sala Parés*, Barcelona, Editorial Selecta, 1975, pàg. 269-270.

16 Aquesta visita de Josep Margall, va ser recollida per Josep Castells, en un article publicat a *Emporion* el mes de novembre de 1935. Vegeu CASTELLS, Josep. "Una visita a l'il·lustre pintor Mir", *Emporion*, 28-07-1935 pàg. 2.

17 Del pas per l'Escala del pintor Mir, en tenim notícia per la publicació *Emporion*, i també per l'escriptor Josep Pla, Vegeu: *Emporion*, 21-06-1936, pàg. 6 i PLA, J. El pintor Joaquim Mir, dins *Tres artistes Manolo, Rossinyol, Mir*, Barcelona, Ed. Destino, OC XIV, 1970, pàg. 783.

5 JOSEP MARIA MASCORT, PAISATGISTA DEL MONTGRÍ

Si hem d'esmentar un pintor que s'hagi dedicat tota la seva vida artística al paisatge del Montgrí, aquest és Josep Maria Mascort (1890-1947).

Les seves primeres classes de pintura les va rebre a la Llotja de Barcelona i més tard es traslladà a Madrid, on va estudiar els mestres bàrrocs espanyols al Museo del Prado i va assistir a classes impartides per Joaquín Sorolla¹ al seu taller, les quals li van oferir les primeres pautes per al tractament de la llum, com sabem per Pere Castells².

Tal com ens indica Cristina Escat³, Mascort va retornar a Barcelona al voltant del 1915, on inicia les seves classes amb Fèlix Mestres i es relaciona amb els artistes del Cercle de Sant Lluc. Mestres va realitzar una pintura entre el modernisme i el realisme i va ensenyar diverses generacions de pintors a l'Escola La Llotja de Barcelona; ens imaginem que, a més del tractament del paisatge, Mascort va adquirir del seu mestre el treball del retrat i de la figura, del qual Mestres era tot un expert. De fet, existeixen diversos retrats femenins de Mascort realitzats amb tècnica mixta, que manifesten una mescla d'influències dels retrats de Ramon Casas i de Fèlix Mestres, com és el cas d'aquesta figura femenina (fig.74), sens dubte realitzada sota el domini de

les diferents tendències que es respiraven a Barcelona a principi dels anys vint.

Els primers paisatges de Josep Maria Mascort responen a un apropament realista i tradicional de la llum, com és aquest paisatge de *la Torre del mas Ral* (fig. 75) de 1917. El 1918 participa en l'Exposició d'Art del Palau de Belles Arts a Barcelona⁴, on Gimeno té exposades les seves *Teulades (Un poble empordanès)* (fig.47), que causaran sensació; el que no sabem és si ambdós personatges es van tractar a la ciutat comtal, tot i que ens imaginem que sí hi havia coneixença entre els dos pintors, tal com ens indica Ramon Mascort⁵, però no un apropament més pròxim, a causa de criteris vitals diferents. El juny de 1919 inaugura una exposició a les Galeries Laietanes de Barcelona⁶, on Josep Maria Mascort es presentarà a la societat barcelonina amb un conjunt de teles dels paisatges del Montgrí. En aquests moments, el nostre artista ja té clar quin és el paisatge que li ha de donar la clau de tota la seva obra plàstica, el Montgrí, al qual s'abocarà pacientment i en el qual lentament madurarà la seva tècnica plàstica.

A mida que avancem en els anys vint, la seva pinzellada es va transformant, esdevé més curta, més puntillista, per captar les tonalitats de la llum.

¹ Sobre aquesta estada a Madrid no hem pogut contrastar dades i esperem que la biografia que està preparant Rosa Creixell sobre el pintor aclareixi aquests forats.

² Vegeu, CASTELLS P: "El pintor José Mª Mascort", dins *Exposición Homenaje al pintor Torroellense José Mª Mascort*, organitzada per la Diputación Provincial de Gerona i el Ayuntamiento de Torroella de Montgrí, 1959, pàg. 1

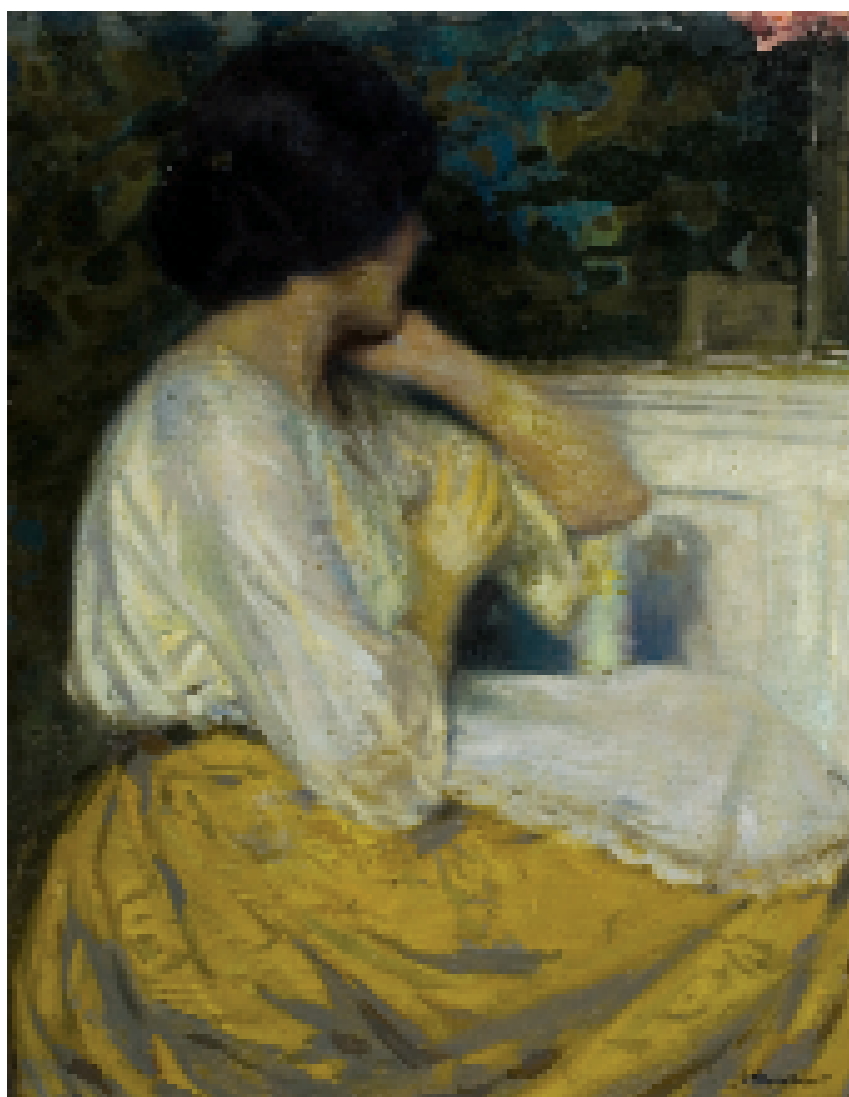
³ ESCAT C: "Josep Maria Mascort, pintor d'un paisatge", *Llibre de la Festa*, 1997, Ajuntament de Torroella de Montgrí, pàg. 12.

⁴ Vegeu *Emporion*, 23-06-1918, núm. 83.

⁵ MASCORT R: "En el cinquantenari de la mort de Josep Maria Mascort, pintor de Torroella de Montgrí" *Llibre de la Festa*, 1997, Ajuntament de Torroella de Montgrí, pàg. 8.

⁶ Vegeu, *Emporion*, núm. 106, juny 1919.

[Fig. 74]
Josep Maria Mascort:
Figura femenina, c. 1918.
Oli sobre tela, 75,5 x 60,5 cm.
Signat. Col·lecció particular.

[Fig 75]
Josep Maria Mascort:
Torre del Mas Ral, 1917.
 Oli sobre tela, 25 x 40 cm.
 Signat i datat.
 Col·lecció particular.

El 1921 participa en l'Exposició i Concurs de Pintura organitzat per la societat artística Cau de la Costa Brava de Palamós, fundada el 1920 per un grup de gent amb sensibilitat artística i estimació pel paisatge que els envoltava, que recollia objectes de vàlua històrica i artística relacionats amb el seu territori i realitzava excursions per les rodalies de Palamós. El tribunal d'aquell concurs de pintura estava format pels artistes Joaquim Triadó, Santiago Rusiñol, Eliseu Meifren i Enric Galwey, que van arribar a Palamós el 15 de setembre de 1921⁷, i van donar el primer premi a Josep Maria Mascort per la seva obra *La Foradada*, (fig. 76) una magnífica composició d'aquesta cala de la costa de Torroella de Montgrí, realitzada amb una tècnica gairebé puntillista, que li permet transmetre'ns l'atmosfera que es respira en aquest racó de la costa del Montgrí, amb la massa rocosa a primer terme i al fons un horitzó en què ens perdem. Aquesta peça va ser exhibida al local del que serà anomenat Museu de Palamós, Cau de la Costa Brava, a la sala de pintura⁸.

El 1927 Mascort repeteix l'experiència d'exposar al Museu del Cau de la Costa Brava⁹, en una mostra d'artistes empordanesos, on comparteix sala amb Marià Baig, Moisès Giralt, Ricard Rotllan i Francesc Vidal, entre d'altres.

Tal com ens relata Escat¹⁰, la primera estada de Mascort a Mallorca cal datar-la entre 1920 i 1922, quan es trasllada a l'illa amb uns familiars. Arran del contacte amb els paisatges de Mallorca, hi queda fascinat i hi torna el 1929, any durant el qual va realitzar nombroses teles i pastels, en els quals el seu estil ja es troba en ple procés de canvi, amb una pinzellada curta, pròpia d'un impressionisme francès, d'un Monet o bé un Renoir, la finalitat de la qual és destil·lar la llum que es materialitza en taques curtes de pigment, tal com podem veure en aquesta obra pintada a *Ullà* (fig. 77). Una altra pintura fruit d'aquesta etapa de transformació és *l'Estartit* (fig. 78), on és present aquest tractament impressionista del color. Aquests anys vint són moments d'experimentació i de viatges; Mallorca, Montserrat, i tornarà a Madrid el 1929, a exposar al Museu d'Art Modern, on obtindrà un premi amb un bodegó; també participarà en una mostra al Museu de Belles Arts de Barcelona¹¹. De finals dels anys vint són també nombrosos retrats de personatges de Torroella de Montgrí; es tracta del paisatge humà d'un poble personalitzat majoritàriament pels homes que es troben al cafè, engrescats en les seves converses.

L'esplèndid oli de gran format, (fig.79) que ens ofereix una visió des d'un punt elevat de l'Estartit i les illes Medes, ens indica un nou

⁷ Vegeu, *Marinada*, setembre 1921, pàg. 335.

⁸ Actualment aquesta peça forma part del fons del Museu de la Pesca de Palamós.

⁹ Vegeu *Baix-Empordà*, 14-07-1927.

¹⁰ ESCAT C: "Josep Maria Mascort, pintor d'un paisatge", *Llibre de la Festa*, 1997, Ajuntament de Torroella de Montgrí, pàg. 14.

¹¹ ESCAT C: *Exposició Josep Maria Mascort pintor d'un paisatge*, 22-04-1995/05-06-1995, editat pel Museu del Montgrí i el Baix Ter.

[Fig 76]

Josep Maria Mascort:

La Foradada, 12 setembre 1921.

Oli sobre tela, 102,3 x 117 cm.

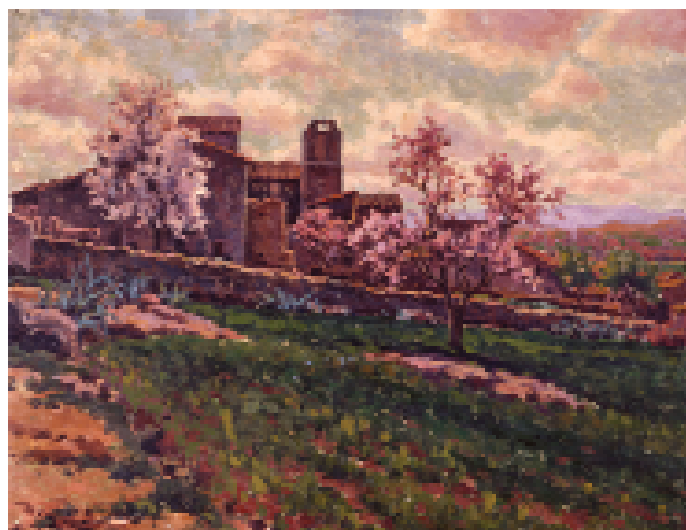
Signat i datat.

Museu de la Pesca de

Palamós núm. Inv. 0460.

[Fig. 77]
Josep Maria Mascort:
Ullà, 1928.
 Oli sobre tela, 91,5 x 115 cm.
 Signat i datat.
 Fons d'Art de l'Ajuntament de
 Torroella de Montgrí.

[Fig. 78]
Josep Maria Mascort:
L'Estartit, c.1928.
 Oli sobre tela, 65 x 80 cm.
 Signat. Col·lecció particular.

[Fig.79]
Josep Maria Mascort:
L'Estartit i lles Medes, c.1930.
 Oli sobre tela, 90 x 123 cm.
 Signat. Col·lecció particular.

moment de transició, a principi dels anys trenta. Aquí, a primera línia encara són visibles les taques de pintura reduïdes a l'hora de configurar la figura dels arbres, però l'horitzó de la peça està dibuixat amb una llum difusa, que ho omple tot, amb la gran illa dominant la composició. Aquests anys trenta vénen caracteritzats per una gran activitat d'exhibicions i unes teles que lentament aniran perdent les pinzellades marcades per oferir-nos uns paisatges luministes, nets, equilibrats, on la taca de color evident deixarà de tenir el protagonisme. D'aquesta nova etapa cal contextualitzar també la visió dels teulats de Torroella (fig. 80) realitzada des de la seva casa del poble, amb l'església i la muntanya del Montgrí al fons. Aplicant aquesta perspectiva, dels teulats a l'església i de l'església a la muntanya del Montgrí i al cel de l'Empordà, realitzarà altres obres, on analitzarà la llum segons el moment del dia. Per altra banda, aquesta tela, que representa un moment cabdal de l'artista, esdevé una continuació iconogràfica de les diverses versions de les teulades que va crear Gimeno: la vista d'un poble des del cel, des dels seus teulats, amb la força material i mística del Montgrí imposant-se al paisatge. Mir, en canvi, ens donarà una visió del poble de la plaça de Torroella diferent, també amb el Montgrí a l'horitzó, però des d'un punt de vista per sota de les cobertes. El 1931 participará en

la mostra "Barcelona vista pels seus artistes", i el 1933 el trobem exposant a Camprodon¹². El 29 d'abril de 1933 inaugura una exhibició a les Galeries Laietanes, de Barcelona, on presentarà vint-i-set teles, totes elles del paisatge de l'entorn del Montgrí, amb la qual es consolidarà com un artista luminista d'aquella contrada, i en les quals mostra en tota la seva esplendor la llum neta i transparent de l'Empordà, tal com podem veure en l'obra *Palau Sator* (fig.81) on és visible a darrera del poble, el Montgrí.

Alguns dels quadres que presentarà en l'exposició a les Galeries Laietanes són: *Mar Blava*, *La Muladera i les Medes*, *El Montgrí*, *Plana Empordanesa*, *Ullà*, *Pals*, *Contrallum*, tots ells racons del Baix Empordà, a través dels quals estudia la llum d'aquest indret màgic, tal com van destacar les crítiques del moment, que comenten de la seva tècnica i de la seva obra: "El señor Mascort se acredita con estas obras de paisajista ecuaníme y de colorista atrevido, para quien la luz pocos secretos guarda. Sus telas son páginas de vida arrancadas del paisaje ampurdanés"¹³.

El mes de març de 1934 presenta de nou un conjunt de peces a la Sala Busquets de Barcelona, i les crítiques parlen del pintor del paisatge empordanès i de la seva llum¹⁴, i l'abril del mateix any inaugura una mostra a l'Ateneu

¹² Vegeu, *Diari de Girona*, 13-11-1932.

¹³ CASTELLS J: "L'Exposició Mascort", *Emporion*, núm. 228, 21-05-1933.

¹⁴ Vegeu, "Premsa Josep Maria Mascort a la Sala Busquets", *Emporion*, 25-03-1934, núm. 248, pàg. 2.

[Fig. 80]
Josep Maria Mascort:
Torroella de Montgrí, c. 1932.
Oli sobre tela, 99,5 x 118 cm.
Signat.
Fons d'Art de l'Ajuntament de
Torroella de Montgrí.

[Fig.81]
Josep Maria Mascort:
Palau-sator 1933.
Oli sobre tela, 64 x 76 cm.
Signat i datat.
Col·lecció Mascort,
núm. inv. 1542.

de Girona, que causarà gran sensació per “l’estudi que ha fet de la llum i del mar; els reflexos de llum damunt les superfícies marines són tan reeixits, que creiem difícil una superació.”¹⁵ Presentarà les obres *Plana Empordanesa*, o bé *Ametllers* i farà donació de la peça *La Badia (L’Estartit)* a l’Ateneu de Girona.

El mateix abril del 1934, apareix a la revista *Catalunya*, editada a Buenos Aires, un article de Martí Gimeno¹⁶, sobre la pintura i l’obra de Josep Maria Mascort, on el fill del pintor Francesc Gimeno elogia la seva pintura.

L’abril del 1935, de nou inaugurarà una mostra a la Sala Busquets on, un cop més, els paisatges del Montgrí seran els protagonistes a Barcelona, amb l’eix central de l’estudi de la llum, tal com manifesta la peça *Vista de la Torre Gran i Santa Maria* d’aquest mateix any (fig. 82).

Un dels espais recurrents en l’obra de Mascort serà la plaça de Torroella de Montgrí (fig.83), amb el seu mercat en plena activitat i els seus habitants dibuixats amb taques de desenes de colors, que es mouen conformant un conjunt en plena ebullició, amb el Montgrí al fons, caracteritzant aquest paisatge. Els habitants de Torroella seran tractats en aquests olis amb un toc realista, que atorgarà actualitat a la seva obra. L’estiu del 1935 serà un moment especial

en la vida de l’artista, ja que compartirà moltes tardes al costat del seu bon amic Joaquim Mir, els pares dels quals eren amics d’infantesa quan el pare de Mir va passar una temporada a Torroella de Montgrí. D’aquells dies de compenetració entre els dos personatges, en tenim diferents testimonis en els articles de Pere Castells i Joan Pericot¹⁷, pels quals sabem que Mascort va acompanyar Mir a la recerca de paisatges pels voltants de Torroella i tots dos van compartir naturalesa i inspiració. D’aquella amistat, en resta un retrat de Josep Maria Mascort executat per Mir (fig. 84).

A les portes de la Guerra Civil, el juliol de 1936, Josep Maria Mascort va participar en l’exposició comarcal d’art, que va tenir lloc a Palafrugell i va estar organitzada per l’Agrupació Artística de la Costa Brava, on presentarà les obres, *Torre de les Bruixes*, *Horta d’en Pastor i Canigó*. Hi van participar pintors tant de l’Alt com del Baix Empordà, entre ells Àngel Planells, Ramon Reig, Joan Massanet, Ricard Rotllan, Ezequiel Torroella, Ignasi Genover, Moisès Giralt i Joan Guitart.

La Guerra Civil va endinsar en una època fosca la vida cultural d’aquest país, i Mascort es va veure obligat a treballar més a l’interior i a les zones més immediates a la seva llar i no va poder gaudir d’aquell contacte més directe

15 PLA Joaquim: “Exposició Joaquim Mascort”, *L’autonomista*, 27-04-1934, pàg. 2.
16 Vegeu fragment de l’article de Martí Gimeno, reproduït a *Emporion*, 29-04-1934, núm. 250.

17 Vegeu, CASTELLS J: “Una visita a l’il·lustre pintor Mir”, *Emporion*, 28-07-1935, i PERICOT J.: “El pintor Mir i el paisatge de Torroella”, *Llibre de la Festa Major*, 1975.

[Fig. 82]

Josep Maria Mascort:

Vista de la Torre gran i Santa Maria, 1935.

Oli sobre tela, 58,5 x 67 cm.

Signat i datat.

Fons d'Art de l'Ajuntament de Torroella de Montgrí.

[Fig.83]
Josep Maria Mascort:
Mercat de Torroella de
Montgrí, c.1933.
Oli sobre tela, 83 x 70 cm.
Col·lecció particular.

[Fig. 84]

Joaquim Mir:
Retrat de José Maria Mascort,
 1935.
 Llapis sobre paper, 25 x 25 cm.
 Signat, datat i dedicat.
 Col·lecció Mascort,
 núm. Inv. 0661

amb l'espai natural, que tan necessari li era per a la seva activitat creativa.

Durant els anys quaranta entra en una mena de monotonía suau, amb les seves exposicions a la Sala Busquets de Barcelona¹⁸ i la seva activitat artística diària, de la qual ens ofereix testimoni el seu nebot Ramon Mascort: "El recordo en els terribles anys quaranta, famosos també per les seves mancances, quan anava, estiu i hivern, a pintar amb bicicleta, carregat amb tots els estris i el quadre, forçosament de petit format, subjectat amb un suport sobre la roda del darrere."¹⁹

A partir del 1944 promou la Mostra d'Art Local que es fa a Torroella de Montgrí durant la Festa Major, i la seva vida es centra molt més en el seu poble, fins el desembre de 1946, quan cau malalt i mor el maig del 1947, acompanyat pels seus amics, entre ells Josep Pla, que li dedica unes emocionants paraules al cementiri²⁰ i en l'obra del qual Mascort esdevé: "un dels nostres millors pintors del mar."²¹

Sens dubte la seva obra girarà permanentment al voltant del paisatge del Montgrí, un espai natural que sempre explorarà en tots els seus racons, per oferir-nos teles esplèndides on la llum esdevindrà el seu eix vertebrador, la llum de l'Empordà.

¹⁸ Destaquem, de les exposicions de la Sala Busquets, la de l'abril del 1941 i la del maig de 1946, que són les que van tenir més ressò a la premsa.

¹⁹ MASCORT R: "En Josep Maria Mascort: uns aspectes de l'home", dins *Exposició Josep Maria Mascort pintor d'un paisatge*, 22-04-1995/05-06-1995, editat pel Museu del Montgrí i el Baix Ter.

²⁰ Vegeu, "Ha muerto el pintor Mascort", *Los Sitios de Gerona*, 27-05-1947.

²¹ PLA J: *Tres guies*, Barcelona: Ed. Destino, OC XXX, 1976, pàg. 213.

[Fig. 85]
Josep Maria Mascort:
Vista del Montgrí i Rocamaura,
1946.
81 x 100 cm.
Signat i datat.
Fons d'Art de l'Ajuntament de
Torroella de Montgrí.

EL PINTOR JOAQUIM MIR A TORROELLA DE MONTGRÍ

Tot fa pensar que Joaquim Mir i Trinxet (Barcelona 1873-1940) va sentir-se molt feliç a Torroella de Montgrí en la seva estada que, per bé que professional, ja que hi anava a preparar una nova exposició amb noves teles, no va ser obstacle per gaudir d'un dels moments possiblement de major plenitud de la seva vida. Aquesta és una afirmació una mica agosarada ja que no sembla que hi hagi documents personals que ens en donin la total certesa; però el pintor paisatgista Joaquim Mir ja no és cap desconegut, ni com a pintor ni com a persona, i els coneixements de què disposem ens permeten, si més no, imaginar l'especial moment viscut per l'artista, ja madur, en els mesos en què es va instal·lar a la Costa Brava i va repartir el seu temps entre Torroella de Montgrí i l'Estartit.

Hi arribava el mes de juny de 1935, en un moment força singular del seu trajecte pictòric, ja que havia rebut el reconeixement absolut tant de la seva obra com del paper significatiu de la seva pintura en l'actual moment de l'art i la cultura de Catalunya. Efectivament, i per iniciativa de la Sala Parés de Barcelona, la més antiga i a la vegada la més concorreguda galeria d'art de la ciutat comtal, havia estat designat com el més adient representant de la pintura catalana del moment i, per tant, representatiu del conjunt de pintors catalans en l'acte del 50è aniversari de la sala. Al llibre escrit per Joan A. Maragall, propietari de la sala, hi podem llegir: " El 27 de gener (1934), s'inaugurava l'exposició que centrava els actes commemoratius dels cinquanta anys de la sala gran. Si bé aquesta exposició es personalitzava en l'o-

bra de Joaquim Mir com a bon representant de tota una època, al catàleg es feia constar que l'homenatge es feia extensiu a tots els artistes que aquests cinquanta anys havien exposat a la Galeria... La inauguració tingué una gran solemnitat i fou presidida pel Sr. Lluís Companys, president de la Generalitat; Ventura Gassol, conseller de Cultura, i per representants de les entitats artístiques i culturals de Barcelona"¹. L'exposició de les obres de Mir presentada en aquesta ocasió reunia obres de diferents moments i la seva darrera producció pintada íntegrament a Andorra en la darrera campanya del pintor. No cal dir que tant les pintures com l'homenatge van constituir actes socials i culturals de fort impacte.

Per altra banda, el delit de pintar que l'acompanyava sempre i l'expectativa d'una nova exposició amb la possibilitat d'explorar un nou paisatge encara no ras- trejat per la seva retina i captat pel savi ús dels seus pinzells li despertaven il·lusions i expectatives noves. De fet, la campanya, amb perspectives de ser duradora, va desplaçar el pintor i la seva família amb abundància d'estris de pintor per uns mesos, ja que, de juny a primers de setembre va viure a Torroella, on va llogar una casa del carrer Ramon Boy, i a partir del dia 8 de setembre i fins al 15 de novembre va viure a l'Estartit. No era la primera de les seves campanyes pictòriques, eufemisme a mig camí entre l'enfrontament i la victòria sobre un nou paisatge amb què ell anomenava les seves expedicions en recerca de nous panorames per pintar; les anteriors campanyes l'havien portat a diversos indrets de Catalunya,

¹ Joan A. Maragall, *Història de la Sala Parés*, Ed. Selecta, Barcelona 1975, pàg. 246-7.

[Fig. 86]

Joaquim Mir:

Carrer del Congre, L'Estartit,
1935.

Oli sobre tela, 68 x 74 cm.

Col.lecció particular.

Imatge extreta de: JARDI E:

Joaquim Mir, Edicions

Polígrafa, 1989, làmina 265,
pàg. 235.

entre els més emblemàtics: Miravet, Montserrat i Andorra.

Tanmateix, el lloc ara escollit feia olor de mar i de muntanya alhora, amb un cel clar i ric en variacions cromàtiques i la vegetació ajustada, on la vida era presidida per la feina dels pescadors i la gent del camp i animada pel mercat; lloc d'arrels ben afermades en la tradició cultural antiga de la Mediterrània en els territoris solcats per la primera de les nostres civilitzacions. En carta al seu amic, el pintor Joan Llaveries, datada a Torroella de Montgrí el 2 de 1935, Mir ja confirma al seu amic "Per aquí fa molta calor, empro a l'Estartit si esta d'allò mes bé. Estic pintant d'allò mes l'Empordà es uberrim de motius pintables tan per terra com per mar, i fa que malgrat les marfugues quedis consolat del bé de Deu que Natura ofrena"².

Tenim notícia gràcies a la cura de la Sra. Mir que ho va anotar en el seu quadern de registre domèstic, d'un tomb previ per la Costa Brava, una passejada que els va dur a Blanes, Lloret, S'Agaró, Tossa, Girona, Pals, Torroella, l'Escala i Castelló d'Empúries uns dies d'agost de 1930, potser una primera aproximació de la qual han quedat algunes notes i uns quants dibuixos, anotacions ràpides. Tal vegada la impressió d'aquell viatge turístic va fermentar en el pintor el desig de realitzar-hi una autèntica campanya pictòrica.

D'altres motius, especialment grats a Mir, propiciaven la tria de la llarga campanya de Torroella. Ens ho expliquen veus locals, tal vegada testimonis directes

de les paraules del pintor. Pere Castells diu: "Els lligams d'en Mir amb Torroella va descobrir-los inesperadament ell mateix en explicar que el seu pare havia viscut a Torroella. En Quim Pla va portar-lo d'Olot i el posà d'aprenent a la seva botiga de sota els porxos de la plaça.....La seva il·lusió per venir a Torroella, per trepitjar la terra on el seu pare havia viscut de jove, era, com és lògic, molt forta. I realment, va confessar que, si d'alguna cosa devia penedir-se, era d'haver esperat tant"³. Aquest lloc estimat en record del seu pare era, sense cap dubte, un lloc obert a la pintura de paisatge on hi havia viscut i pintat el gran Gimeno, per al qual Mir sentia una veritable estima. Ara ho explica Joan Pericot: "Un dia Mir demanà al company Mascort el rastre de les obres de Francesc Gimeno conservades a Torroella... Quan Mascort li féu travessar la plaça i el portà a casa de l'amic Castells i aquest li posà a les mans l'apunt meravellós que Gimeno li havia donat feia anys, Mir, davant d'aquell raig de sol que migparteix el portal de Santa Caterina, restà corprès i en silenci una bona estona..., fins que es portà la tela als llavis i la besà devotament."⁴ Torroella de Montgrí, 1975. A Torroella, l'interlocutor, guia, amic incondicional i perfecte anfitrió fou el pintor fill de la vila Josep Maria Mascort.

L'acompanyava, com sempre, la seva esposa Maria qui, com sempre també, tenia cura de tot allò que assegurava la tranquil·litat de la vida domèstica, i a més a més, el Pep, el nen ple de vida i simpatia que el matrimoni havia adoptat i que s'avenia força bé amb el caràcter alegre i juganer del pintor.

² Carta reproduïda per Joan Pericot al *Llibre de la Festa Major*, Torroella de Montgrí, primavera de 1975

³ Pere Castells "Torroella i els artistes Mascort, Gimeno, Mir". *Llibre de la Festa Major*, Torroella de Montgrí, 1935

⁴ Joan Pericot "El pintor Joaquim Mir i el paisatge de Torroella" *Llibre de la Festa Major*, Torroella de Montgrí, 1975

Mir sabia que seria molt ben rebut i apreciat, no solament per la seva popularitat i els seus èxits, sinó també per la seva bonhomia, el seu caràcter obert i xerraire i la seva maduresa; també sabia que tindria, com sempre, la porta oberta de casa seva als amics que hi arribarien a veure'l i a passar una bona estona de conversa, però, sobretot, a gaudir del privilegi de veure l'obra en el seu lloc d'origen i escoltar les indicacions que el mateix Mir solia donar en l'explicació dels seus quadres. Així, li diu l'amic Ricart que es lamenta no poder visitar-lo a l'Estartit:⁵ "Creieu que em sap molt greu!! M'hauria agradat tant passar unes hores amb vós i els altres!! I, sobretot, això de veure les pintures de primera mà i *sur le terrain* m'il·lusionava molt".

També podia endevinar que molt sovint i com gairebé sempre, el cercle dels seus amics i coneguts esdevindria més gran amb l'afegit de la bona gent de Torroella, persones cultes i interessades en l'art de la pintura; podia pensar que, ell mateix esdevingut centre de tertúlies i converses, allargant la sobretaula o a la fresca de les nits d'estiu, la conversa s'orientaria cap a la pintura, el paisatge privilegiat de la Costa Brava, els amics pintors i, segurament, el primer de tots, en Francesc Gimeno.

Tot, doncs, era propici en aquell moment al benestar i a la pau, a les condicions favorables a l'expressió creativa, a l'afecte i l'amistat, a la convivència i la contemplació, a l'alliberament de la sensibilitat; en definitiva, al gaudi de la vida en un entorn natural dotat de llum

i de vitalitat. Res encara no feia témer el final sobtat i estroncador de sensibilitats i de llibertats que la guerra civil va dur als pasiatges i la gent de Catalunya al cap de poc temps.

L'obra feta a Torroella i l'Estartit

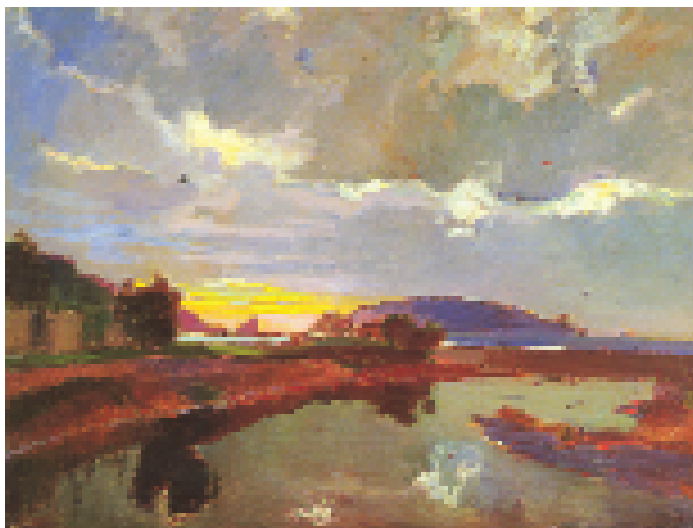
L'estada, que fou rica en vivències i amistats, potser no fou massa pròdiga en obra, si atenem a la quantitat de 29 olis amb denominació explícita de llocs de Torroella i l'Estartit respecte a les 34 peces o totalitat d'obres exposades a la Sala Parés de Barcelona l'any 1936. Tanmateix, també cal tenir en compte l'existència d'altres peces, no exposades i possiblement venudes durant la campanya, els segurament nombrosos dibuixos i apunts, sempre presents per obtenir una primera forma del paisatge, les notes i algunes aquarel·les.

De fet, l'obra pintada entre Torroella i l'Estartit palesa vitalitat i llum pels quatre costats, maduresa, fluïdesa i fruïció de l'acte de pintar i goso dir que, com va iniciar-se clarament des del meu punt de vista a partir de la campanya de l'Ebre i la d'Andorra, però de forma més evident en la sèrie de pintures fetes a Montserrat, la seva pintura prenia progressivament un to èpic, de manera que, més enllà de l'encert en la transcripció de la llum i del color, aspectes sempre presents i reixits, em sembla veure en alguns dels paisatges de Mir, vinculats a llocs molt singulars i específics de la naturalesa espiritual històrica i geogràfica de Catalunya, una significació superadora de la

5 Carta manuscrita d'Enric Cristòfor Ricart datada a Vilanova, el dia 2 de novembre de 1935.

[Fig 87]
Joaquim Mir:
Illes Medes.
Oli sobre tela.
Col·lecció particular.

[Fig. 67]
Joaquim Mir:
Les Medes, 1935.
 Oli sobre tela, 73 x 100 cm.
 Col·lecció particular.
 Imatge extreta de: JARDI E:
Joaquim Mir, Edicions
 Polígrafa, 1989,
 làmina 256, pàg. 229

representació i alenada per una voluntat de transcendència que comunica un nou alè a la visió del paisatge català i el fa esdevenir èpic. Això és visible en alguna obra feta a l'Estartit.

Com sempre, Mir va pintar allò que veia i com ho veia i allò que li fou més atractiu sense buscar arguments literaris o espectaculars, més aviat, com solia fer, observant allò proper i viu, atenent bàsicament a l'element humà.

Un cop d'ull a les obres sembla mostrar una clara opció per la serenitat que es desprèn del paisatge de cara al mar enfocat des de la platja o bé des dels carrers que, en pendent, hi condueixen: la línia blava i inequívoca de l'horitzó, alhora línia segura d'equilibri horitzontal que s'agermana amb el blau del cel. Entre el mar i el cel, les obres i els títols que en Mir els va donar són ben explícits: *Vida de la costa*, *Pau marina*, *Dia rúfol*, *Desferres*, *Barques al sol* o *Gitanos a la platja de l'Estartit*, *Tamarius i oques*, *Aiguamoix*, *L'horta d'en Artigues* (Torroella) i fins i tot una *Sardana* ballada a l'ombra dels tamarius i tenint com a fons la Meda Gran. Cal dir que Mir, poc procliu a donar protagonisme a la figura humana en els seus paisatges, va pintar aquesta sardana segurament ballada en diumenge o dia de festa, l'única que coneixem, en sintonia amb la vitalitat del lloc actiu a la platja i als conreus i bellugadís a la plaça de l'Església de Torroella en dies de mercat. Sardana i mercat són temes inèdits en l'abundant iconografia paisatgística de Joaquim Mir. Més tard, en temps de guerra, Mir reprendrà a

Vilanova escenes de mercat, però ja no va tenir cap més ocasió de pintar una sardana. Les Medes i el seu reflex sobre el mar, sòlides i en competència amb el dinamisme i evanescència dels núvols moguts pel vent, són un dels grans protagonistes i alhora reptes en la captació de la llum i del color, canviant segons la presència del cel clar o l'hora del dia. Mir va pintar també les cases blanques i pobres dels pescadors, els carrers costeruts, els barris i els suburbis de l'Estartit i, diverses vegades, les places presidides per l'església; l'altre gran protagonista va ser la barca del pescador, fora del mar, reposant a la platja, la sòlida carcassa quieta i buida parla del temps de feina i de repòs o de vigília de retorn al mar, sota el sol o amarrada a ran de l'aigua habita i omple de colors els primers termes dels nous quadres de Joaquim Mir.

Pel que fa a la realització pictòrica, és fa evident la fruïció del pintor en l'expressió del moviment dels núvols, de l'aigua del mar, dels tamarius de la platja, de la gent del mercat que són tractats amb pinzellades amples i fluïdes, sovint de colors purs, de gest generós i ritme àgil, sense por, donada la seguretat que la saviesa i l'experiència que posseïa el pintor li proporcionaven. I, al costat del repte de la captació adequada del moviment real, Mir va resoldre amb igual seguretat el repte de la poderosa i especial llum de l'Empordà, que li va fer emprar a fons els tons ocres, cadmis i grocs, colors molt del seu grat, sempre presents en la seva pintura, al costat dels sienes, carmins, violetes i torrats de les ombres pronunciades. Amb tot, en aquesta sèrie i en general, la presen-

cia d'una àmplia i diversa variació de grisos, que donaven el contrapunt atmosfèric amb exactitud, aconseguia donar respostes als canvis i matisos del paisatge i de la llum canviant.

Joan A. Maragall, propietari i marxant de la Sala Parés de Barcelona on Mir solia exposar regularment els seus treballs, atent al desenvolupament de l'obra del pintor, va escriure, de la campanya de Torroella: "Joaquim Mir presentà, el mes de març (1936), obres pintades en la seva majoria a la costa Brava. Havia passat una temporada llarga a l'Estartit, on vaig anar a veure'l algunes vegades durant l'estiu anterior (1935), i vaig comprendre que l'obra de Mir havia entrat en una certa calma, creada principalment per la temàtica de la costa."⁶

El parer de la crítica

El resultat de la campanya pictòrica de la Costa Brava (Torroella i l'Estartit) va ser exposat a Barcelona a la sala habitual del pintor Mir, la sala gran de la Casa Parés del carrer Petritxol del 14 al 27 de març de 1936. Com ja era habitual, l'expectació davant una nova exposició del ja força popular pintor va convocar públic i crítica.

La crítica, fidel i atenta sempre a l'esdeveniment d'una exposició de la darrera producció de Joaquim Mir, va ser unànime en els elogis a les virtuts colorístiques de les obres exposades, a la bondat especial d'algunes peces, a la maduresa i la personalitat del pin-

tor. Des de *La Veu de Catalunya*, *Humanitat*, *Barcelona* *Atracción*, *El Matí*, *Última Hora*, *El Correu Català*, *La Vanguardia*, *Mirador*, *Prisma*, els comentaries es pronunciaven favorablement valorant la capacitat del pintor a vèncer les dificultats, el vigor, la qualitat de la pintura, les bondats de les obres, la maduresa de l'artista i, en resum, l'alt nivell de la mostra.

Final

L'exposició de l'obra feta a la Costa Brava va ser la darrera mostra important de Joaquim Mir a la Sala Parés de Barcelona, que és el mateix que dir que fou la darrera gran mostra de l'obra de Mir en una Catalunya de cultura i sensibilitat normal. Pocs mesos després, la guerra civil promoguda a partir del pronunciament de Francisco Franco des de l'Àfrica, destruï la normalitat vivencial, provocà la mort, l'exili i la destrucció i assotà la llibertat de creació cultural. Tot i que Mir creia de bona fe que el conflicte es resoldria en molt poc temps, va veure com, a més de la impossibilitat de sortir a pintar i mantenir el seu sistema de treball, la guerra el paralitzava a la seva casa de Vilanova i creava situacions incomprensibles que van afectar els seus amics i els seus seguidors; fins i tot ell mateix, l'endemà d'acabada oficialment la contesa, es va veure detingut i empresonat a Vilanova i citat posteriorment en dos judicis amb caràcter sumari promoguts pels guanyadors de la guerra. No cal dir que Mir no comprenia la seva situació i que aquesta va afectar greument el seu ànim i la seva salut. Va morir poc temps després, exactament el 27 d'abril de 1940.

⁶ J.A. Maragall, op cit, pàg. 269

FRANCESC GIMENO I LA LLUM DE L'EMPORDÀ

[Fig. 88]
Francesc Gimeno:
Autoretrat, c.1920.
Tinta sobre paper, 31 x 23,5 cm.
Signat.
Col·lecció Martínez Solans.

La vila de Torroella... és una de les claus més importants de la vida de Gimeno. Els paisatges que pintà en aquest rodal són potser la part de la seva obra més equilibrada i més reeixida.

Josep Pla

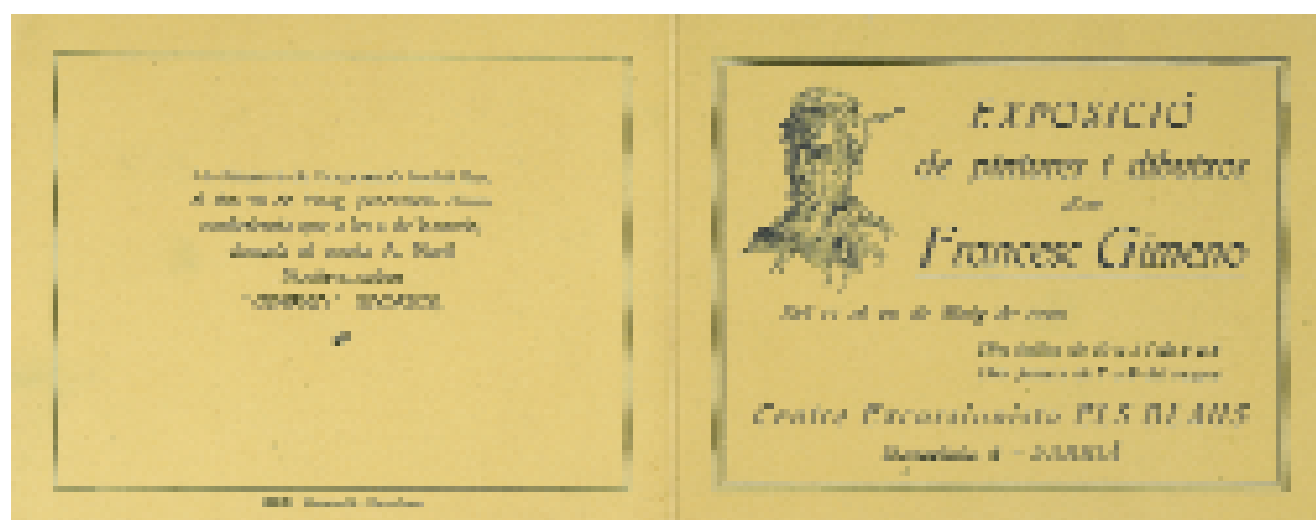
L'extraordinari artista plàstic que va ésser Francesc Gimeno, la vigència estètica de l'obra que va deixar, s'han intentat reivindicar o rescatar de l'oblit en diferents avinenteses, gràcies a diverses i lloables iniciatives, les primeres encara en vida del pintor.

Com és ben sabut, durant llargues etapes Gimeno es va haver de guanyar la vida amb el noble ofici de pintor de parets. D'aquesta manera va mantenir una total independència amb tossuda tenacitat, conscient que li era imprescindible per aconseguir els seus propòsits artístics, una obsessió que va portar fins a les darreres conseqüències, fins a l'isolament més exagerat. No hi ha dubte que se'l marginà dels cenacles intel·lectuals de la capital, però no és menys cert que també se'n va allunyar voluntàriament. Aquest irrefrenable desig de llibertat l'evidencià més d'una vegada amb el seu rebuig als ajuts i patrocinis que se li proposaven, més o menys paternalistes o interessats, però segurament amb bona voluntat i honradesa en certes ocasions. Gimeno ja havia quedat escaldat i definitivament fastiguejat a la seva joventut, quan va patir alguns "mecenatges piratescos", d'acord amb l'encertada definició de Josep Pla.

Rafael Benet, un dels pocs crítics que varen apreciar aviat la vàlua excepcional de la seva obra, ja ho va expressar amb claredat: "Ell no s'havia ajupit mai per ningú i preferí la pobresa independent a una riquesa condicionada a cap mena de tutela". Francesc Gimeno era un solitari esquerp i un artista marginal per decisió pròpia en un percentatge molt elevat. S'enorgullia de la seva vida humil, de la seva pobresa independent, de la seva obra lliure, a contracorrent de les consignes dels crítics i del gust imperant al seu temps. Era l'obra d'un pintor de parets considerat autodidacte, allunyada tot primer del modernisme i després renyida amb el noucentisme, que a Barcelona suscitava menyspreu en els ambients burgesos i en els cercles artístics elitistes. Era considerada de mal gust, mancada de sobrietat i contenció pel seu progressiu expressiōnisme i també perquè, per acabar-ho d'agreuja, solia reflectir l'entorn proletari, la vida humil de la família del pintor.

Francesc Gimeno, a més, s'avançà a la seva època en la pràctica de la provocació. Acudia a les sales d'exposicions barcelonines vestit d'obrer, amb gorra i espadenyes de vetes, rialler i aparentment satis-

Catàleg de l'exposició en homenatge a Francesc Gimeno, organitzada pel Centre Excursionista Els blaus de Sarrià, del 17 al 28 de maig de 1928. (Arxiu Martínez Solans).

CATÀLEG		
1	—	Retrat d'una dona
2	—	La dona de l'espai
3	—	Un sol
4	—	Un sol - Una dona
5	—	Un sol
6	—	Un sol
7	—	Un sol
8	—	Un sol
9	—	Un sol
10	—	Un sol
11	—	Un sol
12	—	Un sol
13	—	Un sol
14	—	Un sol
15	—	Un sol
16	—	Un sol
17	—	Un sol
18	—	Un sol
19	—	Un sol
20	—	Un sol
21	—	Un sol
22	—	Un sol
23	—	Un sol
24	—	Un sol
25	—	Un sol
26	—	Un sol
27	—	Un sol
28	—	Un sol
29	—	Un sol
30	—	Un sol
31	—	Un sol
32	—	Un sol
33	—	Un sol
34	—	Un sol
35	—	Un sol
36	—	Un sol
37	—	Un sol
38	—	Un sol
39	—	Un sol
40	—	Un sol
41	—	Un sol
42	—	Un sol
43	—	Un sol
44	—	Un sol
45	—	Un sol
46	—	Un sol
47	—	Un sol
48	—	Un sol
49	—	Un sol
50	—	Un sol

Francesc Gimeno en el seu taller del carrer de la Noguera de Barcelona al costat del seu retrat en pedra realitzat pel seu fill Martí Gimeno el 10 d'octubre 1921. (Arxiu Martínez Solans)

fet, amb la intenció d'*épater* els burgesos i els intel·lectuals llepafils. Pel que sembla, s'ho passava molt bé...

Val la pena destacar que, malgrat les desconsideracions que va patir en vida, avui és reconegut per alguns autors actuals com un dels cims de l'art català dels segles XIX i XX. Però la total acceptació potser encara no s'ha produït, i això es nota en la cotització i en altres aspectes. Els vells tòpics negatius sobre l'home i l'obra encara continuen, tot i que, com he destacat al principi, en vida de l'artista o poc temps després de la seva mort, alguns col·legues i crítics –escassos, tanmateix– ja havien tingut el mèrit de manifestar la seva admiració. Podem recordar, entre d'altres, Sebastià Junyent, J. Morató i Grau, Romà Jori, Joan Mates, Ignasi Mallol, el galerista Josep Dalmau, Joan Cortés, el seu gran amic Dr. F. de P. Bedós, l'esmentat Rafael Benet, etc. Fins i tot un home tan càustic i irònic en els seus comentaris sobre els altres artistes com Isidre Nonell –que podem considerar, crec jo, l'altre gran nom de la pintura catalana d'aquells anys– reconeixia la vàlua de l'art de Francesc Gimeno. Davant dels seus quadres exclamava: “Ah!, aquest pintor de parets...!”. L'any 1915, el gran Xènius, el Pantarca, va dedicar una glosa a la vindicació del pintor Gimeno, força elogiosa, però no pas entusiasta: Gimeno, ja ho sabem, encarnava, més aviat, els antípodes del noucentisme...

De manera intermitent i des de fa temps, s'han

intentat actuacions i exposicions per reivindicar el paper fonamental i singular que hauria de tenir reconegut Francesc Gimeno dins del panorama de l'art català i europeu. La darrera, i segurament la més completa i efectiva, ha estat l'extensa mostra que el MNAC ha dedicat al nostre pintor entre març i maig de l'any 2006: “Francesc Gimeno, un artista maleït”.

Aquesta exposició temporal, certament esplèndida, haurà significat un pas molt important envers la definitiva comprensió del paper transcendent de la figura de Francesc Gimeno. Però, com es pot comprovar, ja només pel títol i per alguns escrits del catàleg que remarquen la solitud i la marginalitat de l'artista, es veu que encara no n'hi ha prou a mostrar al públic interessat la seva extraordinària producció artística. Hom continua insistint i enroscant-se en la maledicció, en els aspectes punyents de la biografia, que ja han estat àmpliament comentats i són ben coneguts. No es poden obviar, naturalment –tampoc no ho fem aquí, perquè són inseparables de la creació artística, però davant de la vàlua i transcendència d'aquesta, potser podríem començar a situar-los, més aviat, en el nivell personal i anecdòtic que, al meu entendre, els correspondria.

L'aportació del MNAC haurà representat una fita en la recuperació popular i culta del nostre singular artista plàstic. Tanmateix, si s'aprofundeix en la vida i l'obra de Gimeno, és evident que hi ha –potser

[Fig. 89]
Francesc Gimeno:
Vista de la Bisbal, c.1917.
 Carbó sobre paper,
 31,5 x 45,5 cm.
 Col.lecció d'Institut d'Art i
 Investigació de Barcelona.

entre d'altres- uns capítols importants que cal explicar millor, en els quals convé aprofundir amb deteniment. Em refereixo a la seva relació amb l'Empordà, i amb Torroella de Montgrí en primer lloc.

Torroella i l'Empordà en la vida i l'obra de Francesc Gimeno

Ja sabem que quan Gimeno va aterrar per primer cop a Torroella, es va enamorar de Caterina Massaguer, la noia de la Fonda d'en Martinet -al carrer Vermell, dit oficialment carrer de la Unió, i ara del Pintor Gimeno-, on s'hostatjava juntament amb uns amics, també pintors: el seu company Ramon Call i el ja aleshores prestigiós Modest Urgell. Caterina i Francesc es varen casar a Torroella el mes d'abril de 1888, sembla que amb el disgust del sogre, que volia un partit millor per a la filla. No el convenia aquell artista *pelacanyes*...

El casament amb Caterina, amb qui tindria cinc fills, segurament va representar el fet més transcendent en la vida del pintor. Home de principis, honrat fins a l'extrem, va mantenir una fidelitat estricta a la família. La responsabilitat familiar, les dificultats econòmiques i la manca d'èxit com a artista expliquen el seu retorn a la feina rutinària de Barcelona, a pintar "portes, finestres, anuncis i parets" com deia Josep Pla. En aquest sentit es pot afirmar que Gimeno era un antibohe. El seu art, les seves particulars interpretacions de la Bíblia i la família esde-

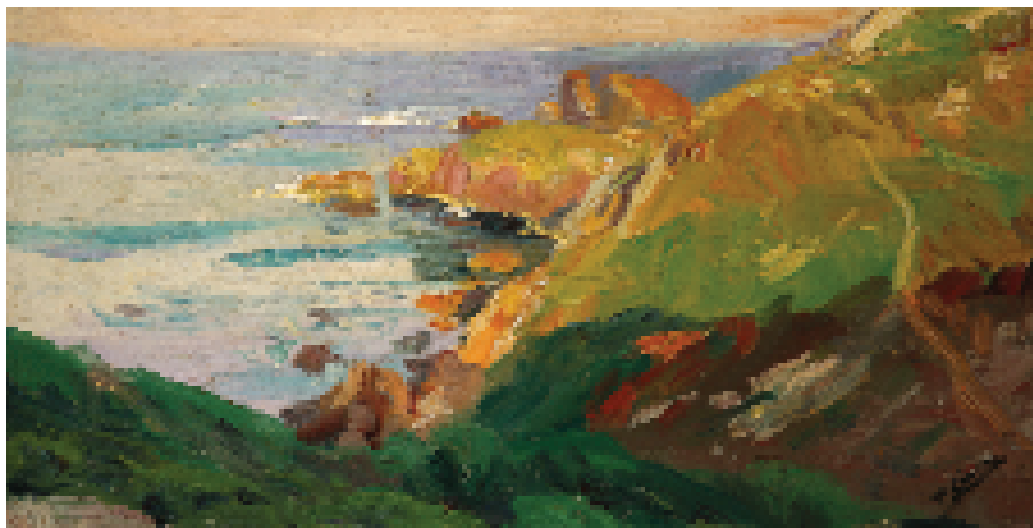
vingueren els tres puntals del singular món personal de Francesc Gimeno. Ell no va abandonar mai la pintura ni la família, però tampoc no abandonà la lectura i les seves elucubracions sobre els textos bíblics. Caldria aclarir si aquesta dèria era quelcom seriós, o bé tan estranya i pintoresca com explica Josep Pla. Rafael Benet arriba a dir que les "llaunes a base d'especulacions misticocientífiques" de Gimeno atabalaven, i que foren una de les causes de la marginació del pintor en els cercles refinats barcelonins (!).

Si l'Empordà hagués estat el seu lloc de naixença i no d'adopció, ben segur que algú s'hagués afanyat a escriure que era un típic empordanès tocat per la tramuntana...

Abans del primer retorn a Barcelona, Torroella havia passat a formar part del món familiar de Francesc Gimeno. Torroella i el Montgrí, i tot "aquest rodal", com deia Josep Pla -i també Llançà i sobretot Begur i les contrades de l'Empordà que va conèixer-, esdevindrien, per sempre més, referents de la seva pintura. Hi va tornar amb assiduitat: els paisatges i els ambients de Torroella i l'Empordà influïren de manera essencial en l'evolució del seu art.

Per aquest motiu era necessari i oportú aprofundir de forma rigorosa en l'estudi, divers i complex, sobre l'estreta relació de Gimeno amb Torroella i l'Empordà. Calia assumir aquest repte i és el que ha

[Fig. 90]
Francesc Gimeno:
Marina, c.1917.
 Oli sobre tela, 20 x 40 cm.
 Col·lecció Banc de Sabadell.

tingut l'encert d'emprendre Mariona Seguranyes, que l'any 2005 (abans de l'exposició del MNAC) va obtenir la V "Beca de Recerca Joan Torró i Cabratosa" de Torroella de Montgrí amb la proposta d'investigar el pas de Francesc Gimeno pel Baix Empordà, com a "punt neuràlgic" del personatge i del seu art. La monografia s'ha enriquit de manera notable, en una dimensió no prevista en principi. Ha originat la present exposició sobre "Francesc Gimeno i els paisatgistes del Montgrí", que ens mostra, de manera clara i diàfana, la importància i preeminència de la llum i del paisatge de l'Empordà en l'evolució de l'artista.

En aquest catàleg ja s'explica adequadament que després del casament Francesc i Caterina es van traslladar a Llançà per pintar per encàrrec (un d'aquells "mecenatges piratescos"). Durant una temporada Gimeno va interpretar els paisatges mariners d'aquelles contrades empordaneses. Ja ho havia fet des de l'any anterior, abans de casar-se, a Torroella. De llavors són els primers quadres de la torre de les Bruixes, tema reiterat posteriorment. A més de les velles pedres daurades al peu del Montgrí, gris i blau, a l'artista el devien encuriosir les llegendes que tenen per escenari la torre medieval.

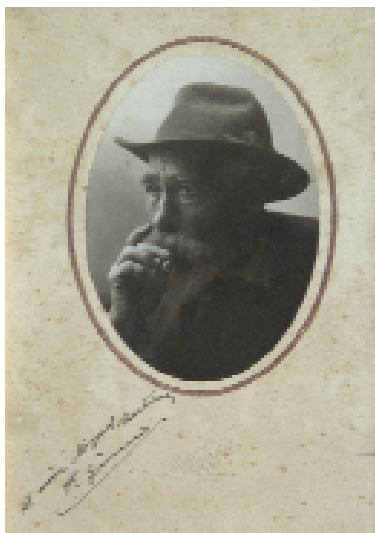
En aquells anys de final del segle XIX, a Llançà i a Torroella, el pintor va entrar en contacte amb la natura i la lluminositat tan especial de l'Empordà, amb la gamma de blaus brillants dels celatges esbandits

per la tramuntana i de la mar calma com un mirall o bé sotragada per les ventades. De manera progressiva, la seva paleta conformada per l'aprenentatge a Madrid, es va transformar davant la llum empordanesa, la pinzellada es va fer encara més enèrgica i segura, la varietat cromàtica molt més rica i intensa dins de l'austeritat. Aquí va sorgir i va créixer la pintura de Francesc Gimeno que més apreciem, la de maduresa, seguint una evolució de gran llibertat, amb el seu realisme temperamental, fortament expressiu, aspre i sensible alhora.

El retorn inevitable a Barcelona, a la casa de Sant Gervasi de Cassoles, i a la vida de treballador assalariat, després del "mecenatge" fracassat de Llançà, no varen impedir les visites sovintejades a la família de Torroella i, naturalment, els contactes renovats amb el paisatge empordanès.

És, tanmateix, durant l'etapa de 1916 a 1919 quan l'artista es pot permetre –dins de l'enorme precarietat habitual– instal·lar-se de nou a l'Empordà. Aleshores crearà el conjunt potser més interessant i atractiu de la seva producció pictòrica. Mariona Seguranyes qualifica, amb raó, aquests anys "d'intensos i màgics".

Després de tornar a Torroella, a la tardor de 1916 arribà tot sol a Begur on s'entaforà als baixos d'un casallot, a la cala de Fornells. Aquí entrarà en contacte amb Josep Pla i el seu malaguanyat amic, el pro-

Francesc Gimeno, c.1922.
Fotografia de Joan Vilatobà,
signada pel pintor i dedicada
a Miquel Martínez. (Arxiu
Martínez Solans).

fessor de dibuix bisbalenc Joan B. Coromina, que moriria prematurament l'any 1919. Pla i Coromina, admirats de la seva estranya personalitat i seduïts per la seva pintura, el varen ajudar amb tota la generositat que ell admetia.

A la rogalia de Begur, Gimeno hi va treballar de ferm, sobretot els paisatges de la natura abrupta del litoral, que l'entusiasmaven, el panorama del Montgrí i la platja des de les muntanyes begurenques, els vells pobles veïns; fins i tot parlava de quedar-s'hi a viure. Segurament per això mateix, l'any 1918, després d'uns problemes de salut, s'instal·la amb la família a Torroella. Aquí va pintar amb intensitat. D'aquest moment són un bon nombre dels seus quadres més esplèndids i atractius: la sèrie de les teulades torroellenques, noves teles del portal de Santa Caterina, de la torre de les Bruixes, de les Medes, el magnífic *Dia de mercat* a Forà Portal. I també dels pobles propers, com la poc coneguda i resplendent visió de l'acròpoli de Bellcaire –que també podem veure a l'exposició– amb la llum matinal esclatant a les pedres velles i torrades del castell. El paisatge de més qualitat, el més íntim i personal de la pintura de Gimeno és el de l'Empordà.

A Torroella, també hi va crear alguns dels seus millors interiors: les habituals escenes familiars amb la dona i els fills, tan estimats, en l'ambient casolà i humil. Obres tan notables, d'una sensibilitat excelsa, com ara *La família de l'ar-*

tista o *Llegint el diari* i d'altres, deuen haver estat pintades a la fonda d'en Martinet.

No hi ha dubte que en aquella etapa torroellenca també va dibuixar, i potser pintar, més d'un autoretrat. S'ha dit i repetit, perquè és veritat, que Gimeno deu ésser l'artista que ha retratat més els propis familiars i el que ha fet més autoretrats, amb diferents tècniques de dibuix i a l'oli, que se situen entre les millors troballes del seu art. L'explicació de la manca de models convencionals a causa de la pobresa del pintor no m'ha semblat mai convincent. Com a mínim no seria aquest l'únic fet que pot explicar el fenomen. Amb les escenes i figures familiars, cruament realistes, i per sobre de tot amb els autoretrats obsessius, de gran expressivitat, l'artista ens ha llegat un missatge personal pregon, una introspecció pictòrica de gran força i originalitat, i potser un crit interioritzat que l'enfronta a la societat injusta del seu temps.

Per a la vila de Torroella de Montgrí ha de representar un orgull extraordinari haver tingut entre els seus ciutadans d'adopció un artista plàstic de la vàlua immensa de Francesc Gimeno i Arasa. L'estudi i l'exposició que s'ha impulsat des de les institucions públiques torroellenques és un merescut i oportú reconeixement al pintor que ha interpretat amb més elevació artística el paisatge i els ambients d'aquest petit país.

[Fig. 91]
Francesc Gimeno:
Nen llegint, c. 1905.
Oli sobre tela, 40 x 50 cm.
Col·lecció Banc de Sabadell.

Gimeno vist per Josep Pla

Josep Pla era molt jove quan Francesc Gimeno va aparèixer a Begur disposat a treballar-hi a *plein air*, satisfent la seva insaciable *golafreria del realisme*, *l'antropofagia de la naturalesa* com el mateix Pla ho ha definit. “Jo llavors devia tenir disset o divuit anys”, va escriure. L'any 1916 Pla tenia, exactament, dinou anys, però ja mostrava aquella curiosa generositat –tan allunyada dels tòpics més tronats sobre ell- que sempre manifestà obertament envers les persones que considerava valuoses i positives per al país i la seva cultura. No sols ho sabem els que hem tingut la sort d'haver-lo conegut, sinó que ho poden detectar tots aquells que llegeixin amb atenció i sense prejudicis la seva extensa obra literària.

Pla i el seu company J.B. Coromina varen ajudar Gimeno tot el que van poder; contribuïren a muntar-li unes modestes exposicions a Palafrugell i a Begur, es varen preocupar per la seva delicada salut, perquè pogués pintar amb certa tranquil·litat...

Molts anys després, Josep Pla publicaria un *homenot* dedicat a Francesc Gimeno. Un “paper” –com ell diria- d'un interès excepcional, en el qual rememora aquells dies llunyans de l'estada del pintor a la rodalia de Begur, arrecerat en uns baixos del Port de ses Orats que feien pudor de peix perquè havien servit de salí. En fa una descripció minucio-

sa i divertida. Però també hi ha retratat el Gimeno d'un altre moment vital, molt distant, i es que Pla el va visitar a la seva casa de Sant Gervasi en els últims anys de la seva vida. L'escriptor mostra la seva estupefacció sobre diferents aspectes de la personalitat de Gimeno, però continua admirant l'obra de forma incondicional i apreciament aquell personatge tan insòlit.

No es pot fer altra cosa que recomanar la lectura de l'*homenot* planià, del qual voldria remarcar detalls puntuals, encara que siguin, potser, poc importants, purament anecdòtics.

Quan Pla parla del Gimeno que arribà a Begur, es mostra perplex davant la seva absoluta manca de materialisme, del nul sentit del valor dels diners de l'artista, i comenta que “Gimeno hauria fet entendre un palet de riera”.

En la seva entrevista amb un Gimeno ja vell, a Sant Gervasi, ens transmet la imatge d'un personatge segur d'ell mateix, agradable i simpàtic, en contra, també, de certs tòpics que el voldrien retret i sorrut: “...Gimeno tenia un temperament molt donat a la generositat i a l'abundància. Precisament perquè era un home tan deixat de costat, cobria de sentiments d'afecció totes les persones –tan poques!- que se li acostaven... ens acomiadàrem a través d'una cordialitat expansiva, dominada per la seva veu greu, tan agradable...”

Caterina Massaguer en el seu jardí del carrer de la Noguera amb la seva neta Aurelieta, el 26 de juny del 1921. (Arxiu Martínez Solans).

Gimeno era un home molt més rural que urbà, això és evident; es trobava molt bé a l'Empordà de final del segle XIX i primeres dècades del XX. Pla ho explica amb una altra anècdota de la visita que li va fer a Sant Gervasi. En un moment determinat, una vaca va bruelar molt a prop, a l'altra banda de la paret amb "un soroll de gravetat absoluta, voluminosa i omnipotent". Gimeno va calmar Pla del seu esglai: "No us espanteu! Aquestes vaques estabulades de la vaqueria són l'única cosa agradable d'aquesta casa i d'aquest carrer. Em produeixen la il·lusió de viure fora, em fan pensar en el color dels teulats dels pobles vells..."

Per cert, en el volum d'*Homenots* de Josep Pla (el núm. 21 de les *Obres Completes*) on s'ha reproduït el de Francesc Gimeno, els textos sobre artistes plàstics hi són predominants. Si algú, algun dia, aplegués els escrits de Pla sobre aquest tema, dispersos per la seva immensa obra, tindríem un llibre sobre art català d'un interès superlatiu.

Per desgràcia, Josep Pla ja no va poder conjuminar el llibre que tenia *in mente* sobre Torroella de Montgrí, del qual li havia sentit parlar alguna vegada. Pla apreciava Torroella i el Montgrí d'una forma intensa, en contra, també, dels tòpics locals desenfocats. Els capítols sobre Francesc Gimeno haurien estat impagables.

L'art de Gimeno, avui

Si l'exposició del MNAC sobre Gimeno va ésser positiva per a la seva vindicació, en canvi poc temps després es va projectar a Nova York la mostra d'art català "Barcelona & Modernity". És a dir, l'art català s'hi oferia amb la marca de la Barcelona olímpica. La nostra característica manca d'autoestima! La crítica americana va ésser discreta, va trobar l'exposició interessant, però no pas explosiva, ni fascinant, amb una excessiva representació d'artistes mediocres. Francesc Gimeno no hi era representat. M'agradaria saber-ne els motius, de veritat.

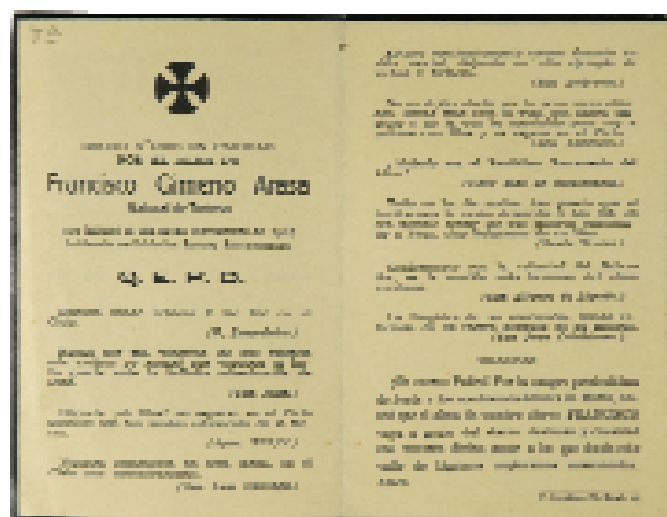
El cert és que l'art de Gimeno encara és difícil de situar, d'encasellar en un estil determinat, i això encara deu produir un cert desassossec a alguns entesos. Ja sabem que anava a contracorrent de les modes imperants a la seva època, però tampoc cal espantar-se. Es podria dir que la pintura de Gimeno, d'un realisme lliure i potent, molt independent, intuitiva, si no es pot qualificar d'impressionista, té connotacions postimpressionistes, i que en les darreres etapes –sobretot per l'influx empordanès– evolucionà vers un luminisme més aparent i brillant i, finalment, cap a l'expressionisme.

"Francesc Gimeno i els paisatgistes del Montgrí", en el seu doble vessant expositiu i d'investigació, aportarà molts aclariments, alguns de definitius, sobre aquestes qüestions,

[Fig. 92]
Francesc Gimeno:
Nena de la trona, c. 1919-20.
 Oli sobre tela, 36 x 31 cm.
 Signat.
 Col·lecció Banc de Sabadell.

Esquela de Francesc Gimeno,
 22 de novembre del 1927.
 (Arxiu Martínez Solans).

gràcies al treball eficient de Mariona Seguranyes. Ja era hora que es presentés l'obra de Gimeno únicament pel seu valor artístic, que és àmpliament justificat i suficient, sense els afegitons fins ara inevitables d'artista maleït, solitari, proletari, esquerp, retret, marginal, etc., etc., un rosari d'adjectius superflus, que no fan res més que emmascarar el veritable i excepcional interès d'aquest gran artista. I també era l'hora que es fes el degut èmfasi en la importància dels paisatges i la llum de l'Empordà en l'obra del nostre gran pintor.

Finalment, voldria fer menció dels altres paisatgistes notables inspirats en el Montgrí i el seu entorn, que són representats en la mostra.

Modest Urgell, pintor de prestigi, ja hem dit que va venir a Torroella al costat del jove Francesc Gimeno. Va treballar a la contrada on elaborà alguns dels seus paisatges neoromàntics. L'altre acompanyant era el jove Ramon Call, aleshores molt amic de Gimeno, un especialista en el retrat, que aquí va pintar alguns paisatges.

Martí Gimeno, fill de Francesc, va marxar a l'Argentina l'any 1910 i allí va fer carrera. Fins als 14 anys havia viscut amb els seus avis al carrer Vermell torroellenc. Es pot comprovar que era un artista molt diferent del pare, amb

qui personalment no s'avenia gaire. La seva obra va derivar cap a un cert fauvisme.

No cal que insistim aquí en la importància de la presència de Joaquim Mir, el gran colorista, a l'Estartit i Torroella, on va pintar durant uns mesos. Mir és l'altre gran artista plàstic català relacionat amb la nostra contrada.

Un jove pintor local, Josep Maria Mascort, va rebre influències positives del pas de Joaquim Mir, a qui acompanyava plantant el cavallet davant del paisatge de la rodalia. No sabrem mai si Mascort va tenir relació amb Gimeno. Potser les diferències socials ho varen impedir. Per altra banda, també la condició social de Mascort va fer difícil, per innecessària, la seva promoció com a artista, i així ha quedat, injustament, com una glòria en l'àmbit local.

Els paisatges de Mascort, d'un luminisme o neoimpressionisme alhora valent i delicat, mereixen una molt més alta estima i difusió. Tot el que es faci per aconseguir-les serà benvingut i molt positiu.

Si en el seu temps potser no va ésser possible, avui hi ha dos artistes relacionats amb Torroella i el Montgrí que s'agermanen en una necessària i justa reivindicació, si bé a un nivell divers. Aquests pintors són, evidentment, Francesc Gimeno i Josep M. Mascort.

Obres exposades

Ramon Call,
Paisatge amb masia, 1886. Oli sobre taula,
33,3 x 50 cm, signat i datat. Museu Diocesà de
Barcelona, núm. registre 1826.
[Fig. 1]

Ramón Call,
Bellcaire d'Empordà, oli sobre fusta de
30,5x46,7 cm, signat i datat.
Col·lecció particular
(col·lecció Joan V. Soler i Saura)
[Fig.2]

Ramon Call,
Figura II (Venedora de Pisa), c. 1888. Llapis carbó
sobre paper, 49 x 26 cm. Signat i dedicat.
Col·lecció Martínez Solans.
[Fig. 3]

Ramon Call,
Figura I (Venedor de romanços), c. 1888.
Llapis carbó sobre paper, 54 x 36,5 cm.
Signat i dedicat. Col·lecció Martínez Solans.
[Fig. 4]

Ramon Call,
Retrat de Caterina Massaguer, c. 1888.
Aquarel·la sobre paper, 18 x 13 cm. Signat.
Col·lecció Martínez Solans.
[Fig. 7]

Modest Urgell,
Cinc Claus, c. 1904. Aquarel·la sobre paper,
13 x 26 cm. Signat i amb inscripció
"Cinc Claus-Catalunya".
Col·lecció Joan Vicenç Soler.
[Fig. 9]

Modest Urgell,
Plaça de Verges, anterior al 1882. Oli sobre tela,
31x46,4 cm. Museu d'Art de Girona.
Núm. Inv. 250.363
[Fig.11]

Modest Urgell,
Paisatge amb figura. Oli sobre tela, 36 x 55,7 cm.
Signat. Museu d'Art de Girona, núm. inv. 250.357.
[Fig. 14]

Modest Urgell,
Triumfo del Ave Maria (L'església d'Ultramort).
Aquarel·la sobre paper, 24,3 x 31,6 cm.
Col·lecció Mascort, núm. inv. 0596.
[Fig. 15]

Francesc Gimeno,
Costa Brava (Es Tramadiu), c.1917. Oli sobre
tela, 40x40 cm. Museu d'Art de Sabadell.
[Fig.46]

Francesc Gimeno,
Carrer de poble, 1888. Oli sobre tela, 54 x 73
cm, signat i datat. Museu Nacional d'Art de
Catalunya, Barcelona, (MNAC/MAM 69049).
[Fig. 19]

Francesc Gimeno,
Marina, 1888, oli sobre tela, 80,5 x 60 cm.
Signat i datat. Gothsland Galeria d'Art,
Barcelona.
[Fig.23]

Francesc Gimeno,
Paisatge de Llançà, c.1889. Oli sobre tela, 59,5 x
89,5 cm. Signat. Gothsland Galeria d'Art, Barcelona.
[Fig. 26]

Francesc Gimeno,
Cap de dona dormint, (Caterina) c.1889.
Oli sobre tela, 31,5 x 22 cm.
Col·lecció Eusebi Isern Dalmau.
[Fig.33]

Francesc Gimeno,
Cap de nen dormint, (Retrat de Martí), c. 1892.
Oli sobre tela, 21 x 21 cm. Signat. Gothsland
Galeria d'Art, Barcelona.
[Fig.29]

Francesc Gimeno,
Nen llegint, c. 1905.
Oli sobre tela, 40 x 50 cm.
Col·lecció Banc de Sabadell.
[Fig. 91]

Francesc Gimeno,
Bellcaire d'Empordà, c.1915-16. Oli sobre tela,
39 x 47 cm. Signat. Col·lecció particular.
[Fig. 37]

Francesc Gimeno,
Pedret, c.1916, oli sobre tela, 24 x 48,5 cm.
Signat. Col·lecció Eusebi Isern Dalmau.
[Fig. 40]

Francesc Gimeno,
Begur (Sa Bassa morta), 1917. Oli sobre tela,
85 x 100 cm. Signat i datat.
Col·lecció particular.
[Fig. 44]

Francesc Gimeno,
Fornells, 1917. Oli sobre tela, 65 x 98,5 cm.
Signat. Museu de Montserrat.
Donació Josep Sala i Ardiz, N.R. 200.426.
[Fig. 43]

Francesc Gimeno,
Paisatge Badia de l'Estartit, c.1917.
Oli sobre tela. Signat, 18 x 49,5 cm.
Col·lecció Mascort, núm Inv. 2720.
[Fig. 52]

Francesc Gimeno,
Portal de Santa Caterina, c.1917-1918.
Oli sobre tela, 29 x 19 cm.
Signat. Fons d'Art de l'Ajuntament
Torroella de Montgrí.
[Fig. 51]

Francesc Gimeno,
Conjunt de dibuixos pertanyents a un mateix
quadern, portat a terme entre el 1916 i 1917.
Llapis sobre paper, 20,5 x 11,5 cm.
Col·lecció particular.
[Fig. 53]

Francesc Gimeno,
Teulades, c. 1918, oli sobre taula, 27 x 37 cm.
Signat. Col·lecció particular.
Barcelona. Cortesia de Dolors Junyent
Galeria d'Art.
[Fig. 49]

Francesc Gimeno,
Presa en un riu, c. 1920. Oli sobre tela,
24,5 x 34 cm. Signat. Museu Nacional d'Art de
Catalunya, Barcelona, (MNAC/MAM 40097)
[Fig. 58]

Francesc Gimeno,
Retrat de Pilar Solans, c.1922. Oli sobre tela,
65 x 82,5 cm. Col·lecció Martínez Solans.
[Fig. 54]

Francesc Gimeno,
Autoretrat, c.1920. Tinta sobre paper,
31 x 23,5 cm. Signat. Col·lecció Martínez
Solans.
[Fig. 88]

Martí Gimeno,
Crepuscle, c.1904. Tremp sobre paper,
11,5 x 21 cm. Col·lecció particular.
[Fig.59]

Martí Gimeno,
Efecte de sol, c.1904. Tremp sobre paper,
32x 46,5 cm. Col·lecció particular.
[Fig.61]

Joaquim Mir,
Pals, 10-08-1930. Oli sobre tela, 24 x 30 cm.
Signat i datat i amb inscripció "10-8-930".
Col·lecció particular.
[Fig. 65]

Joaquim Mir,
Mercat de Torroella, 1935.
Oli sobre tela, 100 x 100 cm. Signat i datat.
Col·lecció particular.
[Fig. 66]

Joaquim Mir,
La Plaça de Torroella de Montgrí, 1935.
Oli sobre tela, 43 x 35 cm. Signat.
Col·lecció Mascort, núm. inv. 1174.
[Fig. 68]

Joaquim Mir,
L'Estartit, 1935. Oli sobre tela, 24 x 32 cm.
Signat. Col·lecció particular.
[Fig. 70]

Joaquim Mir,
Paisatge, c. 1935. Aquarel·la sobre paper,
28 x 33cm. Signada. Col·lecció particular.
[Fig. 71]

Josep Maria Mascort,
La Foradada, 12 setembre 1921. Oli sobre tela,
102,3 x 117 cm. Signat i datat. Museu de la
Pesca de Palamós núm. Inv. 0460.
[Fig 76]

Josep Maria Mascort,
Ullà, 1928. Oli sobre tela, 91,5 x 115 cm.
Signat i datat. Fons d'Art de l'Ajuntament de
Torroella de Montgrí.
[Fig. 77]

Josep Maria Mascort,
Torroella de Montgrí, c. 1932. Oli sobre tela,
99,5 x 118 cm. Signat. Fons d'Art de
l'Ajuntament de Torroella de Montgrí.
[Fig. 80]

Museu de la
Mediterrània

